Світлана Фаринович

Із глибини серця

Сценарії виховних заходів

Світлана Фаринович

ІЗ ГЛИБИНИ СЕРЦЯ

Навчальний посібник

Сценарії виховних заходів

Дрогобич
Пóсвіт
2018

Схвалено на засіданні ради ММК відділу освіти виконавчих органів Дрогобицької міської ради (Протокол № 1 від 26.09.2018 року).

УДК 373.091.33-027.22(075.8)
Ф 24

Рецензент: ***Яремко О. П.*** *– методист міського методичного кабінету відділу освіти виконавчих органів Дрогобицької міської ради.*

Ф 24 Фаринович С. Із глибини серця. – Навчальний посібник. – Сценарії виховних заходів. – Дрогобич: Пóсвіт, 2018. – 196 с.

ISBN 978-617-7624-40-9

Виховні заходи, сценарії яких подано в цьому збірнику, присвячені Тарасові Шевченку, Лесі Українці, Олені Телізі, Олегові Ольжичу, митрополитові Андрею Шептицькому та отцю Омелянові Ковчу.

Посібник адресовано вчителям, які прагнуть виховати у своїх учнів почуття національної гідності, а вивчення літератури зробити цікавим та змістовним.

Для всіх педагогів, хто не звик обмежуватися програмним мінімумом і бажає працювати творчо, натхненно, піднесено.

УДК 373.091.33-027.22(075.8)

Методичні розробки апробовані на базі Дрогобицької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 ім. Івана Франка

Щиро дякую Ірині Олійник за співавторство у підготовці свята Родини та Вечора пам'яті митрополита Андрея Шептицького. Також вдячна за співпрацю Оресті Калічак – авторові текстів до вистав «Християнські чесноти» та «Святий Валентин», що ввійшли до сценарію «Мудрість завжди породжує віру, надію, любов».

ISBN 978-617-7624-40-9

© Фаринович С., 2018
© Пóсвіт, 2018

“З ПОВНОТИ СЕРЦЯ УСТА ПРОМОВЛЯЮТЬ”

Саме ці слова з Євангелія (Мт. 12,34) найперше спали на гадку після прочитання рукопису книжки Світлани Фаринович, зрештою, вони тісно пов’язані з її назвою.

Видання, яке тримає в руках шановний читач, − це плід багаторічної праці його авторки. Відчувається, що кожен рядок зі сценарію народжувався в серці і ретельно виношувався в розумі п. Світлани − переможця обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року», відповідального вчителя, ерудованого філолога, а найважливіше − практикуючої християнки й обдарованої особистості.

Сценарії авторства Світлани Фаринович − різноманітні за тематикою, а в їхньому наповненні поєдналися і досвід учителя-словесника, і власні рефлексії про життя в художньому обрамленні, і вишуканий естетизм у доборі літературних і музичних творів. Деякі сценарії мають за мету ближче познайомити сучасників з такими видатними особистостями, як Тарас Шевченко, Леся Українка, Олег Ольжич, Олена Теліга, Митрополит Андрей Шептицький, о. Омелян Ковч; інші спонукають до роздумів про призначення родини, про християнські чесноти − віру, надію, любов. Авторка вільно оперує цікавими біографічними фактами, оживляє їх інсценізаціями, а важливі теоретичні постулати ілюструє змістовними прикладами. Сама п. Світлана − прекрасний декламатор, тому кожен сценарій наповнений добірною поезією, а це, як відомо, виховує літературні смаки та розширює кругозір і учасників, і глядачів свята. При укладанні сценаріїв п. Світлана, звичайно, найперше думала про своїх учнів, керувалася їхніми віковими особливостями, зацікавленнями й уподобаннями, але з упевненістю можу сказати, що її літературно-музичні композиції пізнавальні як для дітей, так

і для дорослих, як для людей з філологічною освітою, так і для усіх поціновувачів художнього слова. Методичний доробок Світлани Фаринович особливо стане в нагоді студентам-філологам, педагогам-організаторам, катехитам, які зможуть повністю чи фрагментарно послуговуватися матеріалом досвідченого вчителя. Ці сценарії успішно втілювалися в життя і на сцені театру, і в школі, а також мають усі передумови для того, щоби бути поставленими в Народних домах, у парафіяльних школах, в університетських аудиторіях, адже особистості, яким вони присвячені, − великі, а теми, порушені у них, − вічні. Такі заходи покликані виховувати людину добрим християнином і справжнім патріотом своєї землі.

Упевнена, що книжка знайде свого читача. Сподіваюся, що дух творчості і надалі відвідуватиме п. Світлану, і вона згодом доповнить книжку новими напрацюваннями, а також, за змогою, нотами до використаних у сценаріях пісень.

Авторці бажаємо нових творчих звершень, сили і натхнення у вихованні української молоді!

Ірина Дмитрів,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури та теорії
літератури ДДПУ ім. Івана Франка

ШЕВЧЕНКОВА ФІЛОСОФІЯ ХРИСТИЯНСЬКОГО ГУМАНІЗМУ

Звучать позивні «Реве та стогне Дніпр широкий…»

Виходить малий хлопчина і читає поезію.

Колись давно, в малесенькій хатині,
В сім'ї простих, убогих кріпаків,
З'явився хлопчик – дорога дитина,
Потіха щира й радість для батьків.

Росло дитя. Збігали дні за днями.
Нічого доброго не знало у житті.
Десь за селом чужії випасало,
Чужі ягнята, тільки не свої.

То ще, мабуть, коли він народився,
Той дивний хлопчик на ім'я Тарас,
Господь на нього пильно подивився
Й, подумавши, промовив Він ураз:

Ну що, дитя, не дам тобі багатства.
Бо то химера, гріх і суєта.
Не матимеш в житті й багато щастя,
Щоб не була глуха твоя душа.

Але не плач, я дам тобі щось більше.
І це, повір, найкращий в світі дар:
Писатимеш, Тарасе, дивні вірші,
І величатимуть тебе – Кобзар.

І як напишеш, плакатимуть люди,
Ти словом їм служитимеш повік…
Пани тих віршів страх боятись будуть.
Такий із тебе буде чоловік!

Так рік Господь. Росла собі дитина.
На подив світу виросла вона.
З маленької убогої хатини
В широкий світ дорога пролягла.

І він ішов, до крові збивши ноги,
І він пройшов крізь пітьму всіх страждань.
За рідну землю болісну тривогу
Лишив в рядках своїх писань.

Як він любив вишневу Україну!
Як він за неї Господа молив!

Пісня «Моя молитва».

І група читців.

В.1. І знову надворі весна. Початок березня для кожного українця – це Шевченківські дні. Шевченкові роковини. 200. Мало це чи багато? Дві сотні років слово Шевченкове живе, не спить, а працює для нації.

Та чи хочуть сьогодні українці сприйняти це слово так, як належить? А, врешті, як же належить? Шевченко завжди був святинею для українського народу. Проте яку роль відіграють його думки, ідеї сьогодні? Хто читає сьогодні Шевченка?

Ці страшні слова, на жаль, нерідко можна почути зараз і по телебаченню, і прочитати у пресі.

У гонитві за «крутизною», у намаганні зловити так звану моду і не випустити її ми часто топчемо святе, усвідомлюючи, що творимо, проте не бажаючи собі признатись у цьому і говорити зі своєю совістю сам на сам.

В.2. Приступати до розмови про Шевченка – це насамперед усвідомлювати, що до кінця він залишиться не пізнаний ні академікові, ні малограмотній людині. Його ідеї пере-

росли час, його добу. Кожне покоління відкриває Шевченка по-новому. Та він є з тих, хто не піддається фальші, бо вся лжа з нього спадає. Шевченко є не простий. Спробуємо сьогодні говорити про його християнський світогляд. Ми вступили в період Великого посту. Це час, коли людина має сприятливий час заглибитись у себе, ввійти у своє серце і спитати: чи правильно я живу? Такі питання, мабуть, ставив Шевченко перед собою і знаходив відповідь у Бозі.

В.3. Віра в Бога – дуже особиста річ. Проте той, хто плекає її у своєму серці, не має права ховати цього від людей. «Не можна ставити свічку під посудину», – каже Біблія. Отож живімося теплом Шевченкового духовного вогню, черпаймо з його бездонної криниці мудрості та нескореності.

В.4. Ось ми знову йдемо до Шевченка. Несемо квіти весняні шани і любові. Поклонімося і спитаймо: чи так живемо?

В.5. 9-10-е для України – це код вічності.

В.6. Та чи сповнили ми свій обов'язок перед Шевченком? Чи розуміємо як слід його поетичні твори, його життя, його світогляд, його тугу, ідеї, ідеали, його значення для українського народу та культури?

В.7. Той борг наш ще далеко не сплачений. І сьогодні образ Тараса Шевченка ще не очищено від кіптяви фальсифікацій і кривотлумачень. Але ж він, як писав Іван Франко, «став володарем у царстві духа», «велетнем у царстві людської культури» і зробив для розвалу Російської імперії як тюрми народів «більше, ніж десять переможних армій», і українці визнали його своїм національним пророком. Чому?

В.8. Тому, що він обрав не хибний орієнтир у своїм житті, у своїй творчості та боротьбі.

В.9. Тому, що він акумулював у собі досі ще не пізнаний людьми до дна потенціал духовності нашої нації.

В.10. Тому, що, несучи свій хрест по тернистій дорозі, вберіг чистоту свого серця, а гнів ніколи не заступив йому сонця правди.

В.11. Тарас Шевченко виріс у патріархальній українській сім'ї, де любов до Бога була неодмінною умовою життя. Навіть жорстока панщина сприймалася людьми як замах на їхню віру, переконання, оскільки неволя не давала можливості належно відправляти обряди, почувати себе людиною, створеною за подобою, за образом Божим. Не дивно, що Шевченко писав:

Там неволя,
робота тяжкая, ніколи
і помолитись не дають.

Уже з цих рядків бачимо, що потреба молитви вважалася такою ж насущною, як харчування, дихання.

Пісня «Не забудь помолитися Богу».

ІІ група читців.

В.1. Християнськими поняттями наскрізь перемережано все, що вийшло з-під пера Шевченка. Це означає, що як українська національно-мовна стихія, так і християнські поняття та уявлення були звичайним, органічним апаратом його мислення. Зауважимо, що слово Бог, у тому числі Ісус Христос, вживається у «Кобзарі» понад шістсот разів. Сподіваємось, не даремно.

В.2. Але є у творчості Шевченка моменти, в яких питання Бога вирішуються досі складно. Ось чому непідготовлена, заангажована радянськими догмами людина вірила в атеїзм Шевченка. Ми часто чуємо нарікання на Господа,

викликане гірким становищем української нації. У своїх творах Шевченко виголошує: «Я не можу збагнути, чому Бог усе це терпить?» Такі питання та апелювання до Бога лунають і до сьогодні.

В.3. Тут пригадаємо про враження Шевченка від першої зустрічі з Україною після викупу його із кріпацтва. У 1844 році в Санкт-Петербурзі з'являється його відома поема «Сон» («У всякого своя доля…»). Епіграфом для цього твору автор бере цитату з Біблії – з «Послання Іоанна, гл.14, вірш 17»: «Дух истины, его же мир не может приять, яко не видит его, ниже знает его». І тут же з розпачу й відчаю Шевченко вигукує:

Чи Бог бачить із-за хмари
наші сльози, горе?

А трохи далі уповноважує свою душу спитати в Бога:

Чи довго ще на сім світі
катам панувати?

Чому ж Бог таке допускає?

В.4. Відповідь на ці непрості запитання шукатимемо у книзі о. Івана Ортинського «Хрищення, хрест і харизма України», в якій є спеціальний розділ «Глибинний зміст післанництва України – хрест».

Ось декілька думок із цієї книги для увиразнення змісту того висновку, якого дійшов Т.Шевченко:

1. «Без готовності до хреста та до жертви людина і світ не мають ніякого духовного фундаменту».
2. «З хрестом поєднуються не тільки терпіння Христові, але теж спасіння, що приносить Ісус Христос людині, родині, народові й цілому людству». З великої любові Божий Син віддав життя на хресті задля того, аби врятувати кожного з нас, аби подарувати світло спасіння нашому темному світові».

Пісня «Голгота. Хрест».

В.5. Знову наводимо цитату із книги о.Івана Ортинського «Хрищення, хрест і харизма України». «Боротись – це терпіти. Терпіти – це жити. Історичний скривавлений шлях, що ним іде український народ у віки, – це шлях, приречений Богом для творіння, це був і царственний шлях самого Христа на Голготу. Якщо життя численних українських поколінь зумовлене важкими досвідами і проблемами, то це тому, що Бог хоче викресати з нас полум'яні вогні й пожежі духа. Він хоче з українського безсилля викресати полум'яну міць життя, вкоріненого в Бозі».

Пісня «Моя дорога».

В.6. Продовжуючи вище розпочату тему Божого проводу та Його справедливості, звернемось до поеми Тараса Шевченка «Сон» («У всякого своя доля…»). Це його послання міряє патріотизм міркою справжньої любові до людини.

Учень читає уривок поеми «Сон» («У всякого своя доля…»).

В.7. Бачимо знамениту картину шалу людиноненависництва в Російській імперії. Народний співець закликає схаменутися, на що «братія», як каже Шевченко (а це найвищі урядовці при кермі імперії), відповідають:

«Нехай, – каже, – може, так і треба».
Так і треба! бо немає
Господа на небі!

Вони, а не сам автор, заперечують існування Бога і глузують з віри та молитви уярмлених людей. Адже відомо, що якщо людина не має ні перед ким звіту: ні перед Богом, ні перед людьми, ні перед своєю совістю, – то і чинити може всякі беззаконня, бо ніким покарана не буде. Це

була філософія і Леніна, і Сталіна, і Гітлера, та й інших безбожників, які твердили: «Немає Господа на небі».

В.7. Може видатися дивним, проте віра Шевченкова з особливою силою спалахнула в його серці на засланні. Здавалось, поет міг озлобитись, зачерствіти душею, зневіритись. Адже нічого злого людям не робив, життя присвятив не собі. То чому ж така жорстока кара – десять років самотності, страждань і наруги над особистістю? І все ж у цих екстремальних умовах – з 1847 по 1857 рік – з'являється найбільше релігійних творів Кобзаря. Шевченко відчув, як у серці його проросли зерна євангельської любові та всепрощення.

В.8. Коли людина в небезпеці, їй необхідно, щоб хтось прийшов на допомогу, вислухав, розрадив. Коли Шевченко потрапив на заслання, то опинився у чужому краю сам на сам із жорстокою долею. Йому здавалось, що всі відвернулись, що друзі забули про нього, не надсилаючи листів, не підтримуючи його морально. У душі Шевченковій спалахували моменти зневіри й відчаю. Проте насправді друзі ніколи не забували його. Просто листи їхні або зникали десь по дорозі до Новопетровського укріплення, або приходили із величезним запізненням. Тому так радісно і з палкою надією сприймав Тарас листи від людини, яку знав уже чотири роки, ще з літа 1843-го, коли здійснив свою першу подорож в Україну після визволення із кріпацтва, – Варвари Миколаївни Рєпніної.

В.9. Познайомився Шевченко з родиною Рєпніних у їхньому родовому маєтку в Яготині. Княжна була щирим другом нашого Кобзаря. Нехтуючи пересудами та заборонами, вона простягла руку через соціальну безодню, що лежала між нею і Шевченком. Княжна не вагалась признати собі рівнею колишнього кріпака. Вона стала його

провідною зорею, євангельською наставницею і в перші роки поетового заслання. Завдяки Варварі Рєпніній Тарас збагачувався духовно, йшов дорогою до Бога. Він черпав з її глибин віри і живився ними. Наводимо уривки з їхнього листування.

Входить Шевченко у солдатській шинелі з листами у руках, кладе їх на рояль і дивиться в далечінь. З іншого боку сцени виходить Рєпніна і сідає за стіл. У її руках – перо. Пише листи і читає їх уголос. Їхні погляди не зустрічаються.

Рєпніна. Зараз моїм завданням є не дозволити тобі впасти духом, зневіритись. Тому я якомога частіше буду надсилати листи – і чекати відповіді. Тепер тобі поможе лише молитва і ласка Всемилостивого Бога.

Шевченко *(читає).* 24 жовтня 1847 р., Орська кріпость. Завдяки вашому клопотанню, добра моя Варваро Миколаївно, мене призначили на викладацьку роботу в Київський університет, та в той самий день, коли прийшло повідомлення, мене заарештували і відвезли в Петербург 22 квітня (день для мене вікопомний – 9 років, як я визволився із кріпацтва). Так я став не вчителем Київського університету, а рядовим солдатом Оренбурзького лінійного гарнізону... Добра Варваро Миколаївно, пришліть мені книги, щоб читати, і серед них останні твори Гоголя. Важко мені тут. Думою лину в любу моєму серцю Україну, згадую товаришів моїх і прагну говорити з ними хоч би в листах. Пишіть мені. Бог заплатить за добру справу. Бажаю Вам усіх благ та іноді згадувати безталанного Тараса Шевченка.

Рєпніна *(читає).* 13 січня 1848 року. Яготин. Мій добрий і незабутній Тарасе Григоровичу! Якщо б я зараз побачила Вас, то молила б Бога, щоб дав моїм устам дар крас-

номовства, аби потішити Вас і піднести Ваш дух. Говорю з Вами про милосердя Господнє. Бог не хоче смерті грішника, а щоб він жив. Якщо б усе залежало від мене, прочитавши цей лист, Ви б наповнились благодаттю, вона би Вас освятила і зміцнила, ви б стійко і з покорою несли Ваш хрест. Але все, що я можу для вас зробити, мій бідний Тарасе Григоровичу, – це молитись. Так, молитись якнайчастіше, якнайтепліше, щоби Бог скріпив Вас у цьому випробуванні; щоби Він дарував милосердя серцям тих, хто Вас оточує; щоби направив тих, від кого залежить Ваша доля, до помилування. З якою радістю всі Ваші тутешні друзі допомогли б Вам нести хрест.

Нехай кріпить Вас Господь, нехай дасть Він Вашій душі любов і віру. В нинішніх обставинах Ви можете творити добро, яке бачить лише Бог. Освячуйте душу свою молитвою, очистіть її – і нехай благословить Вас Господь у цьому важкому і святому подвизі!

Шевченко *(читає лист).* 25 – 29 лютого 1848 р., Орська кріпость. Тринадцятий день уже, як читаю Ваш лист, напам'ять вивчив. Сьогодні я, розмовляючи з Вами, святкую 25 лютого – мій день народження. Не галасливо, але тихо-тихо – і так весело. І за цю велику радість я дякую Вам. Прошу Бога, щоб осінив Вас своєю благодаттю. Молитва і ваші щирі листи найбільше допоможуть мені нести хрест мій. Євангеліє я маю, а книги, про які я Вас просив, пришліть, будь ласка.

28 лютого. Вчора я просидів до ранку і не міг зібратися з думками, щоб закінчити лист, якийсь стан заволодів мною. «Прийдіть до Мене, всі втомлені і обтяжені, і я облегшу вас», – говорить Христос. Перед Утренею прийшли мені на думку ці слова Роз'ятого за нас, і я якби ожив, пішов на Богослужіння і так радісно, чисто молився, як, можливо, ніколи раніше. Я тепер пощу і сьо-

годні причащався Святих Тайн – хотів би, щоб усе моє життя було таке чисте і прекрасне, як нинішній день. Якшо Ви маєте книги Фоми Кемпійського «Про наслідування Христа», – пришліть, заради Бога.

29 лютого. Моліться за мене, благородна Варваро Миколаївно, моліться, молитва Ваша мила Богові. Вона мене охоронить і збереже від усього злого.

Рєпніна *(читає).* 19 березня 1848 р. Яготин. Тарасу Шевченкові. Пишу, не дочекавшись відповіді на мій попередній лист. Нехай воскресне Христос у душі Вашій, мій добрий Тарасе Григоровичу. Нехай освятить Господь Вашу душу і засяє у Вас благодать свята. Ось такі мої побажання. А завтра я за Вас вийму частичку і маю надію, що причащуся Святих Тайн. Я завжди за Вас молюся і бажаю Вам так багато доброго, кращого. Прошу Бога, щоб дозволив мені побачити Вас ще в цьому житті, але корюся Його волі і від душі прошу Господа, щоб пом'янув Вас у царстві своїм. Там все буде ясне, святе, блаженне. О! Направте туди погляд душі Вашої, не забувайте, що у Вас є тут друзі щирі, які бажають Вам того самого, що і собі. Сьогодні не можу багато писати – готуюся до сповіді, вибачте мені все, в чому я не сповнила для Вас обов'язок християнина. Нехай покриє милосердя Господнє і його благість всі наші опущення. Прощайте, мій добрий Тарасе Григоровичу. Благословення Господнє на Вас, нехай огорне Вас мир Христа Спасителя! Душею Вам віддана Варвара Рєпніна.

Шевченко *(читає).* 1 січня 1850 р. Оренбург. Варварі Рєпніній. Вітаю Вас з Новим роком, молю Бога, щоб зіслав Вам усі ласки. Я тепер той, що падає у прірву, готовий за все схопитися – жахлива безнадія! Настільки жахлива, що одна тільки християнська філософія може боротися з нею. Я прошу Вас вислати мені з Одеси книгу Фоми

Кемпійського «Про наслідування Христа». Єдина потіха моя зараз – це Євангеліє. Я читаю його щоденно і щогодинно. Колись раніше я думав аналізувати серце матері за життям Святої Марії, але тепер і це мені припишуть як злочин. Як сумно я стою між людьми! Я навіваю Вам сум до Нового року, добра Варваро Миколаївно, своїм невеселим посланням. Що робити? Мені легше стало, коли я висповідався перед Вами. Прощайте, не забувайте бідного і щирого до Вас Тараса Шевченка.

Шевченко *(читає).* 7 березня 1850 р. Оренбург. Варварі Рєпніній.

Новий Завіт я читаю з благоговійним трепетом. Внаслідок цього читання у мені народилася думка описати серце матері по життю Пречистої Діви, Матері Спасителя. І друга – написати картину розп'ятого Сина Її. Молю Господа, щоб коли-небудь здійснились мрії мої!.. Молюся Богу і не втрачаю надії, що випробуванням моїм прийде коли-небудь кінець.

Виходять у різні боки сцени.

В.10. Був травень 1847 року. В Петербурзі – сльотлива весна. У загратоване вікно, що виходить у внутрішній двір будинку так званого Третього відділу, видно, як пролітають останні сніжинки. Про що думалось, що згадувалось Шевченкові в камері-одиночці? Щоб якось урятуватися від самотності, поет переноситься уявою в любу його серцю Україну, згадує своїх безталанних землячок.

Читець декламує вірш «Не кидай матері…»

В.11. «Молюся Богу і не втрачаю надію, що випробуванням моїм прийде коли-небудь кінець», – так писав Шевченко в останньому своєму листі, якого адресував Варварі Рєп-

ніній. У Тарасовому серці вже поселилась необхідність молитви – як дихання, їжі, сну. Він відчув, що навчився прощати і любити людей, незважаючи на найстрашніші випробування. За словами Василя Барки, «Шевченків шлях до цього лежить через бурхливі суперечності почуттів, з вулканічною силою козацького гніву і прокляття на людотерзання, на катів-нелюдів, що розпинають праведних…» Над бурхливістю почуття і над огонь ярости – вкріплюється і зростає, ніби з церковного хору, найвища мелодія Шевченкової поезії – його молитва.

В.12. Книгою його життя став «Кобзар», а його поетичними молитвами – релігійні твори, що з'явилися на засланні, – «Псалми Давидові», «Не спалося, а ніч, як море…», «В неволі тяжко», «Чи ми ще зійдемося знову», «Чернець», «Варнак», поема «Неофіти», поезія «Ой гляну я, подивлюся…», яка була написана в Орській кріпості у першій половині 1848 року.

Читець декламує поезію «Ой гляну я, подивлюся…»

В.13. Із циклу «В казематі» – *«Чи ми ще зійдемося знову…» (звучить поезія).*

В.14. Взиває до Бога Шевченко й у вірші «Не молилася за мене», написаному в першій половині 1850 року в Оренбурзі.

В.15. До глибинного осмислення терпіння близько підійшов Шевченко після дев'яти років заслання. Він пише в листі до графині Анастасії Іванівни Толстої, своєї благодійниці та покровительки: «Тепер і тільки тепер я повністю повірив у слово «Люблячи, караю вас!», тепер тільки молюся і дякую Йому за безмежну любов до мене, за наслану випробу. Вона очистила, ізцілила моє бідне, хворе серце. Вона навчила мене, як любити ворогів і тих, хто нас не-

навидить. А цього не навчить жодна школа, крім тяжкої школи випробувань і тривалої розмови із самим собою».

Пісня «Хай буде воля Твоя».

В.1. Шевченко закликає нас стати на шлях покаяння, а це шлях заблуканих дітей до люблячого Бога. Це означає покинути зло і стати на дорогу добра. Це глибока і рішуча переміна у своєму житті, це суд над собою, щоб повернутися до Любові.

Пісня «Блудний син».

В.2. У поемі «Неофіти» Шевченко творить один із найсильніших емоційно забарвлених акафістів на честь Богородиці, продовжуючи цим традицію давньої української літератури:

Благословенная в женах,
Святая праведная Мати
Святого Сина на землі.
Не дай в неволі пропадати,
Летючі літа марне тратить.
Скорбящих радосте! Пошли,
Пошли мені святеє слово,
Святої правди голос новий!
І слово розумом святим
І оживи, і просвіти!

Саме в Богородиці поет просить спасіння для своєї душі, підтримки, духовної просвіти для творення слова Правди, але такого слова, яке б «пламенем взялось», бо слово, вимовлене поетом, – то слово істини, освячене Богом.

Пісня «В розпуці».

В.3. У Санкт-Петербурзі фізично знесилений поет переживає високе духовне піднесення. Його творчість набирає ясного християнського забарвлення. В жовтні-листопаді

1859 року, за півтора року до смерті, Шевченко творить поему-апокриф «Марія», взявши за основу євангельський сюжет. Після написання цієї поеми українці молилися до Пречистої Діви Шевченковими рядками:

Все упованіє моє на Тебе, мій Пречистий раю,
На милосердіє Твоє, все упованіє моє
На Тебе, Мати, возлагаю.
Святая Сило всіх святих,
Пренепорочная, благая,
Молюся, плачу і ридаю:
Воззри, Пречистая, на їх,
Отих окрадених сліпих невольників,
Пошли їм силу Твойого мученика Сина,
Щоб хрест-кайдани донесли
До самого, самого краю,
Достойнопітая! Благаю!..

Пісня «О Матір нашого спасіння…».

В.4. За десять днів до смерті Шевченко пише свої останні печально-іронічні вірші «Не нарікаю я на Бога» та «Чи не покинуть нам, небого», де змальовує картину особистого потойбічного спасіння. До кого звертався поет в останньому вірші, залишається таємницею. Традиційно вважається, що до Музи. А можливо, звертався він до ангела-охоронця, до незримої Берегині поетового слова, його багатостраждальної душі, геніального творчого духу.

Читець декламує вірш «Чи не покинуть нам, небого…».

Україна відповіла своєму співцеві материнською любов'ю, оповила поета вічною славою і «слова його живії в живую душу прийняла». Шевченко був співець від пророків та апостолів. Вищої оцінки на землі після земного життя Спасителя не знайти.

В.5. Робити щось легко, що є трудне для всіх інших людей, – то знак великого таланту, але робити щось таке, що є неможливим навіть для талановитої людини, – це називається геніальністю. Таке міркування можна повністю застосувати до постаті Шевченка, якої ми до сьогодні повністю не зрозуміли.

В.5. А не зрозуміли тому, що він переріс нас, наш світогляд, наш спосіб думання, випередив нас на сторіччя. Мабуть, ми ще не доросли зрозуміти ті великі християнські й національні чесноти, якими горіла ціле життя поетова душа; видно, що витвір його геніального ума є такий винятковий, що переростає наші природні здібності. І все ж ми йдемо цією дорогою – дорогою до Тараса.

В.5. Йому доля судилась, як міт:
За пророцтво життям заплатити,
Потім знов для нащадків ожити
і каратись, як вічний Сізіф.
Йому доля судилась, як міт:
Дон Кіхотів живити.
І понині, коли у наш край
Гість далекий часом завітає,
«Хто живий тут?» – в юрбу запитає, –
Все принишкло хоч тут умирай.
«Ми живі! Цілий вік, сотню літ
Проти хвилі несем його ім'я,
Проти вітру кидаєм насіння
І під косу кидаємо цвіт…
І співаєм його «Заповіт»
В поколіннях».

Звучить музика. На її фоні всі виходять на сцену і співають «Заповіт».

«СТІНА»
(за мотивами однойменної п'єси Юрія Щербака). Вшановуємо пам'ять Тараса Шевченка...

Позивні «Реве та стогне Дніпр широкий…»

Виходить група читців. Звучить вірш А. Листопад.

Соки нуртують, гартуючи завтрашній слід,
Синя колисонька вічного іконостаса,
Молиться провесінь і український нарід.
Місяцю березню, дякуємо за Тараса!

Скільки тріщало і несамовито гуло,
Бруньку – і ту не святилося навіть на Спаса,
Тільки вклякало до неба і місто, й село.
Місяцю березню, дякуємо за Тараса!

Будуть минати холодні і теплі віки
У літургіях, містеріях і парастасах.
Кожен нап'ється роси зі своєї ріки.
Дякуєм, Боже, Тобі за Тараса!

Ведучий 1. Починати розмову про Шевченка – це означає насамперед усвідомлювати, що до кінця він залишиться не пізнаним ні академікові, ні малограмотній людині. Його «Кобзар» має всепланетарне значення, бо через цю книгу українським словом уперше заговорили не відомі досі для елітарної культури світи. Речником його став українець, прорвавшись силою свого генія в культуру всієї планети.

Ведучий 2. Шевченко мав сильних попередників в українській літературі, але саме він став її основоположником. Він створив і виховав національну гідність українського народу. Своїм універсальним талантом (а був він живо-

писцем, драматургом, прозаїком, гравером, філософом, критиком і, передовсім, геніальним поетом) Шевченко нагадує Леонардо да Вінчі.

Наш поет як представник нації, котра не мала своєї державності, став символом не тільки художнього, але й політичного її суверенітету.

Російські самодержавці відправили його в таку безвість, що, здавалось, звідти не буде йому вороття. Та пережив ніч муштри і солдатчини Шевченко. І повернувся.

Ведучий 3. Біль кріпацтва Шевченко завжди носив у собі. Він був велетнем у сфері людського духу, у царині мистецтва – і разом з тим звичайною, простою, земною людиною, яка бажала, прагнула жити простим, земним життям, мати друзів та сім'ю. І якщо перших у Шевченка ніколи не бракувало (хіба що в час заслання ненавмисне мовчання друзів кидало Шевченка у відчай), то сім'ю наш поет так і не створив, хоча особливо після повернення із неволі прагнув цього всією душею.

Чи потрібно говорити про особисте життя Шевченка? Так, потрібно. Щоб прилучитись до вічних моральних законів, щоб не зростати циніками, яких зараз так багато кругом, щоб у наших очах безсмертні класики стали рівними серед людей у своїх стражданнях, у найлюднішому почутті – коханні.

Перенесемось уявою в ту далеку яготинську осінь 1843 року, коли Шевченко після багаторічної вимушеної розлуки з Батьківщиною повертається в Україну.

Ведучий 4. У цей час Тарас Шевченко входить у дім князя Рєпніна, в якому знайшов прихильників, друзів і кохання.

Якою ж була ця декабристська родина, яке значення її в долі України і в долі самого Шевченка?

Старий Рєпнін був генерал-губернатором Малоросії і багато чого доброго зробив, обіймаючи цю посаду. Вагомий його внесок у розвиток освіти і культури: вклав гроші у будівництво Полтавського інституту шляхетних дівчат, директором якого був Іван Котляревський, а також у становлення інших доброчинних закладів.

Саме він, батько княжни, викупив з кріпацької неволі талановитого актора Михайла Щепкіна. Князь Рєпнін надавав безвідплатну допомогу тисячам людей. І все ж він був кріпосником. 14 тисяч десятин землі, фабрика шовку, 16 тисяч кріпаків – це було володіння князя.

Десь за цифрами цієї сухої статистики губиться доля сестер і братів Шевченка. Адже хоча князь Рєпін не був жорстоким визискувачем, а благородною людиною, все ж він звався одним словом – кріпосник. Для Шевченка, який уже був юридично вільним, але ніколи не усвідомлював себе відділеним від свого уярмленого народу, це була стіна, подолати яку він не зміг до кінця життя.

Можливо, тому і не наважився розкрити глибину свого серця, своїх почуттів перед княжною Рєпніною.

Ведучий 5. Взаємини Шевченка з княжною Рєпніною були не простими. Сьогодні ми намагатимемось пізнати ці дві складні душі, сутність їхніх переживань і почуттів.

З появою в Яготині молодого живописця й поета світ для княжни втратив свою дотеперішню рівновагу. В 35 років вона повірила, що її призначення на цьому світі – це оберігати, леліяти молодий талант – і була готова на будь-яку жертву.

Жертвувати заради Шевченка, полегшити матеріальне і моральне життя генія – це було палке бажання жінки, яка не розуміла, що це все перетвориться на гніт, ще більший, ніж кріпацький.

Підсвідомо Рєпніна розуміє цю несумісність і свої душевні сум'яття, вилиті на папері, посилає духовному наставнику Шарлю Ейнару в Швейцарію.

Ведучий 6. Духовний наставник. Це поняття було дуже добре зрозумілим людині XIX століття, в яке ми сьогодні перенесемось. Натомість вік XX та й XXI не залишив від нього сліду. Молода людина завжди має духовну потребу в очищенні душі, сповіді, надії, особливо коли це стосується внутрішніх, особистих переживань.

Рідні й близькі не завжди спроможні об'єктивно оцінити і, головне, зрозуміти делікатну і складну життєву ситуацію.

Тому Рєпніній, як і багатьом іншим, конче потрібним було спілкування з чужою, безсторонньою людиною, якій вона абсолютно довіряла, – ним став швейцарець Шарль Ейнар. Послання княжни у цій виставі і є сповіддю перед Шевченком.

Вона щиро кохала Тараса, але повної взаємності так і не дочекалась. Через це і страждала все життя. Між ними стояла стіна.

Ведучий 7. У нашу виставу, що побудована у формі спогадів княжни про свою молодість, бесід зі своїм духовним наставником Шарлем Ейнаром за допомогою листування, а також розмов із Шевченком, часто опосередкованих, на віддалі, вкраплюються інсценізації поетичних фантасмагорій.

Подібно до того, як у «Кобзарі» Шевченка проходять дві окремі проблемні лінії показу нещасливої долі дівчини у тодішньому суспільстві та втілення незламної віри у поборення кріпосницького ладу, два виходи героїв Шевченкових творів, а саме: балад «Причинна», «Тополя», «Гайдамаки», «Кавказ» – будуть висвітлювати ці теми

на сцені. Їх вихід буде не зовсім традиційний, бо, подібно до Шевченкових творів різних періодів життя поета, тут поєднуватиметься фантастика і реальність.

Ведучий 8. Перша фантасмагорія, у якій діє козак, кобзар, літня жінка, дівчина, відьма, уособлює народний трагічний епос любові.

Другий поетичний колаж має цілком ясне політичне спрямування. Устами Шевченкових героїв актори виражатимуть нестримну впевненість у перемозі добра і справедливості в суспільстві.

Сьогодні ми передаємо певну концепцію образу Шевченка. І віримо, що достовірне відтворення його біографії сприятиме переосмисленню культури, історії нашого народу. Шевченкове «Хто ми? Чиї діти?» стане насущною потребою самопізнання, національної свідомості.

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Княжна, Поет, Княгиня, Ганна Вродлива, Дівчина, Кобзар, Козак, Відьма, Смерть з косою, Хлопчик-поводир, Молодиця, Літня жінка, музики, пани і пані, актори 1-й, 2-й, 3-й.

Частина перша

Княжна сидить за письмовим столом при світлі свічок, зосереджено пише. Спочатку у тиші лунають слова листа В. М. Рєпніної, написані по-французьки до її духовного наставника Шарля Ейнара: «Bon et cher Directeur, j'ai à vous remercier dans des ternies que je ne saura ijamais rendre a ssez...». *Княжна задумливо перечитує написане.*

Княжна. Пану Шарлю Ейнару. Мій дорогий учителю, пишу вам з Яготина, з нашого родового маєтку. Хочу розповісти вам, мій наставнику, найдивовижнішу історію, що сталася зі мною. Історію, а не казку. Хотіла написати вам одразу, але досі не могла. Дуже сильно

застудилася. Хоча, можливо, справа не в хворобі, а в чомусь іншому... В чому я ще нікому в світі не звірялась... Чому я не з вами, дорогий учителю, чому я не у вас у Швейцарії, не в милій моєму серцю Женеві? Чому я не бачу проникливого, спокійного, чесного і мудрого погляду ваших голубих очей, в якому є все, так потрібне зараз мені – бідній, слабкій істоті! *(Встає, виходить з-за столу, схвильовано)*. Бо саме тепер мені необхідні сила і ніжність, поблажливість і суворість. Але до діла, дорогий Ейнаре, до діла! *(Бере літню мереживну парасольку, розкриває, прогулюється)*. Якось у липні я вийшла в сад з мамою.

Ми не пройшли й сотні кроків, як зустріли пана Капніста з якимось не знайомим мені чоловіком. Не знаю чому, але коли я побачила незнайомого, я раптом почула гострий запах свіжоскошеної трави. Терпкий запах, від якого серце защеміло... І ось зовсім несподівано насунулась буря і линув рясний дощ *(Удари грому, звуки зливи)*.

Ми відразу побігли додому, і Капніст попросив дозволу провести свого знайомого, художника, до вітальні, щоб показати йому наші картини. Дозвіл, звичайно, вони отримали, і в ту хвилину я довідалася, що це – художник-живописець, причому навіть більше поет, аніж живописець, і що звуть його Шевченком.

Різко відчиняються двері. У звуках зливи, липневого грому, спалахах блискавки з'являється постать Поета. Він одягнений за останнім словом тодішньої моди.

Поет. Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,

І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь.
Доле, де ти? Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше – спати, спати
І спати на волі –
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої! злої!

Постать Поета зникає.

Княжна. Запам'ятайте це ім'я, дорогий учителю! Шевченко. Воно належить моєму зоряному небу. Шевченко. *(Причиняє двері, дивиться вслід поетові).* Увечері пан

Капніст прийшов до чаю і почав розповідати нам про Шевченка. Уявіть собі, дорогий Ейнаре, маленьке вбоге село в Київській губернії, уявіть собі злиденну селянську хату, де з'явився на світ хлопчик, якому дали ім'я Тарас по святому того дня. Чи не правда – цей початок дуже добре пасує до біографії поета? «Він був бідним кріпаком…». Пане Ейнаре, ви, благородний син вільної країни, навряд чи зможете зрозуміти весь страшний і нелюдський смисл цього слова: кріпак.

Чути журний спів – десь дівчата-кріпачки співають народну пісню.

Цей хлопчик Тарас і є поет Шевченко, якого намочив дощ в Яготині. Два слова: Шевченко і кріпак. Боже, які вони неспівмірні.
(Підходить до стіни, уважно прислухається). Шевченко тут, поруч. *(Показує на стіну).* У сусідній кімнаті. Він зараз малює портрет мого батька... Так, так. Він великий художник. Перебуваючи в Петербурзі, Шевченко самотужки почав учитися малювати, став здобувати знання жадібно і пристрасно, але страшне ім'я «кріпак» все ще висіло над ним… *(Сідає)*
Про все це я дізналася в подробицях вже після того, як познайомилася з ним. Він одразу став у нашому домі своєю людиною, одним з тих, кого приємно бачити у вітальні і кого можна залишати одного, не боячись, що він образиться.

Входить слуга.

Проте Шевченко не тільки художник. Він ще й пише чудесні поезії. Я із захопленням їх читаю. Найбільше мені припала до душі його «Тополя». Вранці ми п'ємо з Шевченком чай.

Накриває на стіл, кладе чашки, блюдця, ставить молочник та цукорницю.

Я читаю вголос газету, що друкує різні цікаві плітки. Після почутого про жорстокість у світі Шевченко хмурніє. Здається, що сонце сховалося за хмару і весь світ почорнів. Тоді, щоб якось розважити Тараса Григоровича, я запрошую Глафіру Псьол. Це наша вихованка, кругла сирота, молода і розумна дівчина, яка вчиться малярству. Вона причарувала Шевченка. *(Починає нервово, з брязкотом збирати чашки, блюдця).* Він ще не закоханий в неї, але вже близький до того. (*Метушиться навколо столу).* Вони жваво розмовляють з Глафірою, сміються так, наче є в них якась таємниця, якої я не знаю, і тоді мені стає недобре на серці. *(Падає і розбивається чашка*). Тарас Григорович це одразу відчуває. *(Збирає уламки чашки).* Він дуже вразлива і делікатна людина. Він міняє тему розмови, а Глафіра йде малювати... Найкращі години в моєму житті – коли ми залишаємось з Шевченком на самоті... Я розповідаю йому про своє життя, про наш рід...
Він сидить тут, малює і уважно слухає мене.

Рвучко відкидає запону із портрета молодого Шевченка.

Він непередбачуваний.
Мені недобре стає, коли він їде з Яготина... Бо я хочу його бачити щодня, щохвилини. Я безперервно думаю про нього. Я хочу робити йому добро. Ви скажете, що це щасливий стан – коли людина кохає іншу людину, коли вона бажає ближньому своєму добра... Так, це велике щастя... Але воно принесло мені великі муки… Потаємно, ще не усвідомлюючи того, я... я... почала ревнувати Шевченка... до всіх, з ким він такий люб’язний… Насамперед до Глафіри, якій він охоче дарує свої чарівні усмішки...

Вона енергійно відтягує мольберт – подалі від крісла, наче хоче Шевченка забрати від Глафіри.

І фантасмагорія

Різко відчиняються двері. З веселими танцями і співами влітають до кімнати Кобзар з Хлопчиком-поводирем, Дівчина, Молодиця, Літня жінка, Козак, музики. Вони оточують Княжну, ведуть навколо неї свій хоровод, звертаються до неї, танцюють з нею.

Кобзар *(грає і приспівує).*

Ой гоп, таки так!
Кличе Гандзю козак:
– Ходи, Гандзю, пожартую,
Ходи, Гандзю, поцілую.

Козак танцює з Молодицею.

Козак.

Ходім, Гандзю, до млина,
Будем веселиться;
Нема жита ні снопа,
Вари варениці!–

Кобзар.

Оженився, зажурився,
Нічого немає;
У ряднині ростуть діти,
А козак співає:

Козак.

І по хаті ти-ни-ни,
І по сінях ти-ни-ни,
Вари, жінко, лини!

Кобзар.

Ой гоп, таки так!
Кличе панну козак:

Козак *(до Княжни).*

Панно, пташко моя!
Панно, доле моя!
Не соромся, дай рученьку
(бере її руку, веде у танок).
Ходім, погуляймо;
Нехай людям лихо сниться,
А ми заспіваймо.
А ми заспіваймо,
А ми посідаймо,
Панно, пташко моя!
Панно, доле моя!

Княжна засоромлено забирає руку.
Козак виводить Панну на підвищення.

Молодиця *(до Козака).*

Якби-таки або так, або сяк,
Якби-таки запорозький козак!
Якби-таки молодий, молодий,
Хоч по хаті б поводив, поводив!
Страх мені не хочеться
З старим дідом морочиться!

Вбігає Відьма.

Відьма *(зловісно).*

Ух, ух! Солом'яний дух, дух!
Мене мати породила,
Нехрещену положила.
Місяченьку! Наш голубоньку!
Ходи до нас вечеряти:

У нас козак в очереті,
В очереті, в осоці,
Срібний перстень на руці;
Молоденький, чорнобровий;–
Знайшли вчора у діброві.
Світи довше в чистім полі,
Щоб нагулятись доволі.
Поки відьми ще літають,
Поки півні не співають,
Посвіти нам... Он щось ходить!
Он під дубом щось там робить!
Ух, ух! Солом'яний дух, дух!
Мене мати породила,
Нехрещену положила... *(Вибігає).*

Звучить мотив пісні «По діброві вітер виє...».

Кобзар *(задумливо).*

По діброві вітер виє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.
Стан високий, лист широкий
Нащо зеленіє? Кругом поле, як те море
Широке, синіє.
Закінчується спів і музика.
Хто ж викохав тонку, гнучку
в степу погибати?
Постривайте, все розкажу.
Слухайте ж, дівчата!

Дівчина.

Полюбила чорнобрива
Козака дівчина,
Полюбила – не спинила,

Пішов – та й загинув...
Якби знала, що покине,
Була б не любила;
Якби знала, що загине,
Була б не пустила;
Якби знала – не ходила б
Пізно за водою,
Не стояла б до півночі
З милим під вербою!

Козак.

Тече вода в синє море,
Та не витікає;
Шука козак свою долю,
А долі немає.
Пішов козак світ за очі;
Грає синє море,
Грає серце козацькеє,
А думка говорить:

Входить Смерть із косою.

Смерть.

Куди ти йдеш не спитавшись?
На кого покинув
Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люде,
Тяжко з ними жити;
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити. *(Виходить).*

Кобзар.

Плаче козак – шляхи биті
Заросли тернами...

Не щебече соловейко
В лузі над водою,
Не співає чорнобрива,
Стоя під вербою.

Літня жінка.

Минув і рік, минув другий –
Козака немає;
Сохне вона, як квіточка,
– Ніхто не питає:
«Чого в'янеш, моя доню?»
Мати не спитала.
За старого, багатого
Нищечком єднала.
«Іди, доню,– каже мати,–
Не вік дівовати.
Він багатий, одинокий –
Будеш пановати».

Дівчина.

Не хочу я пановати,
Не піду я, мамо!
Рушниками, що придбала,
Спусти мене в яму.
Нехай попи заспівають,
А дружки заплачуть:
Легше, мамо, в труні лежать,
Ніж його побачить.

Кобзар.

Не слухала стара мати,
Робила, що знала,–
Дивилася чорноброва,
Сохла і мовчала.
Пішла вночі до ворожки,

Щоб поворожити:
Чи довго їй на сім світі
Без милого жити?

Дівчина *(до відьми).*

Бабусенько, голубонько.
Серце моє, ненько!
Скажи мені щиру правду:
Де милий, серденько?
Чи жив, здоров? Чи він любить?
Чи забув, покинув?
Скажи ж мені, де мій милий?
Край світа полину!
Коли не жив чорнобривий,–
Зроби, моя пташко,
Щоб додому не вернулась...
Тяжко мені, тяжко!
Там старий жде з старостами...
Скажи ж мою долю!

Відьма.

Добре, доню! Спочинь трошки...
Чини ж мою волю.
Сама колись дівовала,
Теє лихо знаю;
Минулося – навчилася,
Людям помагаю.
Твою долю, моя доню,
Позаторік знала,
Позаторік і зіллячка
Для того придбала.
Ось на тобі сего дива!
Піди до криниці,
Поки півні не співали,

Умийся водою.
Випий трошки сего зілля –
Все лихо загоїть.

Дає зілля Княжні.

Вип'єш – біжи якомога;
Що б там не кричало,
Не оглянься, поки станеш
Аж там, де прощалась.
Одпочинеш; а як стане
Місяць серед неба,
Випий ще раз; не приїде –
Втретє випить треба.
За перший раз, як за той рік,
Будеш ти такою;
А за другий – серед степу
Тупне кінь ногою:
Коли живий козаченько,
То зараз прибуде...
А за третій, моя доню!
Не питай, що буде.
Та ще, чуєш, не хрестися,
Бо все піде у воду.
Тепер же йди, подивися
На торішню вроду.

Дівчина п'є зілля. Забарвлення і ритм сцени змінюється, наче у фантастичному сні. Співає, всі співають разом з нею.

Дівчина.

Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю!
Рости, рости, тополенько,
Все вгору та вгору!

Рости тонка та висока
До самої хмари,
Спитай Бога, чи діжду я,
Чи не діжду пари?
Рости, рости, подивися
За синєє море:
По тім боці – моя доля,
По сім боці – горе.
Там десь милий, чорнобривий
По полю гуляє,
А я плачу, літа трачу,
Його виглядаю.

Княжна *(задумливо повторює).*

Спитай Бога, чи діжду я,
Чи не діжду пари?
Рости, рости, подивися
За синєє море.
По тім боці – моя доля,
По сім боці – горе.
Там десь милий, чорнобривий
По полю гуляє.
А я плачу, літа трачу,
Його виглядаю.

Дівчина.

Скажи йому, моє серце,
Що сміються люди;
Скажи йому, що загину,
Коли не прибуде!
Подивися, тополенько!
Як нема – заплачеш
До схід сонця, ранісінько,
Щоб ніхто не бачив...

Рости ж, серце-тополенько,
Все вгору та вгору!
Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю!

Кобзар.

Таку пісню чорноброва
В степу заспівала...
Зілля дива наробило –
Тополею стала.
По діброві вітер виє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу...

Затемнення. Свист вітру. Всі персонажі зникають, залишається лише Княжна.

Княжна. Таку пісню чорноброва заспівала... Зілля дива наробило – тополею стала... О, якби я могла передати все, що пережила під час цього читання! Які почуття, які думки, яка краса і який біль. Вперше в житті я чула такі мелодійні вірші гарною і виразною мовою нашого народу. Перед сном я так гаряче молилась, я так пристрасно любила весь світ – чи не більше, ніж є насправді. Я ніяк не могла заснути вночі і вирішила почитати Біблію.

Іде зі свічкою в руках, у нічній сорочці, блукає, наче сновида, по сцені. Назустріч їй зі свічкою в руках виходить Поет.

Ви не спите, Тарасе Григоровичу? Я думаю про вашу поезію... Ви знаєте, Тарасе Григоровичу, адже це про мене написані ваші вірші, це я – одинокая тополя, це я чекаю свого судженого... чекаю і не дочекаюся ніколи...

Починає звучати музика.

В юності я любила, любила по-справжньому, проте він був незаможною людиною – і мамá вирішила, що наше одруження принесе одні нещастя. Вона вбила мою любов. А життя тривало. Продовжувались нудні бали, на яких для всіх я залишалася та ж сама – молода княжна Варвара Рєпніна, Варетт, як звали мене мої близькі. Я була одягнена за останньою паризькою модою, сиділа коло мамá, розмовляла про вбрання і зачіски з подругами, танцювала з якимись дурнями.

Роки проходили безбарвні, сірі та холодні. Здалося, що віру в кохання в мені вбито вже остаточно. Але це не так… Виявляється, вона живе, ще живе чекання любові. Тарасе Григоровичу, я, здається, дійшла до тієї межі, коли моя сповідь перестає бути пристойною… Якби ви знали, що діється зараз в моєму серці.

Входить Княгиня зі свічкою в руках.

Княгиня. Варетт? Чи не здається тобі, що вже пізня година і пану Шевченку треба відпочивати? Я незадоволена тобою.

Княжна. Слухаю, мамá.

Княжна і Поет вклоняються одне одному, виходять. Виходить і Княгиня.

Десь далеко дівчата співають українську пісню про важку жіночу долю.

Виходить княжна, стає на коліна і молиться.

Боже всемогутній, що я наробила? Навіщо я відкрила своє серце Шевченку? Тепер так соромно... Я не можу дивитися йому у вічі. Господи, прости мене, твою слабку рабу.

Встає з колін. Пригадує про бал.

Я знову повинна іти на бал. Ці кляті бали – вони забирають у мене Шевченка.

Сцена балу.

Входять пани і пані, Поет, Ганна Вродлива. Починають танці. Поет танцює з Ганною Вродливою.

Входить Княжна в темному платті, що контрастує зі світлим вбранням гостей. Дивиться, як танцює Поет.

Ці бали – далеко не завжди щирі. Байдужі усмішки, холодні обличчя… І ось раптом спалахнув на небосхилі Шевченко, як сяюча комета. Його «Кобзар» миттю розвіяв апатію і викликав любов до рідного слова. Навіть глупенькі манірні панночки, які інакше не говорять, як викривленою французькою, й ті уважно слухають Шевченка... Але лише одна особа привертає його увагу, лише на одну жінку він дивиться, як зачарований, лише з нею розмовляє і танцює.

Поет і Ганна танцюють вальс.

Особа та – Ганна Іванівна Закревська, молоденька дружина Платона Олексійовича Закревського.

Серце моє облилося кров'ю, коли я побачила, як кружляє Шевченко в танці з тією шелихвісткою, як морочать йому голову її безсоромні залицяння.

Друзі забирають Поета, а Ганна Вродлива – юна і невимовно гарна, у відкритому бальному платті – підходить до Княжни, цілує її.

Ганна. Шевченко багато про вас казав... Він у захопленні від вас...

Княжна. Як усі поети, Шевченко схильний до перебільшення...

Ганна. А ви знаєте, Варваро Миколаївно, ваш Шевченко дуже милий і дотепний... А танцює. як справжній петербуржець... Він казав мені, що навіть не знає, кого треба проголосити царицею балу – вас чи мене.

Княжна (*презирливо).* Будь ласка, Ганно Іванівно, увільніть мене від такого небезпечного суперництва. Я з радістю визнаю вас царицею балу. Думаю, що зі мною всі погодяться.

Різко повертається і відходить від Ганни.
Музика стихає. Всі виходять,
а Княжна у відчаї стає на коліна і плаче.

Господи! Допоможи Шевченкові вирватися з пут цієї легковажної кокетки! Молю тебе, Боже,– допоможи йому дійти високої мети, призначеної йому! Осявай його променями слави і теплом щастя! Зігрій земний його шлях! Ти скажеш мені, Господи, яке право я маю забороняти Шевченкові закохуватись в якусь кокетку? Яке? Але я маю на це право. Маю! Право щирої любові, яка готова жертвувати заради нього всім, що є святого в моєму житті... Так, я готова піти на будь-які жертви... Підкажи йому, Господи, що я готова… на все!

Встає з колін, сідає за стіл.
Входить Шевченко.

Шевченко. Варваро Миколаївно! Що ж ви тут в самотності скучаєте? Вас розвеселити? Який анекдот Вам розповісти? Може, найновіший – про парижанок?

Княжна. Шкода, що ви покинули своє сховище заради того, щоб верзти таку нісенітницю.

Шевченко. Тихий ангел пролетів.

Княжна. Ви вмієте розмовляти з ангелами? Тож розкажіть нам, що вони вам повідали.

Шевченко схоплюється з місця, біжить по чорнильницю. Бере аркуш паперу і починає писати. Простягає Княжній.

Шевченко. Це – присвята до одного твору, який я вручу вам пізніше.

Княжна. Я прочитала... Чиста і солодка радість сповнила моє серце! Я ледве стримала себе, щоб не кинутись йому на шию... Та я сказала собі: цього не можна тут робити… Щоб опанувати себе, я вдруге перечитала вірш Шевченка (*знову читає). (До Шевченка*). Підійдіть. Дайте мені ваше чоло.

Цілує його чистим поцілунком. Поет відходить за лаштунки.

(Читає). «На память 9 ноября 1843 года».

Душе с прекрасным назначеньем
Должно любить, терпеть, страдать,
И дар Господний – вдохновенье –
Должно слезами поливать.
Для вас понятно это слово...
Для вас я радостно сложил
Свои житейские оковы,
Священнодействовал я снова
И слезы в звуки перелил.
Ваш добрый ангел осенил
Меня бессмертными крылами
И тихостройными речами
Мечты о рае пробудил...

Адже він мріяв про рай... Про рай зі мною... Я була певна цього, і я піду йому назустріч... Я зрозуміла, що Шев-

ченко – моє призначення, що провидіння визначило його мені...

Входить Княгиня.

Княгиня. Варетт, я хочу серйозно поговорити з тобою.

Княжна. Слухаю, мама́.

Княгиня. Мене непокоять твої стосунки з паном Шевченком. Мені здається, що ти надто відверто виявляєш свої сердечні почуття до нього.

Княжна. Шевченко для мене не чужий... я... я люблю його.

Княгиня. Як ти можеш, Варетт! Це безсоромно і низько!

Княжна. В тебе є слова, які випалюють серце... (*Плаче*).

Княгиня. А ти забула, що він набагато молодший від тебе?

Княжна. І все ж я готова вийти за нього заміж.

Княгиня. Ти збожеволіла, Варетт! Припустимо, що Шевченко в тебе закоханий… Але ти – як ти смієш думати про це? Хіба ти забула, хто ти, а хто він? Ти – княжна, правнука гетьмана... фельдмаршала графа Розумовського, дочка генерал-ад'ютанта князя Рєпніна. А він – вчорашній кріпак, внук гайдамаки. Хіба ти не розумієш, яка стіна стоїть поміж вами?

Княжна. Я правнука свинопаса, який випадково став гетьманом. В моєму одруженні з Шевченком не бачу нічого скандального...

Княгиня. Я бачу, що справи зайшли надто далеко, і тому буду діяти рішуче. Скажи мені, Варетт, чи скінчив пан Шевченко замовлені портрети?

Княжна. Так.

Княгиня. Яку ціну він за них встановив?

Княжна. Сто п’ятдесят карбованців сріблом.

Княгиня. Тобто п’ятсот двадцять карбованців асигнаціями. Гаразд. Я зараз же віддам йому цю суму. Зрозумій, Варетт. Мені дуже подобається пан Шевченко, але йому треба виїхати з Яготина негайно...

Княжна. Мамá! Ти не зробиш цього!

Княгиня. Йому не можна більше жити у нас. Моє рішення остаточне. Колись пізніше ти будеш вдячна мені за це. (*Виходить).*

Княжна знесилено сідає у крісло. У дверях з’являється Поет. Княжна схоплюється з місця. Поет підходить.

Шевченко. Прощайте, сестро.

II фантасмагорія

На сцену виходять актори.

Дівчина.

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день божий добрі ребра
Й серце розбиває.

Козак.

Розбиває, та не вип’є
Живущої крові,–
Воно знову оживає
І сміється знову.

Літня жінка.

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

Кобзар.

Не нам на прю з тобою стати!
Не нам діла твої судить!
Нам тільки плакать, плакать, плакать
І хліб насущний замісить
Кривавим потом і сльозами.

Козак.

Кати знущаються над нами,
А правда наша п’яна спить.

Хлопчик.

Коли вона прокинеться?
Коли одпочити
Ляжеш, Боже утомлений?
І нам даси жити!

Актор 2-й.

Ми віруєм твоїй силі
І духу живому.
Встане правда! Встане воля!
І тобі одному
Помоляться всі язики
Вовіки і віки.

Кобзар.

А поки що течуть ріки,
Кровавії ріки!

Актор 1-й.

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
Отам-то милостивії ми
Ненагодовану і голу
Застукали сердешну волю
Та й цькуємо.

Молодиця.

Лягло костьми
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові? Напоїть
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх.

Дівчина.

А дівочих,
Пролитих тайно серед ночі!

Літня жінка.

А матерніх гарячих сльоз!

Кобзар.

А батькових старих, кровавих,
Не ріки – море розлилось,
Огненне море!

Актор 2-й.

Слава! Слава!
Хортам, і гончим, і псарям,
І нашим батюшкам-царям
Слава!

Актор 1-й.

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.

Входить Шевченко у військовому плащі, в руках – лист.

Шевченко.

Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая.

Затемнення. Всі персонажі зникають.

Княжна. За тобою правда, Тарасе, а де ж воля? Коли я почула, що тебе заарештовано, світ потьмянів.

Зараз моїм завданням є не дозволити тобі впасти духом, зневіритись. Тому я якомога частіше буду надсилати тобі листи – і чекати відповіді. Зараз тобі поможе лише молитва і ласка Всемилостивого Бога.

Шевченко *(читає лист).* 24 жовтня 1847 р., Орська кріпость. Завдяки вашому клопотанню, добра моя Варваро Миколаївно, мене призначили на викладацьку роботу в Київський університет, та в той самий день, коли прийшло повідомлення, мене заарештували і відвезли в Петербург 22 квітня (день для мене вікопомний – 9 років, як я визволився із кріпацтва). Так я став не вчителем Київського університету, а рядовим солдатом Оренбурзького лінійного гарнізону...

Читець. *Вірш «Не кидай матері…»*

Шевченко. Добра Варваро Миколаївно, пришліть мені книги, щоб читати, і серед них останні твори Гоголя. Важко

мені тут. Думою лину в любу моєму серцю Україну, згадую товаришів моїх і прагну говорити з ними хоч би в листах. Пишіть мені. Бог заплатить за добру справу. Бажаю Вам усіх благ та іноді згадувати безталанного Тараса Шевченка.

Рєпніна (*читає*). 13 січня 1848 року. Яготин. Мій добрий і незабутній Тарасе Григоровичу! Якщо б я зараз побачила Вас, то молила б Бога, щоб дав моїм устам дар красномовства, аби потішити Вас і піднести Ваш дух. Говорю з Вами про милосердя Господнє, який не хоче смерті грішника, а щоб він жив. Якщо б усе залежало від мене, прочитавши цей лист, Ви б наповнились благодаттю, Вона би Вас освятила і зміцнила, ви б стійко і з покорою носили Ваш хрест. Але все, що я можу для вас зробити, мій бідний Тарасе Григоровичу, – це молитись. Так, молитись якнайчастіше, якнайтепліше, щоби Бог скріпив Вас у цьому випробуванні; щоби Він дарував милосердя серцям тих, хто Вас оточує; щоби направив тих, від кого залежить Ваша доля, до помилування. З якою радістю всі Ваші тутешні друзі допомогли б Вам нести хрест.

Нехай кріпить Вас Господь, нехай дасть Він Вашій душі любов і віру. В нинішніх обставинах Ви можете творити добро, яке бачить лише Бог. Освячуйте душу свою молитвою, очистіть її – і нехай благословить Вас Господь у цьому важкому і святому подвизі!

Шевченко *(читає лист)*. 25-29 лютого 1848 р., Орська кріпость.

Тринадцятий день уже, як читаю Ваш лист, напам'ять вивчив. Сьогодні я, розмовляючи з Вами, святкую 25 лютого – мій день народження. Не галасливо, але тихо-тихо, – і так весело. І за цю велику радість я дякую Вам. Прошу Бога, щоб осінив Вас своєю благодаттю. Молитва і Ваші щирі листи найбільше допоможуть мені

нести хрест мій. Євангеліє я маю, а книги, про які я Вас просив, пришліть, будь ласка.

28 лютого. Вчора я просидів до ранку і не міг зібратися з думками, щоб закінчити лист, якийсь стан заволодів мною. «Прийдіть до Мене, всі втомлені і обтяжені, і я облегшу вас», – говорить Христос. Перед Утренею прийшли мені на думку ці слова Розп'ятого за нас, і я ніби ожив, пішов на Богослужіння і так радісно, чисто молився, як, можливо, ніколи раніше. Я тепер пощу і сьогодні причащався Святих Тайн – хотів би, щоб усе моє життя було таке чисте і прекрасне, як нинішній день. Якщо Ви маєте книги Фоми Кемпійського «Про наслідування Христа», – пришліть, заради Бога.

29 лютого. Моліться за мене, благородна Варваро Миколаївно, моліться, молитва Ваша мила Богові. Вона мене охоронить і збереже від усього злого.

Рєпніна *(читає)*. 19 березня 1848 р. Яготин. Тарасу Шевченкові. Пишу, не дочекавшись відповіді на мій попередній лист. Нехай воскресне Христос у душі Вашій, мій добрий Тарасе Григоровичу. Нехай освятить Господь Вашу душу і засяє у Вас благодать свята. Ось такі мої побажання. А завтра я за Вас вийму частичку і маю надію, що причащуся святих тайн. Я завжди за Вас молюся і бажаю Вам так багато доброго, кращого. Прошу Бога, щоб дозволив мені побачити Вас ще в цьому житті, але корюся Його волі і від душі прошу Господа, щоб пом'янув Вас у царстві своїм. Там все буде ясне, святе, блаженне. О! Направте туди погляд душі Вашої, не забувайте, що у Вас є тут друзі щирі, які бажають Вам того самого, що і собі. Сьогодні не можу багато писати – готуюся до сповіді, вибачте мені все, в чому я не сповнила для Вас обов'язок християнина. Нехай покриє милосердя Господнє і його благість всі наші опущення. Прощайте, мій добрий Тарасе Григоровичу.

Благословення Господнє на Вас, нехай огорне Вас мир Христа Спасителя! Душею Вам віддана Варвара Рєпніна.

Шевченко *(читає)*. 1 січня 1850 р. Оренбург. Варварі Рєпніній. Вітаю Вас з Новим роком, молю Бога, щоб зіслав Вам усі ласки. Я тепер той, що падає у прірву, готовий за все схопитися – жахлива безнадія! Настільки жахлива, що одна тільки християнська філософія може боротися з нею. Я прошу Вас вислати мені з Одеси книги Фоми Кемпійського «Про наслідування Христа». Єдина потіха моя зараз – це Євангеліє. Я читаю його щоденно і щогодинно. Колись раніше я думав аналізувати серце матері за життям Святої Марії, але тепер і це мені припишуть як злочин. Як сумно я стою між людьми! Я навіваю Вам сум до Нового року, добра Варваро Миколаївно, своїм невеселим посланням. Що робити? Мені легше стало, коли я висповідався перед Вами. Прощайте, не забувайте бідного і щирого до Вас Тараса Шевченка.

Шевченко *(читає)*. 7 березня 1850 р. Оренбург. Варварі Рєпніній. Новий завіт я читаю з благоговійним трепетом. Внаслідок цього читання у мені народилася думка описати серце матері по життю Пречистої Діви, Матері Спасителя. І друга – написати картину розп'ятого Сина Її. Молю Господа, щоб коли-небудь здійснились мрії мої!.. Молюся Богу і не втрачаю надії, що випробуванням моїм прийде коли-небудь кінець.

Шевченко сходить зі сцени.

Рєпніна. Наше листування тривало недовго. І ось із того часу минуло майже десять років.

Входить Княжна – постаріла.

Княжна. Пану Шарлю Ейнару... Мій дорогий учителю, наставнику і сповіднику, я не знаю – чи ви ще живий,

чи вже померли, бо сорок сім років минуло відтоді, як я розповідала вам найдивовижнішу історію мого життя – історію мого знайомства і дружби з Шевченком...
Тепер, коли його немає серед живих, коли він став безсмертним, я можу розповісти вам те, що й досі гнітить моє серце. Після того, як Шевченко виїхав з Яготина, до нас вже він більше не повернувся... Невдовзі помер мій бідний папá, а за ним пішла у царство тіней і мамá... Шевченка заарештували і несправедливо покарали тяжким засланням...
Одного разу вірна людина передала мені лист від Шевченка, в якому він тепло згадував Яготин... і той бал... про який я вам колись писала... Він запитував – хто залишився в живих... і писав, що роки так змінили його, що вже не можна пізнати... В листі він кланявся... кланявся Глафірі... А потім я дізналася, що він передав Ганні Закревській вірш.

Читає з аркуша паперу.

Немає гірше, як в неволі
Про волю згадувать. А я
Про тебе, воленько моя,
Оце нагадую. Ніколи
Ти не здавалася мені
Такою свіжо-молодою
І прехорошою такою.

Тихо входить Ганна Вродлива.

Так, як тепер, на чужині,
Та ще й в неволі. Доле! Доле!
Моя проспіваная воле!
Хоч глянь на мене з-за Дніпра,
Хоч усміхнися з-за...
А ти, доле!
А ти, мій покою?
Моє свято чорнобриве,

І досі меж ними
Тихо, пишно походжаєш?..
Усміхнися, моє серце,
Тихесенько-тихо,
Щоб ніхто й не бачив...
Та й більше нічого.
А я, доленько, в неволі
Помолюся Богу...

Шевченко присвятив цей вірш пані Закревській.

Передає вірш Ганні. Ганна читає.

Ганна.

Якби зустрілися ми знову,
Чи ти злякалася б, чи ні?
Якеє тихеє ти слово
Тоді б промовила мені?
Ніякого. І не пізнала б.
А може б, потім нагадала,
Сказавши: «Снилося, дурній».
А я зрадів би, моє диво!
Моя ти доле чорнобрива!
Якби побачив, нагадав
Веселее та молодеє
Колишнє лишенько лихеє.
Я заридав би, заридав!
І помоливсь, що не правдивим,
А сном лукавим розійшлось,
Слізьми-водою розлилось
Колишнєє святеє диво!

Затуляє руками обличчя, цілує Княжну, виходить.

Княжна. Всі роки, що Шевченко був на засланні, я його чекала. Якби ви знали, як я його чекала! І ось – через

чотирнадцять років після нашого прощання Шевченко прийшов у мій московський дім...

Різко відчиняються двері – там стоїть Поет у солдатській шинелі, сумно дивиться на Княжну.

І я... я... слухайте і жахайтесь... я не впізнала Шевченка! Він дуже змінився за ці роки. А потім я розгубилась... почала щось говорити… але, мабуть, на моєму обличчі він прочитав мій переляк... і тоді він... повернувся і пішов... *(Поет стоїть нерухомо).* Він пішов, пішов – назавжди... *(Підбігає до дверей, кричить).* Тарасе Григоровичу!.. Тарасе Григоровичу!.. Стривайте... куди ж ви?

Поет (відчужено і задумливо, наче перебуває в іншому – понадчасовому – вимірі, не звертаючи уваги на Княжну).

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п’яного дяка в науку.
«Учися, серденько, колись
З нас будуть люде», – ти сказала.
А я послухав, і учивсь,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люде? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходімо дальше, дальше слава,
А слава – заповідь моя.

Шевченко виходить. Княжна стає на коліна, плаче.

Тарасе Григоровичу... Я так чекала вас… Що сталося? Адже я... я... люблю вас, як і колись...О Боже праведний,– покарай мене за всі гріхи, содіяні мною. *(Підводиться, йде хитаючись, обмацуючи стіни).* Стіни... мертві й холодні стіни... Всюди стіни... Міцні... *(Підходить до дверей, кричить).*

Тарасе Григоровичу! Тарасе Григоровичу! Стривайте! Я хочу сказати вам щось дуже важливе! Щось дуже важливе! Дуже... важливе!

Пауза. Княжна опускається на коліна і беззвучно плаче, закриваючи обличчя руками.
Входить Шевченко. За ним – усі актори.

Йому доля судилась, як міт:
За пророцтво життям заплатити,
Потім знов для нащадків ожити
і каратись, як вічний Сізіф.
Йому доля судилась, як міт:
Дон Кіхотів живити.
І понині, коли у наш край
Гість далекий часом завітає,
«Хто живий тут?» – в юрбу запитає, –
Все принишкло, хоч тут умирай.
«Ми живі! Цілий вік, сотню літ
Проти хвилі несем його ім’я,
Проти вітру кидаєм насіння
І під косу кидаємо цвіт…
І співаєм його «Заповіт»
В поколіннях».

Усі виконують «Заповіт».

«СПОДІВАТИСЬ»
(за мотивами однойменної п'єси Юрія Щербака). Таланту Лесі Українки присвячується…

Від автора п'єси:

...Наважуюсь висловити кілька міркувань як для читачів, так, можливо, і майбутніх постановників п'єси. Неважко помітити, що п'єсу витримано в умовно-метафоричному дусі, хоча й на основі жорстокої документальності. Принцип цей покладено як у побудову п'єси та відбір матеріалу для неї, так і в спосіб трактування героїв. При такому підході не залишається місця для натуралістичної ілюзорності п'єс побутових. Актори, висловлюючи погляди історично реальних осіб, зовсім не повинні переконувати глядача в тому, що перед ним – «справжні» Леся Українка, Іван Франко чи Ольга Кобилянська (тобто більш-менш вдало загримовані під великих людей актори). Недарма у п'єсі існують одразу ТРИ ЛЕСІ – Леся-дівчинка, Леся-поетеса, вічно жива, молода й сповнена сили духу, і Лариса Петрівна Косач – тяжко хвора геніальна людина. Чим більше умовності й гротеску буде в оформленні вистави – тим краще. Автор у цьому цілком покладається на фантазію режисера. Спектакль має бути насичений музикою, яку так любила й знала Леся. Читаючи п'єсу чи працюючи над її сценічним утіленням, треба пам'ятати віщі слова Лесі Українки: «...в літературі мають вартість портрети, а не фотографії... без видумки нема літератури». Додамо: і театру теж.

ПРОЛОГ

На авансцену виходять Леся-1, одягнена в біле довге плаття, і Леся-2 – у темному платті.

Леся-1.

О, знаю я, багато ще промчить
Злих хуртовин над головою в мене,
Багато ще надій із серця облетить,
Немов од вихру листячко зелене.
Не раз мене обгорне, мов туман,
Страшного розпачу отрутнеє дихання,
Тяжке безвір'я в себе, в свій талан
І в те, що у людей на світі є призвання.
Не раз в душі моїй наступить перелом,
І очі глянуть у бездонну яму,
І вгледжу я в кохання над чолом
Строкату шайку блазня або пляму.
Я знаю се, і жду страшних ночей,
І жду, що серед них вогонь той загориться,
Де жевріє залізо для мечей,
Гартується ясна і тверда криця.
Коли я крицею зроблюсь на тім вогні,
Скажіть тоді: нова людина народилась;
А як зломлюсь, не плачте по мені!
Пожалуйте, чому відразу не зломилась!

Леся-2. Це її вірші.

Леся-1. Вона прожила лише сорок два роки, страждаючи фізично і морально. Пізнала самотність чужини, нерозділеність кохання, відчуження і відчай...

Леся-2. А наприкінці життя – грошові нестатки, борги та злидні...

Леся-1. Але вона жила всупереч усьому. Сміялася, перемагала біль і писала свої геніальні твори.

Леся-2. Всупереч усьому.

Леся-1. Леся Українка написала двадцять п'єс, більшість з яких увійшли до скарбниці світової драматургії.

Леся-2. Жодної зі своїх п'єс вона не побачила на сцені.

Леся-1. Її вірші забороняла цензура, замовчувала критика.

Леся-2. Тепер вони стали невіддільною частиною народної душі.

Леся-1. Її твори не згоріли у вогні велетенських пожеж, які спалювали нашу землю.

Леся-2. Слово Лесі Українки, мов неіржавіюча сталь, виблискує пророчо і суворо крізь роки і покоління.

Леся-1. Сьогодні будемо говорити про Лесю Українку тільки фактами, документами, листами, спогадами очевидців...

Леся-2. Та її віршами.

Обидві (співають).

О, знаю я, багато ще промчить
Злих хуртовин
над головою в мене...

Пісню перериває гострий брязкіт заліза – мовби дзвін кайданів чи хода камінного господаря. Із затемнення виникає сцена з роялем. У центрі стоїть дівчинка 10 років – у яскравому вкраїнському вбранні, зі стрічками, у віночку з квітів. Поруч з нею – Леся-1. Перед ними на кріслі-візочку сидить Леся-2. Праворуч стоїть мати, ліворуч – батько. Вся група нерухома, як на фотографії. Лунає сумна мелодія народної української пісні. Рішучим кроком входять 1-й, 2-й і 3-й пани в уніформі. На них – невизначено-похмурі довгі темні сюртуки з двома рядами металевих ґудзиків,

на головах темні кашкети. В них не тільки однакова форма, але й однакові обличчя й вуса. Пани можуть перебувати весь час на сцені, сидячи за столиком, пишучи якісь папери, час від часу виходити чи входити.

1-й пан в уніформі. Божією милістю ми, Олександр Третій, імператор і самодержець російський, оголошуємо, що низьке і злодійське вбивство дорогого нашого батька, російського государя, є справа страшна, ганебна, нечувана в Росії.

Пісня уривається.

2-й пан в уніформі. Провина за вбивство нашого дорогого царя-визволителя Олександра Другого лягає на частину так званої інтелігенції. Це вони хвилюють незрілі уми молоді. Газета «Киевлянин», яку я маю честь представляти, вестиме боротьбу криваву і безкровну, боротьбу не на життя, а на смерть проти політично злонавмисних й небезпечних елементів.

Пан у чорному зловісно вдивляється в обличчя акторів. Довго стоїть перед дівчинкою, некліпно вивчаючи її, потім виходить.

Дівчинка.

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна:
Надія вернутись ще раз на Вкраїну,
Поглянуть іще раз на рідну країну,
Поглянуть іще раз на синій Дніпро,–
Там жити чи вмерти – мені все одно!
Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна...

1-й пан в уніформі *(улесливо гладить дівчинку по голові)*. Ти хто така, дівчинко?

Дівчинка *(гордо і дзвінко)*. Леся Українка!

Леся-1. Це були мої перші вірші, написані на честь батькової сестри, засланої царським урядом до Сибіру. Мені було тоді дев'ять років.

2-й пан в уніформі. Пані, чи не будете ласкаві назвати ваше прізвище, ім'я та по батькові?

Леся-1. Леся Українка.

1-й пан в уніформі. Таємно. Київське губернське жандармське управління повідомляє, що під псевдонімом Українка Леся криється дворянка Волинської губернії Лариса Петрівна Косач.

Леся-2. Я – Лариса Петрівна Косач. Я можу боротися з виснаженням, високою температурою й іншими симптомами, коли мене гальванізує якась ідея, якась непереможна сила. Юрба образів не дає мені спати вночі, мучить, як нова недуга, і тоді приходить демон, лютіший над усі недуги, і наказує мені писати...

Свист вітру, далека мелодія народної волинської пісні.

Леся-1. Давно колись я обрала собі епіграф: «О воля! Найясніша ти в темниці!» Життя ламало мене, але вдача моя ніколи не змінювалась.

Леся-2. І коли мене жаліють, я можу відповісти словами однієї моєї дуже нещасної знайомої: «А де це написано, що я повинна бути щасливою?»

Мати. Моя Леся дуже слабувала вже на першому році життя. Чи треба було її рятувати? О Боже, як я могла так подумати?

2-й пан в уніформі. Мати вищезгаданої Лариси Косач – малоросійська сочинительниця Ольга Петрівна Пчілка-Косач, уроджена Драгоманова.

Мати. Не знаю, чи стала б Леся українською поетесою, коли б не я... Від батька вона не могла навчитися української мови, бо він не говорив нею. Я робила так, щоб мова народу була моїм дітям найближчою. Життя серед волинських селян сприяло тому. *(Пісня лунає голосніше)*. Можу з гордістю сказати, що Лесю Українку створила я. Я дала їй усе: талант, освіту, літературну долю, придумала для неї псевдонім... Ось тільки щастя я їй не дала.

Затуляє обличчя руками.

1-й пан в уніформі. Таємно. Розпорядженням департаменту поліції Ольга Пчілка-Косач перебуває під негласним наглядом поліції з 1882 року.

Мати виходить.

Батько *(звертаючись до панів в уніформі*). В Київське губернське присутствіє. Маю честь покірно просити видати безстрокову пашпортну книжку для дочки моєї Лариси з огляду на необхідність виїзду її за кордон для лікування.

3-й пан в уніформі. Дійсний статський радник Петро Антонович Косач, з потомствених дворян Чернігівської губернії. Нагороджений орденом святого Станіслава другого ступеня, святої Анни другого ступеня, святого Володимира четвертого ступеня, срібною медаллю на Олександрівській стрічці.

2-й пан в уніформі. Одержує 2500 карбованців на рік. Володіє землею в Чернігівській, Волинській та Полтавській губерніях.

1-й пан в уніформі. Таємно. Політично неблагонадійний. Підтримує зв'язки із галицьким літератором-радикалом Іваном Франком. *(Виходить).*

Змінюється освітлення, стаючи примарно-нереальним. Входить Квітка. Підходить до рояля, натискає на клавішу.

Квітка. Що ж до інтимного життя Лесі Українки, то висвітлення яких-небудь фактів, які могли б характеризувати її особисті переживання, потребує дуже великого такту. Леся Українка була взагалі проти публікування фактів з інтимного життя і листування покійних діячів. Я міг би багато розповісти про життя Лесі Українки,– дарма що се життя за останні п'ятнадцять років мені досить близько відоме,– але повага до поглядів покійної утримує мене від цього.

1-й пан в уніформі. Старший кандидат на посаду по судовому відомству, помічник мирового судді Климентій Васильович Квітка.

2-й пан в уніформі. Законний чоловік Лариси Петрівни Косач, підозрюється в антиурядових настроях.

Виходить Леся-1 із глибини сцени.

Твої листи завжди пахнуть зов'ялими трояндами, ти мій бідний, зів'ялий квіте! Легкі, тонкі пахощі, мов спогад про якусь любу, минулу мрію. Тільки з тобою я не на чужині. Тільки ти вмієш рятувати мене від самої себе. Все, що мене мучить, ти здіймеш своєю тонкою рукою,– вона тремтить, як струна,– все, що тьмарить мені душу, ти проженеш променем твоїх блискучих очей... Ох, у тривких до життя людей таких очей не буває! Се очі з іншої країни...

Квітка. Ось що вона писала. Ні, не мені вона це писала... Іншому. Тому, кого кохала все життя. Все, що вона присвятила йому, не було надруковано за її життя. Все це було опубліковано набагато пізніше.

Виходить мати і Франко, не дивлячись один на одного.

Мати. Посилаю вам, дорогий докторе Франко, вірші Лесі Українки, щасливого автора, котрий ще не має, по молодості літ, жодної літерацької біографії.
Добре було б, якби до поеми Лесі «Давня казка» долучить примітку відносно до романтичного характеру поеми. Вірю, що з літами Леся вийде на реальнішу дорогу. Мені здається, що в неї є значний поетичний хист...

Іван Франко. Я радо готовий узятися за видання віршів Лесі Українки і зробити це швидко. Вона тільки що закінчила першу добу свого розвитку. Лесі Українці лише двадцять один рік, але її вже можна вважати однією з найзначніших сил нашої літератури. Її талант уперше так широко і сміливо розмахнув крилами до власного лету і показав нам, чого ми можемо ждати в будущині від сеї писательки. *(Цитує напам'ять).*

Не поет, у кого думки
Не літають вільно в світі,
А заплутались навіки
В золотії тонкі сіті.
Не поет, хто забуває
Про страшні народні рани,
Щоб собі на вільні руки
Золоті надіть кайдани!
А як знайдуться кайдани
Навіть вже для мого слова,
То їх брязкіт залунає
Голосніш, ніж гучна мова!..

Книга може бути надрукована в нас, у Львові.

Мати. Дякую вам щирим словом, дорогий пане Франко, за вашу уважність до Лесі. Всі кошти по виданню Лесиних віршів ми з чоловіком беремо на себе. Висилаю вам першу датку на сю справу. Прошу видрукувати 600 примірників книжки.

Мати та Іван Франко виходять.

Входить 2-й пан в уніформі.

2-й пан в уніформі. Протиурядове спрямування віршів Лесі Українки виявилося в журливих наріканнях на сумну долю народу, який нібито знемагає під ярмом утисків, у безглуздій мрії про можливість повстання, з огляду на що пропоную книгу «На крилах пісень» заборонити. Молодший цензор Певницькнй.

Леся-1. «На крилах пісень» заборонити?

Леся-2. «На крилах пісень» – заборонити...

Леся-1 сидить за роялем, грає ноктюрн Шопена № 20 до дієз мінор (посмертний). Леся-2 вишиває.

Мати. З Лесею все біда – коли не одна, так інша. З рукою сяк-так історія закінчилась, тепер починається щось подібне з правою ногою.

Батько. Лесечко, життя в Києві надто неспокійне і нервове для тебе. Тобі треба поїхати на курорт до Італії чи Швейцарії. Не думай про гроші – я продав один свій ліс, і тепер у тебе буде власний прибуток – карбованців шістсот у рік.

Леся-1 встає із-за рояля.

Леся-2. Мені з ногою недобре, дедалі гірше робиться. Певно, доведеться місяців зо три пролежати. Прикро мені дуже, що прийдеться нидіти по тих клініках,– се варто пекла! Потішаюся лише тим, що Європу зобачу...

Леся-1. Ще теж мені буде жаль немалий, що не чутиму довго ніякої музики і сама не гратиму. Се для мене покута чиста. Мені часом здається, що з мене вийшов би далеко кращий музика, ніж поет...

Підходить до рояля. Маленька Леся підходить до Лесі-2.

Леся-1.

Мій давній друже! Мушу я з тобою
Розстатися надовго... Жаль мені!
З тобою звикла я ділитися журбою,
Вповідувать думки, веселі і сумні.
То ж при тобі, мій друже давній, вірний,
Пройшло життя дитячеє моє.
Як сяду при тобі я в час вечірній,
Багато спогадів тоді встає!

Мати. Леся ходити зовсім не може, вона ледве пересувається на милицях... Терпить, мовчить і думає, що я не бачу її мук, що я не чую, як вона часом уночі плаче... Ми мусимо їхати у Відень на операцію.

Леся-2. А потім буде знову і знову лікування. Відень. Київ. Підлі часи. Обшуки, арешти. Се перший раз, що я їду до Криму і вже бачу море – одна думка про море та сонце додає мені одваги.

Курортний натовп – пані з яскравими парасольками, пани, одягнені по-літньому. Лунає «жорстокий» романс про море. З'являється Мержинський, уважно дивиться на Лесю-1 і Лесю-2, вони вивчають його.

Мержинський *(вклоняючись).* Не знаю, чи ви пам'ятаєте мене, панно Лесю...

Леся-1. Мені здається, я знаю вас усе життя...

Мержинський. Павло Тучапський колись знайомив нас... Я читав ваші вірші у робітничих гуртках...

Леся-1. Що ви робите в Ялті? Чи це таємниця?

Мержинський. Ні, ні, причина дуже банальна. Лікуюся від туберкульозу.

Леся- 1. Вам тут подобається?

Мержинський. Ось побачив вас – і життя стало світлішим. Дозвольте вас запросити на танець.

Танцюють вальс. Леся-1 підходить до рояля, задумливо грає Шопена. Чути посвист вітру.

Мати. Здоров'я Лесі знову різко погіршало, перебування в Криму нічого не дало. Залишається лише один вихід: операція. Будемо робити в Берліні, у професора Бергмана.

Леся-2. Кажуть, що в Галичині розійшлися чутки, ніби я вмираю. Там люблять некрологи зарані писати. Не журіться, ich habe zähes Leben! Хутко світ мене не позбудеться. Вище голову, або, як кажуть на Волині, бийте лихом об землю! Дайте мені краще адресу Ольги Кобилянської. Хочу їй написати листа. Я вже давно слідкую за її літературним поступом, і вона мене дуже інтересує яко талант і яко людина. Дайте мені адресу Ольги Кобилянської!

Мама виходить. Входить Кобилянська в чорній сукні.

Кобилянська. Дорога і шановна панно Лесю! Мене зворушив ваш файний лист. Знаючи, в якому стані ви перебуваєте, хотіла би надихнути вас теплом моєї душі... Ви ангел, справжній ангел, ваші слова несуть розраду і надію...

Леся-1. Я хочу, щоб ви приїхали до нас в Україну... Будемо човном плавати, читати, розмовляти, я буду грати вам Шопена і Шумана, окрім того масу українських пісень... Покажемо вам таку Україну, що українішої нема. Приїздіть, панно Ольго, я не буду наганяти на вас сум, я в житті більша оптимістка, ніж у своїх віршах! Чекаю вас!

Запалює свічку на роялі, сідає за інструмент, грає українську народну мелодію.
Кобилянська виходить. Входить Леся-2. З протилежної куліси входить лікар.

Лікар. Ця фройляйн єсть феноменальний випадок у мій практика. Операція тривала півтори години. Було вирізано туберкули. За весь час після операції я не почув від Ларисса Косач жодного стогону. Вона не могла спати без морфій, ночами вона марила і читала вірші по-німецьки і по-італійськи... Феноменально! *(Виходить).*

Входить Мержинський.

Мержинський. Пишу з Мінська, хвилююсь за ваше здоров'я. Як почуваєтесь по операції? Сподіваюсь, що ви одужали. У мене нічого веселого. Я вкрай знесилів, і мені важко самостійно написати навіть кілька рядків. Я зовсім самотній – майже всі мої друзі або заарештовані, або на засланні. *(Виходить).*

Леся-1. Йому не можна залишатися в Мінську. Ця холодна зима вб'є його. Його треба рятувати.

Мати. Його вже ніщо не врятує, Лесечко. У нього скоротечні сухоти, й незабаром він догорить, як ця свічка...

Леся-1. Я їду до Мінська. І ти не відмовиш мене від цього.

Мати. Це безумство, божевілля! Се непотрібна жертва, бо він приречений, а ти... Се – дружба чи щось інше?

Леся-1. Не питай мене про се, мамочко. Те кохання – ніж у моєму серці. Він не любить мене, і я нещасна. Коли б він любив мене, ми обоє б нещасні були.

Мати. Ти нікуди не поїдеш. Я не дозволю, щоб ти вбила себе заради нього.

Леся-1. Це не обговорюється.

Мати. Коли в Мінську буде скрутно, напиши. Я приїду.

Леся-1 *(втомлено)*. Не треба, мамо. Сю чашу я вип'ю сама. До дна.

Автор. І Леся їхала крізь ніч, крізь станції і полустанки, не могла заснути, а крізь ритми коліс рвався її голос до нього, вмираючого.

Леся-1. Твої листи завжди пахнуть зів'ялими трояндами, ти, мій бідний, зів'ялий квіте! Легкі, тонкі пахощі, мов спогад про якусь любу, минулу мрію. І ніщо так не вражає тепер мого серця, як сії пахощі, тонко, легко, але невідмінно, невідборонно нагадують вони мені про те, що моє серце віщує і чому я вірити не хочу, не можу. Мій друже, любий мій друже, створений для мене, як можна, щоб я жила сама, тепер, коли я знаю інше життя?

Автор. Її дорога до нього ніколи не переривалася – він жив у її голосі, в її шепоті, що зливався з биттям її серця.

Леся-1. О, я знала ще інше життя, повне якогось різкого, пройнятого жалем і тугою щастя, що палило мене, і мучило, і заставляло заламувати руки і битись, битись об землю в дикому бажанні загинути, зникнути з сього світу, де щастя і горе так божевільно сплелись... А потім і щастя, і горе обірвались так раптом, як дитяче ридання, і я побачила тебе. Я бачила тебе і раніше, але не так прозоро, а тепер я пішла до тебе всею душею, як сплакана дитина іде в обійми того, хто її жалує.

Автор. Моторошність огортала душу: чи він впізнає її при зустрічі?

Леся-1. Тільки з тобою я не сама, тільки з тобою я не на чужині. Тільки ти вмієш рятувати мене від самої себе. Все, що мене томить, все, що мене мучить, я знаю, ти здіймеш своєю тонкою, тремтячою рукою, вона тремтить, як струна, – все, що тьмарить мені душу, ти проженеш променем твоїх блискучих очей, – ох, у тривких до життя людей таких очей не буває! Се очі з іншої країни...

Мій друже, мій друже, нащо твої листи так пахнуть, як зів'ялі троянди?.. Чому ж я не можу, коли так, облити рук твоїх, що, мов струни, тремтять, своїми гарячими слізьми?

Мій друже, мій друже, невже я одинока згину? О візьми мене з собою, і нехай над нами в'януть білі троянди! Візьми мене з собою.

Автор. Поїзд немилосердно мчав, як фатум. До нього, Сергія, приреченого у Мінську. Єдине, що її виручало, – дощ. Він ішов в унісон зі станом Лесиної душі.

Леся-1. Ти, може, маєш яку іншу мрію, де мене немає? О, дорогий мій! Я створю тобі світ, новий світ нової мрії. Я ж для тебе почала нову мрію життя, я для тебе вмерла і воскресла. Візьми мене з собою. Я так боюся жити! Ціною нових молодощів і то я не хочу життя. Візьми, візьми мене з собою, ми підемо тихо посеред цілого лісу мрій і згубимось обоє помалу, вдалині. А на тім місці, де ми були в житті, нехай троянди в'януть, в'януть і пахнуть, як твої любі листи, мій друже...

Крізь темряву у простір я простягаю руки до тебе: візьми, візьми мене з собою, се буде мій рятунок. О, рятуй мене, любий!

Я йду до тебе. Стан у тебе страшний. Але я встою на ногах, Сергію. Ти в гарячці, мариш, а доктор нічого конкретного не говорить. Та, на щастя, криза минає.

Звучить «Осіння пісня» Чайковського.

Мержинський. Я розумію, що се страшний егоїзм з мого боку, але я не можу відпустити вас тепер, Ларисо Петрівно, просто не можу... Я скажу вам правду: скоро мене не буде. Дуже прошу вас, дайте мені квітів, безліч квітів...

Леся-1 *(стиха, про себе).*

Квіток, квіток...
Як можна більше квітів
І білого серпанку на обличчя,
Того, що звуть ілюзією...
Боже!..
Квіток... квіток...
Як можна...

Мержинський. Я так любив красу… Ви пишіть, працюйте біля мене. Мені однаково не допоможеш. Тут треба бути хіба Месією.

Леся-1. Я починаю розповідати якісь легенди – і раптом чую знайомі слова…

Мержинський. Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа…

Леся-1. Чую ці слова, промовлені устами невіруючого.

Мержинський. …Не введи нас во іскушеніє, но ізбави нас од лукавого…

Леся-1. Ти раптом здригнувся і побачив мене, таку стривожену, – і спробував дивно заспокоїти.

Мержинський. Це відчуженість смерті. Зрозумійте правильно. І молю вас: пишіть біля мене, пишіть.

Леся-1. Пишу, Сергію. Врятую, може, тим, що напишу.

Леся-1 виходить на авансцену зі свічкою.

В ту ніч я писала. В муках і болях постала поема «Одержима». Біблійна основа – і доля кохання, у якому зрослися безмірне щастя і безмірний відчай. Дві центральні постаті драми – Месія, який стоїть напередодні найтрагічнішої та найсвітлішої подій – розп'яття за гріхи людства та Воскресіння з мертвих для врятування світу, та дівчина з народу Міріам, яка палає пристрасною земною любов'ю до Месії і тому готова пожертвувати своїм життям заради врятування життя Спасителя.

Міріам не може зрозуміти істинного вчення Христа: любити слід усіх людей, навіть ворогів. Вона так і не зуміла прогнати зі свого серця ненависть і злобу до тих, заради кого Христос пішов на Голгофу. І тим самим ніби розп'яла Його у власному люблячому серці. Але разом із Христом розп'яла і себе. Бо приймати і нести хрест треба свідомо.

Інсценізація уривка поеми «Одержима».

Міріам.

Він там, він все сидить так нерухомо,
як те каміння, що навколо нього.
Над ним – мені здається, я те бачу, –
нависли думи хмарою важкою,
от-от з них стрілить ясна блискавиця
і цілий світ осяє. Ох, коли ж,
коли вона розіб'є темну хмару?
Хоч би мене убила блискавиця,
я прагну, прагну, щоб вона злетіла,
щоб хоч на мить чоло те просіяло.
Годівлю дав юрбі, тілам і душам,
всім дав спокій, а сам у сій пустелі
пасе думок отари незчисленні.
Нема їм впину, а йому спочинку...
Який він одинокий, боже правий!
Невже йому не можна помогти?
Невже він завжди буде одинокий?
«Месія прийде в славі світ судити», –
так сказано в пророцтві, більш нічого.
І правда, й милосердя – все для світа,
а для Месії що? Чи тільки слава?
«Війна і звада, смерть, недуги зникнуть,
мир буде на землі і щастя в людях...»
А для Месії? – знову «слава в вишніх»?
І тільки слава? О, яка ж то кара
Месією, що світ рятує, бути!
Всім дати щастя і нещасним бути,
нещасним, так, бо вічно одиноким.
Хто міг би врятувать його самого
від самотини, від страшної слави?

Пригнічена раптовою втомою, сідає під скелею і схиляється на камінь.

Чого ж се я слідом за ним блукаю?
Чого? Сама не знаю. Певне, дух
мене сюди завів на певну згубу.
Ну, що ж! нехай! Мені тут гинуть краще,
ніж в іншім місці. Я загину тут,
я вигострила погляд у пустині,
мов соколиний зір, – все виглядала,
чи він хоч не подивиться на мене?
Не подивився і не обернувся...
Занадто вже буйна була надія!
Чого ж я сподівалась?.. Я не знаю!

Розхитуючись, як ті, що голосять на гробі, співає стиха тужливу східну пісню, довго, без слів.

Про се співати можна, а сказати
слів не стає.

Співає знов.

Яка була юрба
за ним, як він ходив по Галілеї.
І кожний встиг торкнути хоч одежу,
хоч край плаща Месії, тільки я
торкнути не посміла, бо нічого
просить не мала в нього: ні здоров'я,
ні страви на безхліб'ї. Я не знаю,
чого я йшла з юрбою...

Співає знов.

Він нікому
не відмовляв потіхи і поради.
Кому що бракувало, він давав.

Співає.

А що ж мені бракує? О Месіє,
Ти, може, знаєш?!

Непомітно для Міріам Месія наблизився до неї з-за скелі, надійшовши з пустині, і схилився над нею.

Месія. Знаю, Міріам!

Міріам *(жахнулась).* Учителю!

Месія. Не бійся, жінко, спокій
я хочу дать тобі.

Міріам. О, я не хочу, не хочу я спокою!

Месія *(лагідно і разом суворо).*
Міріам, се дух в тобі говорить. Чом не хочеш?
Спокою прагне всякий.

Міріам. Але ти,
учителю, покинув той спокій,
що був у тебе в тихім Назареті.

Месія. Ти дорівнятись хочеш...

Міріам *(з поривом).*
Ні, Месіє, я не рівняюся до тебе, ні!
Я знаю те, що я нещасна жінка.

Месія. Так нащо ж ти зрікаєшся спокою,
єдиної потіхи всіх нещасних?

Міріам *(з раптовою одвагою).*
Бо ти його не маєш, Сине Божий!

Месія. Яке тобі до мене діло, жінко?

Міріам, знищена, збентежена, закриває лице покривалом і повертається йти геть.

Месія. Стій, Міріам, скажи, ти в мене віриш?

Міріам *(не одкриває лиця).*
Я вірю, що ти Божий Син, Месіє,
і всім, окрім мене, даси рятунок.

Месія. Усім, крім тебе, жінко?

Міріам. Ти сказав.

Месія. Я не сказав того.

Міріам. Та я те чула.
Прости, учителю, я мушу йти. *(Відступає).*

Месія. Куди ти йдеш?

Міріам. Не знаю. Так, на безвість.

Месія. Чого ж ти йдеш?

Міріам. Бо мушу йти.

Месія. Навіщо?

Міріам. Ти знаєш. Ти – Месія! Я не знаю.

Месія. Зостанься тут.

Міріам мовчки спиняється.

Месія. Скажи мені, ти чула,
що говорив я людям?

Міріам. Так, Месіє.

Месія. Ти прийняла мої слова?

Міріам. Ніколи не забуду їх.

Месія. І вслід їх підеш?

Міріам. Вони слідом за мною підуть всюди,
волаючи: «Ти йдеш в неправу путь!»
І, мов на жар пекучий, наступати
я буду на слова твої огнисті, –
сліди мої від них криваві будуть.

Месія. Уперта річ твоя, ти мов рабиня,
що знає волю пана і не слуха.
Таких рабів сувора кара жде.

Міріам *(падає навколішки).*
О горе! Впала вже на мене кара,
і вже її ніхто не здійме з мене!

Месія. У тебе мало віри. Якби ти
хоч зерня віри мала...

Міріам. О, я вірю,
без краю вірю в тебе, Сине Божий,
та я не вірю в себе! Я не вірю,
щоб я могла твої слова прийняти.

Месія. Таке смирення гірше від гордині.

Міріам. О, сто раз гірше, я те добре знаю,
і з того розпач мій.

Месія. Ти не наводь
обмови зайвої на власну душу, –
такою чорною вона не може бути.

Міріам. О ні, учителю, вона чорніша,
ніж хата-пустка, що після пожежі

чорніє порожнечею. Вода
твоїх речей, цілюща та живуща,
душі моєї вигоїть не може.
Вода боронить від огню живого,
згорілу ж хату дарма поливати.

Месія. Та що тобі спалило душу, жінко?

Міріам. Не знаю: чи ненависть, чи любов.

Месія. Кого ж ненавидиш ти?

Міріам. Ворогів.

Месія. Своїх?

Міріам. Твоїх.

Месія. Я їх казав любити.

Міріам. А я люблю... не їх.

Месія. Вони для тебе,
як і для мене, ближні.

Міріам. Але я
від них далека, наче від єхидни.

Месія. Вони не відають, що творять.

Міріам. І єхидна
несвідома, а всяк її розтопче,
як стріне на шляху.

Месія. Якби єхидна
могла покинути свою отруту,
вона була б не гірша від голубки.

Міріам. Але вона отрути не покине.

Месія. Про царство Боже на землі ти чула?

Міріам. Та я ж тепер ніде його не бачу.

Месія. Ти дивишся й не бачиш, маловірна.

Міріам. О так, не бачу! Світло твого духа
мене сліпить. Чим ти мені ясніше,
тим душі ворогів мені темніші,
тим менш єхидна схожа до голубки.
Не маловірна я, занадто вірю,
і віра та мене навік погубить.
Я вірю, що ти світло – і такого
ся темрява до себе не приймає?
Я вірю, що ти слово – і такого
отой глухорожденний люд не чує?
Їм, може, треба іншого Месії?
Їм, може, Сина Божого не досить?

Месія. Вони сліпі, вони ще не прозріли,
самого слова мало їм для віри,
їм треба діла.

Міріам. Ти творив дива!

Месія. Творив дива ще тільки над водою;
сього не досить – треба крові.

Міріам *(з жахом).* Крові?
Чиєї крові, вчителю?

Месія. Моєї.

Міріам. Хай їм вона на голову впаде!

Месія. Не проклинай, вертається прокляття
на того, хто сказав його.

Міріам.
Нехай!
Я знаю се, проклята я навіки,
бо я любить не вмію ворогів.
О, кожний тихий усміх фарисея
для мене гірш від скорпіона злого.
Мені бридка не так сама отрута,
як все оте гнучке, підступне тіло.
Я вся тремчу, коли його побачу.
В моїх очах я чую зброї полиск,
в моїх речах я чую зброї брязкіт,
так я узброєна в свою ненависть,
як вартовий коло царської брами,
що радий вихопить на кожного свій меч,
хто тільки зле замислить на владаря.

Месія. Чи ти й мене ненавидиш так, жінко?

Міріам *(з докором).* Учителю!

Месія. Ти, може, скажеш – любиш?

Міріам. Ти се сказав.

Месія. Я так сказав: хто мовить,
що любить Господа, а брата ненавидить,
неправда то.

Міріам. Хіба ж і той не любить,
хто душу віддає?

Месія. Що значить, жінко,
віддати душу?

Міріам. Значить – буть готовим
загинуть за любов.

Месія. То се ж би звалось –
віддати тіло. В тім душі нема.

Міріам. А хто покине батька, матір, браття,
все рідне, любе, все, чим жив він досі
для іншого – невже і той не любить?

Месія. Хто зрікся всього, а себе не зрікся,
не любить той.

Міріам. О Господи, якої
ти жертви хочеш?

Месія. Жертви я не хочу,
любові тільки.

Міріам. Мушу всіх любити?

Месія. Так, всіх.

Міріам. Всіх, окрім тебе, – се можливо.
Але тебе і всіх – се понад силу.
Та за що ж, за що ж маю їх любити?

Месія. Недовірки питають тільки «за що?».

Міріам. О, як недовірки любити вміють! Як поломінь, палка у них любов!

Месія. А та любов, що я від тебе хочу,
повинна буть як сонце – всім світити.

Міріам. О, що мені робить? Немає сонця
в моїй душі. Ніч, ніч, понура ніч.

Месія. Ще, може, зійде сонце і для тебе.

Міріам *(з раптовою надією).*
Учителю! чи ти мені позволиш
пролити кров мою?

Месія. За кого? За людей?

Міріам. Ні, не за їх!

Месія. То нащо проливати
даремне кров?

Міріам. А може, недаремне?
А може, кров'ю викупить я зможу...

Месія. Кров без любові викупить не може.

Заходить Леся-1. У руках білі проліски.

Леся-1. Я йду за тобою. Тебе несуть. Я дарую тобі останні квіти. Ти так любив їх. І лежиш білий. Під білими пролісками.

Розсипає білі проліски і виходить.
Вірш «Квіток, квіток…»

Леся-1. Цвинтарний костел збудований у готичному стилі. Кругом палали свічки. Довкола повно білих пролісків. Раптом я здригнулася, як від удару грому.

Гучніше звучить «Lacrimosa» з Реквієму «Моцарта».

Несподівано грянув орган із вершини. Ця ридаюча мелодія зливалася в єдиний акорд зі станом моєї душі. Я вийшла з костелу. Вітер скаженів. Тебе вже нема.

Тихо звучить «Lacrimosa».
Це фон вірша «Уста говорять: він навіки згинув…».
Заходить Квітка.

Квітка. Шановний Петре Антоновичу, стан здоров'я вашої дочки Лариси Петрівни тут, у Буковині, мене дуже непокоїть. В неї почався грудний катар і вже двічі йшла кров горлом. Її мучать кашель та пропасниця...

Кобилянська. Хто сей чоловік, який так щиро і зворушливо допомагає вам?

Леся-1. Це Климентій Васильович Квітка, мій давній знайомий... Він помагав мені вижити. Щира і добра в нього натура...

Квітка. Шановний Петре Антоновичу, пишу із Тифліса. Тужу за Україною, а ще більше хвилює мене стан здоров'я Лесі. Чи повернулася вона з Італії? Я не можу забути її – і не покину ніколи…

На сцені відбувається церемонія вінчання Квітки з Лесею-1. Звучить вінчальний спів. Леся-1 прикріплює квітку до піджака нареченого.

Леся-1. Я чомусь пригадала свій давній вірш.

Звучить музика – жіноче сопрано виконує пісню без слів.

То була тиха ніч-чарівниця,
Покривалом спокійним, широким
Простелилась вона над селом,
Прокидалась край неба зірниця,
Мов над озером, тихим, глибоким,
Лебідь сплескував білим крилом.
І за кожним тим сплеском яскравим
Серце кидалось, розпачем билось,
Завмирало в тяжкій боротьбі.
Я змаганням втомилась кривавим,
І мені заспівати хотілось
Лебединую пісню собі...

Підтримуючи одне одного, Леся-1 і Квітка йдуть під урочисті звуки «Весільного маршу».
Леся-1 і Леся-2 слухають записаний спів кобзаря.

Квітка. Дорога Ольго Петрівно, хочу, щоб ви знали всю правду. Важко нам тут жити. Продукти дорогі.

Входить мати.

Мати. Клименте Васильовичу, благаю вас – примусьте Лесю негайно виїхати до Єгипту. Ви розумієте, що се – остання її надія на порятунок. *(Виходить).*

Леся-1. До Наукового товариства імені Шевченка. Один добродій, що побажав залишитися невідомим, пожертвував 300 карбованців на запис народних дум. Передаємо ці гроші товариству. Ми з чоловіком купили для сеї мети фонограф і вже записали спів кобзаря Гончаренка. Треба поспішати, бо кожен рік, кожен день навіть може завдати невіджаловану страту: смерть нашої народної думи. Видання цих мелодій сповнить серця гордістю за наш народ.

Пани в уніформі починають обшук у квартирі Косачів. Летять на підлоги книжки і папери.

1-й пан в уніформі. Таємно. Департаменту поліції. Представляємо при цьому протокол обшуку Ольги і Лариси Косач (вона ж – Леся Українка). Обшук тривав від першої години ночі до шостої години ранку. Під час обшуку вилучено 121 брошуру, більшість з них злочинно-нелегального характеру.

2-й пан в уніформі. Таємно. Департаменту поліції. На ваш запит повідомляємо, що арешт Лариси Косач в даний час вважаємо недоцільним з огляду на тяжкий стан її здоров'я та нездатність через це проводити активну протидержавну діяльність. Суворий таємний нагляд за Ларисою Косач триває.

Входить мати.

Мати. Ти питала, що пишуть критики про твої останні вірші. Вони нічого не пишуть. Мовчать.

Леся-2. Так, так, звичайно... У нас писатель, коли хоче, щоб про нього говорили, мусить вмерти. Тоді його з великим гуком поховають і почнуть кричати по усіх усюдах, що «вся Україна плаче» за своєю дитиною...

Мати. Боюсь числа тринадцять. Воно для нас фатальне. Лесечка народилася тринадцятого числа. Що несе нам тринадцятий рік?

Леся-2. Я вирішила – їду в Єгипет... Новий рік зустріну там. Хоча, по правді сказати, мамочко, вже не бачу я ніякої надії... Моє життя – справжня тридцятилітня війна з туберкульозом... Час колись і втомитись...

Мати. Боюся за тебе. Прошу тебе – пиши частіше...

Звучить арабська мелодія, що переходить у мелодію української народної пісні.

Леся-2. Це вітер пустині... Це рудий гарячий демон, він змінює світ у рудий кошмар... Дихати важко, серце зупиняється. А я згадую Україну, і вас, мої рідні, і наші волинські ліси і тужу за вами... А ще я згадую ту мавку, пам'ятаєш, мамочко, як ти в Жабориці мені про мавок розказувала, як ми йшли лісом? Потім я в Колодяжному бігала в місячну ніч самотою до лісу... ви ніхто не знали... і там ждала, щоб мені привиділась мавка... *(Коротке затемнення).*

З похмурої монохромності попереднього епізоду потрапляємо в яскравий, фантастичний світ казки. Леся-2 сидить збоку в кріслі-візку. Звучать веснянки, персонажі «Лісової

пісні» в яскравих костюмах і масках танцюють казковий танок. Входить Л у к а ш. Він грає на сопілці мелодію весни, від якої все розквітає. Входить Мавка в ясно-зеленій одежі з розпущеними чорними, з зеленим полиском косами, розправляє руки і проводить долонею по очах.

Леся-1. Ох, як я довго спала! Хто мене збудив?

Голос батька. Либонь, весна.

Леся-1. Весна ще так ніколи не співала, як отепер... Чи то мені так снилось? Ні... стій... ба! Чуєш?.. То весна співає?

Голос батька. Та ні, то хлопець на сопілці грає.

Леся-1. Хотіла б я побачити його.

Голос батька. Не задивляйся ти на хлопців людських. Се лісовим дівчатам небезпечно... Минай людські стежки, дитино, бо там не ходить воля,– там жура тягар свій носить. Обминай їх, доню: раз тільки ступиш – і пропала воля!

Леся-1 *(сміється).* Ну як таки, щоб воля – та пропала? Се так колись і вітер пропаде!

Затемнення. Промінь світла вихоплює Лесю-2.

Леся-2. Треба було в Єгипті вродитись, то, може, й був би лад, але ж найгірша помилка мого життя – се, що я зросла у волинських вологих лісах... А проте я не згадую лихом волинських лісів. На честь їх написала я свою «Лісову пісню», і вона дала мені багато радощів... Писала я її дуже недовго – 10-12 днів, і не писати ніяк не могла, але після неї була хвора і довго приходила до пам'яті... Шия і плечі боліли, наче я мішки носила...

Спалахує казкове освітлення. Лукаш хоче надрізати ножем березу. Мавка хапає його за руку.

Леся-1. Не руш! Не руш! Не ріж, не убивай!

Лукаш. Та що ти, дівчино? Чи я розбійник? Я тільки хтів собі вточити соку з берези.

Леся-1. Не точи. Се кров її. Не пий же крові з сестроньки моєї!

Лукаш. Березу ти сестрою називаєш? Хто ж ти така?

Леся-1. Я – Мавка лісова.

Лукаш. А, от ти хто! Я від старих людей про мавок чув не раз, але ще зроду не бачив сам.

Леся-1. А бачити хотів?

Лукаш. Чому ж би ні?.. Що ж, – ти зовсім така, як дівчина... ба ні. Хутчій як панна, бо й руки білі, і сама тоненька, і якось так убрана не по-наськи. А чом же в тебе очі не зелені! *(Придивляється)*. Та ні, тепер зелені... а були, як небо, сині... О, тепер вже сиві, як тая хмара... ні, здається, чорні чи, може, карі... ти таки дивна!

Леся-1. Чи гарна ж я тобі?

Лукаш. Хіба я знаю?

Затемнення. Промінь світла – біля Лесі-2 стоїть Квітка.

Квітка. Стан здоров'я Лесі різко погіршав. Приїздіть негайно. Годуємо штучно. Робимо все, що в наших силах. Всяку надію втратили.

Спалахує казкове освітлення. На сцені – Леся-1. Вилітає Перелесник – хлопець у червоній одежі, з червонястим волоссям. Хоче обійняти Мавку, вона ухиляється.

Леся-1. Не руш мене!

Перелесник. А то чому?

Леся-1. Забудь мене.

Перелесник. Ну, не глузуй! Ходи, полетимо! Я понесу тебе в зелені гори – ти ж так хотіла бачити смереки.

Леся-1. Тепер не хочу.

Перелесник. Так? А то чому?

Леся-1. Бо відхотілося.

Перелесник. Якісь химери! Чом відхотілося?

Леся-1. Нема охоти.

Перелесник. Линьмо, линьмо в гори! Там мої сестриці, там гірські русалки, вільні Літавиці, будуть танцювати коло по травиці, наче блискавиці!.. Будь моя кохана! Звечора і зрана самоцвітні шати буду приношати, і віночок плести, і в таночок вести, і на крилах нести... Потім, на світанні, як біляві хмари стануть покрай неба, мов ясні отари, що холодну воду п'ють на тихім броді, ми спочинем любо на квітчастім...

Леся-1. Годі!

Перелесник. Як ти обірвала річ мою сердито! Ти хіба забула про торішнє літо?

Леся-1. Ох, торішнє літо так давно минуло! Що тоді співало, те взимі заснуло. Я вже й не згадаю...

Перелесник. А в дубовім гаю?..

Леся-1. Там мене береза ніжно колихала!

Перелесник. А проте... здається... ти когось кохала?

Леся-1. Ха-ха-ха! Не знаю! Попитай у гаю. Я піду квітчати дрібним рястом коси... *(Йде).*

Перелесник. Ой, гляди! Ще змиють їх холодні роси!

Леся-1. Вітерець повіє, сонечко пригріє, то й роса спаде. *(Зникає).*

Перелесник. Постривай хвилину! Я без тебе гину! Де ти? Де ти? Де?

Голос його озивається багатократною луною. Червоний захід сонця, день згасає. Затемнення. Крісло-візок, в якому сиділа Леся-2, порожнє. На ньому лежить букет білих квітів.

Мати. Тяжко прибиті великим горем, мати та інша родина посилають звістку на Україну, що 19 липня вдосвіта померла на Кавказі, в Сурамі, Леся Українка – Лариса Квітка, уроджена Косачівна. Поховають у Києві.

Затемнення – і знову казковий світ літньої ночі. Темрява не густа, а прозора, як буває перед сходом сонця. Лукаш задумливо грає на сопілці. Вбігає Леся-1. Біжить прудко, мов утікаючи.

Леся-1. Дяка щирая тобі, ніченько-чарівниченько, що закрила моє ти личенько! І вам, стежечки як мережечки, що вели мене до березочки! Ой сховай мене ти, сестриченько!

Лукаш. Ти, Мавко?

Леся-1. Я.

Лукаш. Ти бігла?

Леся-1. Як білиця.

Лукаш. Втікала?

Леся-1. Так.

Лукаш. Від кого?

Леся-1. Від такого, як сам вогонь.

Лукаш. А де ж він?

Леся-1. Цить!.. Бо знову прилетить.

Лукаш. Як ти тремтиш! Я чую, як береза стинається і листом шелестить.

Леся-1. Ой, лихо! Я боюся притулятись, а так не встою.

Лукаш. Притулись до мене. Я дужий – здержу, ще й оборону.

Лукаш нахиляється до Лесі-1 і раптом цілує.

Леся-1 *(скрикує з болем щастя*). Ох!.. Зірка в серце впала!.. Чуєш, як солов'ї весільним співом дзвонять?

Лукаш. Я чую... Се вони вже не щебечуть, не тьохкають, як завжди, а співають: «Цілуй! Цілуй! Цілуй». Я зацілую тебе на смерть!

Леся-1. Ні, я не можу вмерти... а шкода...

Лукаш. Що ти кажеш? Я не хочу! Навіщо я сказав?!

Леся-1. Ні, се так добре – умерти, як летюча зірка...

Зникає казковий світ. Затемнення, тільки повторюються луною слова: «Умерти, як летюча зірка... умерти, як летюча зірка...»

Дівчинка. Ні, я жива! Я буду вічно жити!
Я в серці маю те, що не вмирає!

Сцена в жалобному вбранні. Рояль прикрашено червоними квітами, чорними і червоними стрічками. На сцені – мати, Квітка, Іван Франко, інші актори.

Мати. Нема Лесі... Не можу уявити собі це... Такий величний вогонь перестав горіти, такий високий і тонкий інтелект перестав жити, думати, працювати...

Квітка. Леся ніколи не говорила про смерть. Може, вона вважала за малодушшя говорити про перемогу одвічного ворога, а може, з своєї безкрайної лагідності не хотіла такими розмовами завдавати жалю близьким...

Іван Франко. Читаючи м'які та рознервовані або холодно резонерські писання сучасних молодих українців-мужчин і порівнюючи їх з тими бадьорими, сильними та сміливими, а притім такими щирими словами Лесі Українки, мимоволі думаєш, що ся хвора, слабосила дівчина – трохи чи не одинокий мужчина на всю новочасну Україну. Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини. Честь її пам'яті.

Танець зі свічками.
Яскраво освітлені на радісному небесному тлі, стоять Леся-1, Леся-2, дівчинка Леся.

Леся-2.

Гетьте, думи, ви, хмари осінні!
Тож тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Леся-1.

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть, думи сумні!

Леся-2.

Смерть наляже на груди важенько,
Світ застеле суворая мгла,
Але дужче заб'ється серденько,–
Може, лютую смерть подола.

Дівчинка.

Так! Я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть, думи сумні!

Всі разом.

Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть, думи сумні!

Кінець.

НА ПОРОЗІ БЕЗСМЕРТЯ.
Реквієм митцям. Нескореності духу Олени Теліги та Олега Ольжича присвячується

Звучить музичний фон, виходить група учнів.

Уч.1 читає вірш З. Красівського «Таємна вечеря».

Уч.2. Герої України. Хто вони? Як жили? Про що думали? Чому, власне, стали героями? Коли ми про них згадуємо? Чи пам'ятаємо завжди? Чи наше покоління вкладає свій посильний внесок у вшанування їх світлої пам'яті, що потрібно, напевно, не для них. А для кого ж? Чому нам у XXI столітті слід зрозуміти, що самопожертва в ім'я інших людей не має вікових кордонів.

Час змінюється. Шалено швидко. Та не можуть змінитися істинні виміри справедливості та чесності.

Такими були вони – ті, про кого нині згадуємо. І хоча сьогодні – один із днів тижня, коли на Соловках у 30-их роках було замордовано тисячі українських інтелігентів, ми будемо згадувати інших героїв – 40-их, 60-их років, бо не має значення дата, а важливим є нерозірваний ланцюг пам'яті.

Ми не будемо сьогодні розважатися, але й не будемо плакати над їх долею. Вони не любили плакати. Ми будемо слухати музику і згадувати, згадувати…

Уч.3.

Я напишу ім'я твоє високе
Любов'ю й болем у серцях людських,
народе мій, – Вкраїно синьооока,
тебе цілую од чола й до ніг.

Не одлюблю твою весняну вроду,
таку натхненно-молоду завжди…
Скажи ж мені: козацького ми роду?
Де корінь наших прадідів знайти?

Де наша правда і жадана воля,
Де чиста пісня, люблена колись,
Коли тобі скупа всміхнеться доля,
Щоб ми з колін назовсім піднялись?

Уч.4. Україна – це стрімкий потік сивого Дніпра і лісисті гори Карпат. Це Золоті Ворота і Києво-Печерська лавра, пам'ятник Тарасу Шевченкові у Харкові й оперний театр у Львові.

Уч.5. Україна – це гіркий полин на козацьких могилах та освячені багряною кров'ю поля жорстоких битв із завойовниками, широкі степи, що чули плач полонянок і стогін бранців.

Уч.6. Україна – розкішний вінок з рути і барвінку, що над ним світять заплакані золоті зорі… Саме так поєднана краса і велич нашої землі зі смутком трагічних сторінок історії.

Уч.7. Але чому ж над народом України плачуть золоті зорі? Мабуть, тому, що довго довелось мовчати, приховуючи від рідного народу імена Миколи Вороного, Володимира Винниченка, Олександра Олеся, Івана Багряного, Євгена Маланюка, Олега Ольжича, Олени Теліги, Василя Стуса та багатьох інших майстрів українського слова.

Уч.8. Тому, що не могла мати Вітчизна захистити людей від голодомору 33-го року, від ґрат сталінських таборів. Бо й саму Україну шматували багнетами, резолюціями, зав'язуючи кривавими хустками очі й рот. І тільки у серці вона берегла про синів і дочок згірклу пам'ять, що нагадувала згусток туги, гордості й ганьби.

Уч.9. Українське Слово. Довгим і тернистим був шлях його розвитку. Воно було скутим орлом, проте завжди сягало висот. З чорнозему й ранкової роси зуміло прорости на

ґрунті, покритому утисками, заборонами і паплюженнями, щоб утвердити себе на ниві світової культури.

Уч.1. Слово – це не простір, у якого немає краю, бо він безмежний. Цей простір не визнає поняття «смерть», бо не знає, що це таке. Він не перетинає площини буденності, а об'єктивною реальністю вважає наше уявлення про неї. Тут свої закони і непересічні авторитети, своя «правда, і сила, і воля». Тому Слово, як той Фенікс-птах, має здатність до самовідтворення.

Уч.2. Слово – це серце Творця, чесні очі Його душі. Це тиха молитва Матері у храмі Істини, Віри, Надії. Це іскра, дарована Богом генію; проте це хрест, який він змушений нести через усе життя.

Уч.3. Це Голгофа, на яку сходить митець у пошуках правди. Українське Слово – велика книга минулого, сьогодення і майбутнього, читаючи яку, кожна людина може зрозуміти і світлі, і темні сторінки життєпису України.

Уч.4. Складним був шлях українських митців Слова. Це і безкінечна перевірка стійкості духу, вірності народу, усвідомлення свого призначення, неминучість вибору. Це і невизнання, а потім… поступове знищення. Чомусь завжди правду говорити важко. Звичайно, легше зробити вибір фізичного самозбереження, писати на «вказівку», а тоді морально поховати себе, яскраві фарби «сонячних кларнетів», «синіх етюдів» залити чорнилом ідеології – і ти вже не творець, але лише частка зруйнованої сфери. Але справжні творці…

Уч.5. Україна благословляє своїх дітей, які стали на сторожі Слова, щоб віддано служити Храму, де читав свої молитви-думи Тарас Шевченко, де яснів високим духом О. Ольжич, де гідно трималася Олена Теліга, де зійшов на

свою Голгофу Василь Стус… Це люди, які мали Божу іскру, несли Слово правди і водночас прийняли Божий хрест…

Уч.6. Світлій пам'яті Олени Теліги та Олега Ольжича присвячується…

Усі читці сходять зі сцени.
Хлопець та дівчина запалюють свічки на роялі та на фоні музики виходять. Музика завершується. На сцену входить гурт людей, заносять столик, ставлять пляшку шампанського, келихи, ялинку.

Уч.1.

Друзі! Новий рік на порозі.
Навіть не віриться, що вже 1940-ий.
Отже, наш традиційний тост?

Разом. Наступний новий рік – у Києві.

П'ють вино та відходять із келихами углиб сцени, на авансцені залишається Ольжич і Теліга.

Олег. Олено, ми зовсім недавно познайомились, а відчуття таке, ніби знаємось цілу вічність.

Олена. Дійсно, зустрічаємо сьогодні новий 1940 рік у гурті гарних, цікавих людей. Мене захоплює те, що думки всіх наших знайомих емігрантів тут, у Чехословаччині, залишаються з Україною. Та й ти, я чула, змушений був покинути Батьківщину.

Олег. Так, справді. Але давай про мене згодом. Розкажи про себе. Присядьмо.

Олена. Що ж розповісти? У мого роду – різнонаціональне коріння. Батько, Іван Шовгенів, зі Слов'янська, мати – білоруського походження, а народилась я в Петербурзі. Це я тепер розмовляю українською, а в дитинстві – лише білоруською.

Олег. Це ж треба – дивне перетворення.

Олена. Взагалі, у мене було сонячне і безжурне дитинство. Ми були матеріально забезпечені, часто їздили на Кавказ, до Фінляндії, в Україну. Мене навчили французької, німецької мови. У 1917 році ми переїхали до Києва. Батько став міністром УНР.

Олег. Справді? Мій батько теж був в уряді Української Народної Республіки. І саме після краху державницьких надій і сподівань він опинився тут, за кордоном.

Олена. Нова влада з окровавленими багнетами, по суті, вигнала наших батьків за межі України.

Починає звучати музика. Олег відходить углиб, до рояля. З другого боку заходить батько Олени. Всі в глибині сцени замовкають і дивляться у вікно.

Батько. Доню! Ти тут, з нами!

Олена. Батьку! Я відчувала, що перша наша зустріч відбудеться у храмі. Який божественний спів! Яке щастя, що нам з матір'ю вдалося нарешті до тебе приїхати. Ти знаєш, щось дивне сталося у моїй душі за час подорожі, адже я – та, котра ніколи не розмовляла українською мовою, там, у дорозі, серед українських полів, зрозуміла, що є українкою. Щось підсвідоме підказало мені це.

Батько. Тут, у Чехословаччині, Україну кожен носить у серці таку, яку собі викохав, яку собі виборов у важких змаганнях зі світом і собою. І ти знайдеш її сама. Це буде важко, зате любитимеш її більше, бо вона буде справді твоя.

Батько цілує дочку в чоло і виходить.
Ольжич повертається.

Олег. Дивно, але Україна промовила тобі з серця.

Олена. Олеже, я шукала Україну. І в Подєбрадах, і в Празі, де вчилася в Українському педагогічному інституті, і нарешті я зрозуміла…

Усі виходять. Олена і Ольжич відходять углиб сцени і розмовляють.

Читець. Зрештою, Олена зрозуміла, що Україна – це не тільки земля, а й нація. А нація – це не лише сучасне покоління. Нація – це мертві, живі та ненароджені, об'єднані кров'ю, минулим та боротьбою за майбутнє та сучасне. Україна – це її історія, мистецтво, духовність. Це животворча ідея, велике змагання за краще, нове, величне майбуття…

Читець виходить.

На авансцену входять Олена та Олег. Ідучи, говорять.

Олена. Я так багато про себе розповіла. А як же ти тут опинився? Де твоє коріння, звідки походить твій рід? Розкажи, мені приємно розмовляти з тобою.

Олег. Я не дуже люблю говорити про себе. Але якщо ти хочеш почути…

Виходять обоє. На сцені – ведучі, які розповідають про Ольжича.

В.1. Батько Олега Ольжича – поет Олександр Олесь, Олександр Іванович Кандиба, мати – Віра Антонівна Свадковська. В її жилах, окрім української, текла ще й білоруська і грецька кров. У Житомирі 1907 року в них знайшовся первісток Олег. На третьому році життя цей усіма люблений білявий хлопчина почав вільно читати, а в п'ять років написав п'єсу з козацьких часів.

В.2. У 20-і рр. Олег з матір'ю прибуває до Берліна, звідтам переїздять до Чехословаччини. Тут знайшли притулок

чимало втікачів з розтерзаної більшовицькими революціями України. Родина Кандиб осіла у місті Горні Черношиці за 50 км від Праги.

В.3. У грудні 1924 року Олег Кандиба вступає на філософський факультет Карлового університету в Празі. Одночасно його дуже захоплює археологія. Склавши додатковий іспит з латинської мови, Олег набуває спеціальності з археології та історії мистецтва, а в 23 роки за працю, присвячену мальованій кераміці Галичини, йому присвоюють звання доктора наук. Перед ним відкривається безмежне поле світової слави, особистого добробуту.

В.4. Ольжич – професійний археолог. Захоплення археологією відчувається у всіх поезіях Ольжича. Він прекрасно знав українську історію – і вплітав її в канву своїх віршів. Звертається поет до теми чотирьох віків людства. Вчені зауважують, що з праісторичних часів людина переживала чотири епохи: золоту, срібну, мідяну, залізну. Життя, що було як дорогоцінні метали, перетворилось у черстве, залізне існування.

Читець декламує поезію О. Ольжича
«Був же вік золотий…»

В.5. 1936 рік. Міжуніверситетський інститут у Римі викликає О. Кандибу до Італії. Там, у Вічному місті, він зустрічається з Головою Проводу українських націоналістів полковником Євгеном Коновальцем. Вони часто розмовляли і відчули, що їхні погляди на призначення України повністю збігалися. Ольжич оголошує себе прибічником Коновальця. Власне, відтоді смерть починає ходити за Олегом Ольжичем слід у слід, наступаючи на п’яти.

В.6. Думаючи про своє майбутнє, Олег Ольжич не міг не думати про майбутнє України. Великої, нещасливої Батьківщини, подоланої, спаплюженої, роздертої, окраденої і поділеної між зажерливими сусідами. Більшовицька Росія, міжвоєнна Польща, шовіністична Румунія, мадяри, Чехословаччина – хто тільки не зазіхав на родючі землі українські… Не залишалося іншого виходу, окрім одного: відродити, створити незалежну українську державу. Ніхто її не збирався дарувати. Одинокий шанс – вибороти її у крові і ранах, завоювати у змаганнях і битвах.

Ведучі виходять, входять Олена та Олег.

Олена. Олеже, що будемо робити? Через день відходить на Україну похідна група ОУН. Хтозна, коли в такий страшний, тривожний час відійде наступна?

Олег. Війна розгоряється. Ми не маємо права споглядати її звідси, з-за кордону. Адже там – наша Україна, наша мета, наша ідея. Я вирушаю завтра з похідною групою. Може, ти залишишся тут?

Олена. Олеже, як ти міг так про мене подумати? Пам'ятаєш нашу розмову півтора року тому, під час зустрічі нового 1940 року? Я розповідала тобі, як відчула себе справжньою українкою. Сьогодні я не можу стояти осторонь свого народу. Я буду служити Україні до кінця.

Олег. Отже, вирушаємо.

Вірш «Пломінний день».

Лунає тривожна музика. Олена та Олег у накинутих пальтах входять на сцену.

Олег. Нарешті ми в Києві. Це наша земля, але вона поневолена. Радянські війська, фашистські окупанти – хто страшніший?

Олена. Мусимо сподіватись, що німці завалять більшовицьку імперію і тоді ми зможемо взятися за відбудову фізично і духовно поруйнованої України.

Олег. Ми віримо в це. А поки що, оскільки я мушу виконувати обов'язки заступника Голови Проводу ОУН, передаю тобі всі свої повноваження керівника культурно-освітньої референтури. Ми мусимо будити у нашому, на жаль, зацькованому більшовицькими займанцями народі свідомість приналежності до великої української нації. Збираймо воєдино сили, об'єднуймо, часу мало.

Бере картку зі столу.

Мій новий вірш. Ти будеш першою його слухачкою.

Нащо слова? Ми діло несемо.
Ніщо мистецтво і мана теорій.
Бо нам дано знайти життя само
в красі неповторимій і суворій.

Що виберем: чи образ бездоганний,
А чи праобраз для усіх один?
Міцніша віра і дзвінкіший чин
за словоблудіє і за тимпани.

Ось сходить, виростає, розцвіта
Благословеніє не форми – суті.
Одвага, непорочність, чистота.
Милуйтеся! Беріть! І будьте, будьте…

Кладе картку.

Олена. Олеже, ми будемо! Я думаю, що вже на часі почати видання нашої газети. Як гадаєш, яку назву підібрати для неї?

Олег. Можливо, «Українське слово»? Аби справжнє за духом національне слово лунало з її шпальт.

Олена. Чудово. А ще треба думати про об'єднання всіх українських письменників, що зараз відірвані один від одного.

Олег. Думай про утворення Спілки. Адже мусимо гуртуватись у цих страшних умовах.

Олена. Добре, що є надійні люди, з котрими можна зараз співпрацювати. Я сьогодні маю зустріч з Іваном Рогачем, подружжям Чемеринських, Петром Олійником. Прийде і Михайло.

Олег. До речі, нагадай своєму чоловікові про необхідність якнайсуворішої конспірації. Прошу, бережи і себе, і його.

Олег виходить, Олена залишається.

Олена. Я щаслива, що поруч зі мною у житті Михайло. Він розуміє мою душу, він підтримує мене постійно. Мій чоловік, однодумець, товариш, порадник. Йому – моя «Вечірня пісня».

Читає поезію. Виходить зі сцени.

Читець 1. Олена Теліга. Дивовижно вродлива жінка, любляча дружина, талановита поетка, для якої незалежність рідного краю була понад усе. Вона працювала і жила не для себе. З приходом похідних груп у Київ жваво розгорнулася робота. Почали працювати школи,

кабінети і лабораторії університету, Академії наук. З'явилася газета «Українське слово». Олена Теліга очолила Спілку українських письменників, редагувала літературний тижневик «Літаври». Як наслідок – на вулицях рідного міста залунала українська мова, ширилася серед людей українська національна ідея. Цього німці стерпіти не могли і невдовзі заарештували редакцію «Українського слова». Було запропоновано скоритися й Олені.

Лунає тривожна музика. На сцену виходять Олег та Олена з охороною. Голос у неї дзвінкий та бадьорий, проте обличчя – з відчуттям приреченості. Ольжич знервовано ходить з кута в кут, не може опанувати хвилювання. Олена сідає у крісло.

Олена. Олеже, ми на хвилинку.

Олег. Всі організаційні питання ми обговорили на попередніх зустрічах. Залишається одне – виїзд. Я наказую: негайно виїжджай!

Олена. Є речі, які вищі від наказу. Тут мусить бути хтось, хто свідомо дивиться смерті у вічі і не відступає.

Олег. Але ж таких ми тут мали багато. І такі далі залишаються!

Олена. Я знаю. А тому, що я така сама, як і Петри, і Миколи, я з ними залишуся.

Олена встає, підходить до Олега. Він обіймає її, прощаються. Олена виходить.

Читець. Вона відповіла категоричною відмовою. Щоденно, точно о 9 годині ранку, Олена Теліга з'являлася у помешканні Спілки, посиніла від холоду, але гарно зачесана, елегантно вдягнена, усміхнена. Вона могла зали-

шитися живою, не пішовши 9 лютого до Спілки, але так вчинити Олена не могла.

Олена *(з-за сцени)*. На мене чекають люди. Я не можу втікати, бо хтось міг би сказати: в небезпеці нас лишила, а перед небезпекою говорила про патріотизм і жертовність.

Читець. Через годину за нею пішов чоловік, хоча членом Спілки письменників не був. Пішли обоє, щоб не повернутися. Бабин Яр. Люта зима 1942 року – і смертельний постріл німецького солдата.

Читець виходить. На сцені – Олена Дніпрова.

Дніпрова. Олена Теліга, Михайло Теліга, Іван Ірлявський, професор Гупало і ще багато інших українських патріотів – їх було розстріляно в Бабиному Яру. Для Ольжича то страшні удари: він розуміє, що цих втрат не відшкодуєш. Як його підтримати? Як допомогти?

Заходить Олег.

Дніпрова. Олеже, що будеш робити далі?

Олег. Добре, що я зміг знайти пристановище у твоєму помешканні. Ти розумієш, наскільки це ризиковано. Адже ми бачимо звірства фашистів. Олена Дніпрова... У тебе гарне українське прізвище, ти – з Дніпрового краю, ти – дочка України. Що буде з нашою Україною?

Дніпрова. І все ж, незважаючи на смерть Олени і Михайла, твоїх однодумців і товаришів, не маєш права впадати у відчай.

Олег *(спокійно)*. Знаєш, скільки наших загинуло? Ми вирішили, що всім розконспірованим членам ОУН слід негайно виїхати з Києва і перейти на нелегальне становище. Постарайся вберегти себе – і прощай.

Рвучко виходить.

Дніпрова. Над ним нависла смертельна небезпека. Він знає, що його чекає не лише смерть, а й нелюдські катування. Проте ніколи не показує свого хвилювання *(пауза)*. У березні 43-го він залишив Київ.

Дніпрова виходить.

Читець. Згадує Ніна Михалевич – подруга Ольжича ще з пластових таборів: «Якось на Францішканській вулиці пізньої осені ми сиділи біля пічки, де ще горіли березові поліна. На вечерю вирішили напекти бараболі. І тут прийшов Олег. Він присів біля нас – і в очах спалахнула юнацька безжурність. Олег любив природу. Вогонь і живе тепло викликали щиру душевність». Можливо, саме тоді, в родинному колі Михалевичів визріло в Ольжича рішення якось влаштувати особисте життя. Він не боявся вмерти, загинути мученицькою смертю, та не хотів, щоб після нього в цьому божевільному і все-таки неповторному світі не залишилось нікого і нічого. Приречений, О.Ольжич приймає рішення одружитись. Обраницею його стала молодша на тринадцять років Катерина Білецька.

Входять Ольжич і Калинка.

Ольжич. Катя, моя Калинка. Я знаю тебе з п'ятирічного віку – ціле життя. Чи маю право ризикувати тобою зараз?..

Калинка. Не питай мене про це. Пам'ятаєш, як ми зустрілись навесні 1940-го? А Прага напередодні нового 41-го року?

Олег. Ми знову побачились у Михалевичів.

Калинка. Світлом, привітами і сміхом бризнуло на нас із відчинених дверей. Не пригадую, хто нас стрінув, хто розпитував, чому так пізно. Тоді ти промовив…

Олег. ...А я вже думав, що ви ніколи не приїдете.

Калинка. Дванадцята година. Всі підводяться, і, як заведено було в українських емігрантів, – перший тост…

Олег. Наступний новий рік – у Києві.

Калинка. Нам було гарно удвох.

Олег. А наступного дня я поїхав до Кракова.

Калинка *(сідає, Олег стає за нею).* Залишилось нас двоє – я і чекання. Все решта укладалося саме. Січень котився днями похмурими, засніженими або м'якими. І вже під самий кінець блиснув сонячним іскристим ранком. Тоді прийшов лист від тебе. Перший твій лист. Щоб відкрити конверт тремтячими руками, я приклала надлюдські сили. Невдовзі ти приїхав *(встає).*

Олег. А потім за допомогою карти ми вибирали місце нашого шлюбу.

Калинка. І зупинились на православній церкві у найглухішому гірському селі – мусили конспіруватись.

Олег. Село Яблінка Вижня.

Калинка. Яблунька Верхня. Олеже, це була майже назва твого першого вірша, присвяченого мені, – «Яблуня на горі».

Беруться за руки, дивляться в очі. Разом читають вірш.

Олег. Дивно, але коли ми приїхали в Турківський район і знайшли нашу Яблінку, священик зовсім не здивувався, запитав прізвище.

Калинка. І ти – той, котрий змушений жити під прибраним іменем, та й то не одним, назвав справжнє – Кандиба.

Олег. Я не міг брехати перед Богом.

Відходять до рояля, ніби неприсутні на сцені. Лунає церковний спів шлюбу. Заходять священик і два свідки.

Священик. Сьогодні вони повінчалися. Я не питав, чому наречені із вами, свідками, приїхали саме сюди – так здалеку. Значить потрібно. Нехай Бог благословить їхню сім'ю у радощах і терпіннях.

Свідок 1. Ми мусимо пам'ятати про конспірацію. Я прошу всіх присягнути мовчати про те, що сталося, до закінчення світової війни.

Свідок 2. Жодна жива душа, окрім нас, не повинна знати про цей шлюб і це використати в будь-яких інтересах.

Усі разом. Присягаємо.

Виходять. Церковний спів стихає. Олег і Калинка повертаються до людей.

Калинка. Сьогодні рідкісно щасливий день, коли ми разом. І так багато згадуємо.

Олег. Ми мусимо жити на різних квартирах. Удавати, що не знаємось. Прости мені за це.

Калинка. Ніколи так не говори. Я все розумію. Бережи себе.

Входить охоронець.

Охоронець. Перепрошую, але потрібні ваші розпорядження у штабі.

Олег. Мене вже кличуть. Я повернусь. Обіцяю.

Калинка. Я буду чекати.

Розлучаються, тримаючись за руки. Виходить Олег, за ним охоронець.

Калинка. Я постійно потерпаю за нього. А він потерпає за тисячі, десятки тисяч. Він носить на собі тягар вини за смерть Олени Теліги та її чоловіка Михайла. І не тільки їх. Він хоче здаватися біля мене життєрадісним, веселим та жартівливим, проте тепер, в останні місяці 43-го, його очі мають помітні відблиски страху. Відчувається неспокій істоти, яку оточено зі всіх боків. Боже, допоможи вистояти і не зрадити ідеї.

Відходить до вікна, ніби не присутня на сцені.

На сцені – чотири читці.

Читець 1. 26 січня 1944 року гестапо провело широкомасштабні по всій Європі та одночасні арешти членів ОУН, передусім її керівного складу. Ольжичеві поталанило: він уникнув арешту, проте у празькому помешканні його батьків гестапо провело обшук і забрало численні матеріали. Після арешту Андрія Мельника Ольжич стає Головою Проводу ОУН і відправляє до батьків із Києва у Прагу вагітну дружину. І працює, працює… Він не збирався дешево віддавати своє життя і просто так, знічев'я, класти голову на плаху. І все ж…

Читець 2. 25 травня 1944 року Олега Ольжича було заарештовано на приватній квартирі у Львові. Обшук – страшні побої – львівське гестапо – Берлін – концтабір Саксенгаузен – камера №14 – камера смертників.

Читець 3. Востаннє його забрали на допит 9 червня. Вночі занесли до камери напівмертве тіло. Не приходячи до тями, він помер. О 19 годині 45 хвилин, точно за розкладом, небіжчика понесли у крематорій. «Обгоріле серце»

поета, як він і передчував у вірші «Пророк», написаному ще у 30-их роках, знялося димом у небеса чужої, ворожої Німеччини – гордо і самотньо.

Звучить поезія «Пророк». На останній строфі заходить Калинка, запалює свічку, бере з рояля чорну хустку.

Калинка. Скільки років пройшло. На білому світі немає могили мого чоловіка. Через місяць після його смерті, дізнавшись про загибель сина, у Празі помер мій свекор Олександр Олесь. А ще через тиждень прийшов у світ наш син. Звичайно, я назвала його Олегом і, виконуючи волю мого покійного чоловіка, записала його на своє дівоче прізвище. І вже згодом, як і наказав мій Ольжич, після війни малий Олег успадкував законне батькове прізвище – Кандиба. Ольжич зійшов на свою Голгофу.

Калинка виходить. На авансцені – два читці.

Читець 1.

Чи на рідних полях, чи в чужій стороні,
Осінило чи ні святохреснеє рам'я, –
Вам усім, хто поляг за тризубовий стяг, –
вічная пам'ять.

Читець 2.

Ви, ким ведено бій,
Вірні Симон, Євген,
Ви, без ліку і ймен,
Ти, криштальний Олеже,
Всіх крилом вас покрий,
Михаїле святий, Божий стратеже!

Дзвони. Фінальний вихід усіх акторів на сцену.

УРОЧИСТА АКАДЕМІЯ «ПАРОХ МАЙДАНЕКА».

Блаженному священномученику о.Омелянові Ковчу присвячується...

Виходить дівчина.

Всечесний отче, шановні брати-семінаристи, вчителі, учні! Сьогодні ми запросили вас на святкову академію, присвячену вшануванню пам'яті блаженного священномученика отця Омеляна Ковча. Зважаючи на загальну атмосферу зустрічі, просимо не аплодувати, особливо після виконання музичних номерів.

Голос з-за сцени.

Він був сином і священиком одного народу,
загинув на землі другого народу,
бо рятував синів і дочок третього…

Молитва «Отче наш».

Уч. 1. Євреї назвали його праведником України, поляки – парохом Майданека, а Синод Єпископів УГКЦ проголосив його покровителем греко-католицьких священиків України.

Уч. 2. Нещодавно на одному з уроків катехизму у нашому класі було піднято питання: як навчитися свідчити про Христа? Як донести до іншої людини, яка ще не пізнала радості віри, істину, що наповнює наше життя. Після довгих роздумів було визначено, що тут діють два чинники: дія Бога і приклад життя віруючої людини.

Уч.3. Сьогодні ми говоритимемо про таку людину – священика, чиє життя було наповнене фізичним болем і стражданням. Проте вони були не співмірні з тою Бо-

жою силою, яка вела його через усі хресні терпіння на цій землі, щоб після смерті удостоїтися небесної слави і бути визнаним блаженним священномучеником. Це отець Омелян Ковч.

Уч. 2.

В плащі ошатному, що й бурі
об нього розіб'ють своє крило,
З Святим Письмом у старій палітурі
Ішов в щодення у душі з Христом.

В оте мінливе і суєтне море
Поміж удари репресійних хвиль
В затиснені цензурою простори
З ним входив промінь храмових будівль.

І на столи лягала чиста віра
Насушним хлібом, миром – Отче наш.
Й Христова совість – та найвища міра,
Що сонцем правди піднімає нас.

І розкриває світ, підносить душу
До висоти уявлених воріт,
Серця камінні зм'якшує, і рушить,
Та навертає в християнський світ.

В плащі ошатному, що й бурі
об нього розіб'ють своє крило,
З Святим Письмом у старій палітурі
Ішов в щодення у душі з Христом.

Пісня «Сльози Божої Матері» (подаємо слова пісні).

Коли на волю проситься сльоза,
Зника останній промінець надії,
Коли душа від болю зарида,
Ти притулись до серденька Марії.

Згадай, якого болю завдає
Пригнічена гріхом черства людина.
Стікають сльози з безсилених очей,
Бо через нас розп'яли Її Сина.

Як прокрадеться сором, мучитиме страх,
Наважся хоч би поглядом зустрітись.
Ти не побачиш докору в очах,
Лиш мама може так тебе любити.

Відтоді, як постав гріх на любов,
Людина прагне в світі панувати.
Якщо ти хочеш бути так, як Бог,
Навчися так любити і прощати.

Уч. 4. Про дитинство отця Омеляна Ковча сучасникам відомо небагато. Народився 20 серпня 1884 року у сім'ї священика в невеличкому місті Космач Косівського району, що на Івано-Франківщині. Після закінчення Львівської гімназії вступив до римської Колегії святих Сергія і Вакха, де навчався 5 років.

Уч. 5. У 1911 році був висвячений на священика і починає працювати у Підволочиську Тернопільської області.
Уже через рік він виїжджає до Боснії, де на той час проживало чимало емігрантів з Галичини. У 1916 році повертається додому, а в 1919-му стає духівником Української галицької армії, за що згодом потрапляє до польського концтабору.

Уч. 6. У 1922 році в житті отця Омеляна Ковча настає новий період. Його призначають парохом греко-католицької громади в невеличкому містечку Перемишляни, що розташоване всього в семи кілометрах від давньої української святині XII століття – Унівської лаври.

Уч. 7. Отець Ковч активно працює, підносить український дух населення. Зрозуміло, що тодішній польській владі діяльність українського пароха не подобалася. Упродовж 9 років у його будинку було проведено майже 40 обшуків. Утім посадити отця Омеляна у в'язницю польська влада не наважувалася – його авторитет серед населення, і не лише українського, був надзвичайно високий.

Уч. 8. На той час жителями Перемишлян були в основному українці, поляки та євреї. Коли у 1939 році в Галичину прийшли радянські війська, отець Омелян Ковч ревно захищав інтереси всіх національностей. Служіння громаді забирало весь час і багато сил.

Уч. 9. Прикладом свого служіння о. Омелян показав, що священик має бути в серці своєї громади. Тоді він зможе до того серця промовляти і повести за собою людей. Духовний батько мусить розуміти тих, до кого він проповідує, щоб бути з людьми та жити для людей.

Пісня «Моя дорога веде до Бога» (подаємо слова пісні).

1. Моя дорога веде до Бога через усе моє життя,
А хрест Господній – це допомога в бурхливім морі мого життя. (2р.)

Приспів
Мій шлях – дорога до Отця, обвитий тернями хреста,
На нім співають солов'ї, троянди квітнуть чарівні. (2р.)

2. В моєму серці завжди палає любов гаряча до Христа,
А він до мене промовляє: «Неси свій хрест, як ніс і я». (2р.)

Приспів
Цей хрест – це крила є мої, він найдорожчий у житті,
Він заведе туди мене, де щастя, радість, все цвіте. (2р.)

Виходять хлопець і три дівчини.

Учень. Живуть ще ті, кому помагав о. Ковч. Є особисті свідчення людей, котрі знайшли допомогу в його особі. Він був відкритий на людей різних. Згадує про служіння свого пароха сестра-монахиня Марія (Ляхер).

Дівчина *(цитує сестру-монахиню).* Я можу пояснити, хто то є альтруїст. Альтер – той другий, его – я. Звідси походить альтруїст – любов до ближнього і егоїст – любов себе.

Отець Ковч був парохом Перемишлян, але правив Служби Божі ще і в Коросні. Пригадується такий випадок. Поїхав до Коросна, бо померла жінка. Мала троє дітей. Приїхав, побачив ту бідосю, а діти були малі, ще до школи не ходили. Відправив похорон, сів, поїхав. Тільки виїхав на Перемишляни, сказав погоничеві: «Навертай коней назад». Приїхав до хати, а там лемент, діти плачуть. Він каже батькові: «Я вам дам трохи грошей на початок. А ваших дітей забираю до себе, наразі вони маленькі, а ви бідні. Я постараюсь їх підучити, їм буде добре в мене. Не переживайте». Приїхав додому і каже дочці: «Мусю, візьми свій одяг і дай тій дівчинці, а сини хай заопікуються хлопцями».

Люди дуже хвалили той вчинок отця Омеляна, казали: «Богу дякувати, що діти будуть мати дах над головою».

Учень. Більше про життя отця Омеляна Ковча ми дізнаємося із фільму «Парох Майданека», знятого польським священиком Ґжеґожем Лінковським.

Учениця 1. Фільм знімався у кількох країнах – у Польщі, в Україні та Канаді. Плівка зафіксувала останню з живих дітей Омеляна Ковча, дочку Лідію Бригідир, померлого уже о. Гедеона з Унева, котрий знав блаженного, а також надзвичайно цікаву постать сестри-студитки Марії (Ляхер).

Учениця 2. Провідником по біографії о. Ковча є у фільмі люблінський священик о. Степан Батрух. Саме о. Батрух підказав Ґжеґожу й усій знімальній групі, куди можна поїхати, щоб постать блаженного проявилася якнайбільш повно. Так з'являються у «Пароху Майданека» Перемишляни, де працював настоятелем, Унівський монастир отців студитів, де часто проповідував та куди організовував паломництва, станція Клепарів (нині в межах Львова), звідки Ковча відвезли на вірну смерть, Торонто, де опинилися після війни його діти, в тому числі два сини-священики. Ну і, звісно, – Майданек.

Кадри із фільму. Початок (І уривок).

Уч. 9. Прийшла Друга світова війна, а з нею – німецька окупація Західної України. Відомо, що найперше фашисти знищували євреїв. Отець Омелян рішуче став на захист представників цього народу.

Він зумів врятувати від смерті понад півтисячі євреїв – видавав їм метрики про хрещення. Написав лист Гітлеру, в якому засуджував масові вбивства. За це 1943-го його знову покарали концтабором. Згадує дочка о. Омеляна Лідія Бригідир.

Кадри із фільму (ІІ уривок).

Уч. 10. Родина і численні знайомі робили все можливе для його звільнення із концентраційного табору в Майданеку. І коли питання було майже вирішене, священик постав перед вибором: або відмовитися допомагати євреям, або Майданек. Омелян Ковч, батько шести дітей, вибрав останнє.

І впав на нього Божий вибір:
До своїх вірних він прийшов
Продовжити життєвий вибір,
немеркнучу святу любов.

Опершися на хрест,
Сказав він так пристойно,
Що чинить так, як Господь заповів,
А вірність Богу, службу церкві
Він завершив печаттю смерти.

Учень 11. Опинившись у польському Майданеку, він виконував працю нарівні з іншими полоненими, а ввечері давав розраду в молитві всім, не зважаючи на релігійну приналежність і національність: полякам, українцям, росіянам, естонцям, литовцям. У листі до рідних він писав:

Голос з-за сцени (від імені о. Омеляна).

«…З усіх присутніх я тут єдиний священик. Тут я бачу Бога, єдиного і однакового для всіх, незалежно від релігійних відмінностей, що існують між нами. Можливо, наші Церкви різні, але в усіх них царює той же великий Всемогутній Бог. Коли я відправляю Службу Божу, всі вони моляться. Моляться різними молитвами, але чи Бог не розуміє усіх мов?

Вони вмирають по-різному, а я допомагаю їм переходити цей місток. Хіба це не благословення? Хіба це не найвеличніший вінець, який Господь міг покласти на мою голову?»

Кадри із фільму. Причастя (III уривок).

Учень 12. У Майданеку не існувало прізвищ, тільки номери. Отець Омелян мав номер 2399. Загалом у таборі загинуло понад 230 тисяч людей різних національностей і віросповідань. Наш співвітчизник найчастіше простягав їм руку, втішав, причащав, хрестив. В останні хвилини життя допомагав зберегти людську гідність. Помер отець Омелян Ковч 25 березня 1944 року. Він був

газований та спалений у крематорії концтабору смерті Майданек у Польщі.

Пісня «Голгота, хрест».

Уч. 1. Життя блаженного Омеляна Ковча постає перед нами як модерне життя святого ХХ століття – століття жорстокого, сповненого терпінь, ненависті та беззаконня.

Уч. 2. 9 вересня 1999 року Єврейська Рада України присвоїла йому звання «Праведник України» (посмертно).

Уч. 3. Церква визнала його Блаженним. Беатифікація відбулася 27 червня 2001 року у Львові під час Божественної Літургії за участю світлої пам'яті Папи Івана Павла ІІ.

Вірш «Дзвони» (лунає дзвін).

Дзвонять дзвони, дзвонять срібні дзвони,
Б'ють на всі церковні голоси, –
Світ завмер і слухає весняні
Переливи їхньої краси.

Їхні тони вилиті з любові
І тривоги – чуєте їх дзвін? –
Дзвонять дзвони – срібні, малинові,
Дзвонять, підіймаючись з колін!

Б'ють на сполох – слухайте їх, люди!
Дзвонять, як у давню давнину!
Їхні тони линуть звідусюди,
Будять світ з байдужості і сну.

Переходять через рубікони,
Чисті, як молитва чи любов, –
Як вони видзвонюють – ті дзвони,
Здійняті з соборів і церков!

Дзвонять в хаті, на телеекрані,
Б'ють на всі церковні голоси, –
Світ завмер і молиться на грані
Самогубства – Господи, спаси!

Світ в одчаї ловить за канати,
Б'є у дзвони – душу воскреша,
Вже і сам не в силі розпізнати,
Що то дзвонить – дзвони чи душа.

Дзвони стихають.

Уч.1. У вересні цього року, подорожуючи до святого місця в Уневі, наш клас відвідав невелике містечко Перемишляни, де в 1922 році був парохом о.Омелян Ковч. Адже ми знали, що нещодавно там відкрили йому пам'ятник.

Уч.2. Так, дійсно. 11 травня 2012 року у Перемишлянах освячували пам'ятник о. Омелянові Ковчу. На цьому величному дійстві були присутні 1200 священиків. Він стоїть на великій гранітній брилі. Постать застигла в русі, з витягнутими вперед руками. У правій руці – благословляючий хрест, у лівій – Біблія. Із граніту стирчить колючий дріт.

Уч.3. Пам'ятник виглядає духовно величним. Але водночас скромним і лаконічним за формою. Як і саме життя отця.

Пісня «Балада про мальви»
(подаємо слова пісні).

Заснули мальви коло хати,
Їх місяць вийшов колихати.
І тільки мати не засне,
Мати не засне, –
Жде вона мене.

Приспів:
О, мамо рідна, ти мене не жди,
Мені в наш дім ніколи не прийти.
З мойого серця мальва проросла
І кров'ю зацвіла.

Не плач, не плач, бо ти вже не одна,
Багато мальв насіяла війна.
Вони шепочуть для тебе восени:
«Засни, засни, засни, засни...»

У матерів є любі діти,
А у моєї – тільки квіти.
Самотні квіти під вікном,
Квіти під вікном
Заснули вже давно.

Приспів
Як сонце зійде – вийди на поріг,
І люди схиляться тобі до ніг.
Пройдися полем – мальви буйних лук
Торкнуться твоїх рук.

Життя – як пісня, що не віддзвенить.
Я в мальві знов для тебе буду жить.
Якщо ж я ласку не встигла принести –
Прости, прости, прости, прости.

Уч.1. Сьогодні Церква підносить для нас як взірці святости скромні постаті смертних людей, які ще вчора, живучи поміж нас, в українських містах і селах, мужньо боролися з нелюдською тиранією – фашистською чи радянською.

Уч.2. Вони жили нашим життям, ходили нашими вулицями; сиділи на єпископських престолах і в сповідальницях,

виголошували промови і читали доповіді, мабуть, не думаючи, що їх чекає страшне випробування мучеництва і як нагорода цього – нев'янучий вінець.

Уч.3. Нині ж вони наближають нам Небо – іноді для нас таке недосяжне, – і Землю, по котрій ще вчора вони ступали і котра сама стала святішою, прийнявши їх гарячу кров і закатовані тіла.

Уч.4. Ідучи по цій землі, ми відчуваємо велич цієї святости. Наша школа в цьому плані особлива з-поміж інших шкіл Дрогобича. Саме тут вели катехизацію, готували дітей до Першої Сповіді та Урочистого Святого Причастя о.Северин Бараник та о.Яким Сеньківський, які в страшному 41-му загинули мученицькою смертю тут, у Дрогобичі, у тюрмі по вулиці Стрийській.

Уч.5. А зараз вони, як і отець Омелян Ковч, визнані блаженними священномучениками. Отже, своєю присутністю вони освятили нашу школу навічно. Мусимо бути достойними їхньої світлої пам'яті.

Пісня «Твій Ангел-хоронитель не покине тебе…»
(подаємо слова пісні).

У сутінках ночі мов голос пророчий,
Лунає у серці: «Не стій, іди».
Десь хмари осінні спішать в голосінні,
І вітер штовхає в незнані світи.

Завжди за руку візьме, у рай поведе,
Твій Ангел-хоронитель не покине тебе.
В житті ніколи не зрадить,
Дасть добру пораду,
Твій Ангел тебе чує,
Завжди поруч іде.

Кудись час тікає, життя пропливає
І тягне за руку – не стій, іди.
І щира молитва наповнює серце,
Душа просить щиро: дорогу вкажи!

Завжди за руку візьме, у рай поведе,
Твій Ангел-хоронитель не покине тебе.
В житті ніколи не зрадить,
Дасть добру пораду,
Твій Ангел тебе чує,
завжди поруч іде.

Уч.1. Приклад отця Ковча, котрий піклувався про усіх людей, незалежно від віри, яку вони сповідували, є надзвичайно потрібний сьогодні для протистояння агресії та будування духовної сили. У тих, котрі мають духовну силу, як о. Ковч, немає потреби демонструвати агресію чи ненависть, бо їхньою мовою є любов.

Уч.2. Святість у повсякденному житті. Як часто це поняття для нас є майже нереальним. Проте постать отця Омеляна Ковча, як і десятків інших священномучеників, допомагає нам відчувати велич святості, до якої покликав їх Бог.

Уч.3. Зрештою, покликаним є кожен із нас – любити того, хто біля тебе; прощати ворогам, годувати голодних, вмирати для себе, щоб жити для інших. Це можливо робити кожному з нас. Лише треба постаратися це зрозуміти.

Кадри із фільму. Фінал (IV уривок).
Звучить вірш Антоніни Листопад.

Дай, Боже, вродитись.
Дай, Боже, охрещеним бути

Не в чужому Соборі,
А в батьківській церковній капличці.

Дай, Боже, охрещеним бути
Материнською мовою.
Щоб хрестик на шию…
Рукою святого пророка Миколи,
А не Юди Іскаріотського.

Дай, Боже, прожити
Усе, що призначено
Перстом Господнім
На цій дивовижній Землі.

Дай, Боже, прожити не ради життя,
Дай, Боже, прожити заради майбутньої смерти.
Дай, Боже, прожити…
Щоби помирати не соромно…

СВЯТО РОДИНИ

Виходять маленькі діти.

В.1. Є в нашій мові прекрасні звертання,
Добрі і щирі, чудові слова,
Тими словами усяк без вагання
Маму найкращу свою назива.
Мамо, матусенько, мамочко, нене,
Матінко, усміх твій ніжний ловлю.
Мамочко рідна моя, дорогенька,
Я над усе тебе в світі люблю.

В.2. Я і до тата умію звертатись,
Хочу в словах передати тепло,
Щоб мій татусь міг частіше всміхатись,
І щоб в душі його сонце цвіло.
Тату, татусеньку, таточку, тату,
Кращого в світі немає навкруг,
Татоньку, хочу тебе я обняти,
Ти мій порадник, заступник і друг.

В.3. Я й до бабусі з любов'ю звертаюсь:
«Бабусенько, бабцю, бабусю моя...»
І до бабусиних рук притуляюсь
Та відчуваю в них лагідність я.

В.4. І до дідуся іду по науку:
«Дідусю, дідуню, навчи в світі жить!
Він на голівку кладе свою руку,
Голос сріблястий струмочком біжить.

В.5. Слово чарівне! Яка в ньому сила!
Скажеш з любов'ю – і радість росте.
Слово ласкаве народжує крила,
Ви не забудьте ніколи про це.

В.6. Донечко, синку, сестричко, мій брате!
Дружна, велика, весела сім'я!
Таточку, мамо, бабуню, дідусю,
Щастя моє і родино моя!

Слово священика.

Ведуча. 3 перших рядків Біблія визнає і прославляє гідність та цінність людини. Епічна поема про створення чоловіка й жінки є найуславленішою Божою піснею.

Ведучий. За Біблією, якось Бог проспівав кілька пісень, назвав їх Всесвітом, галактикою, зіркою і побачив, що вони добрі. Він заходився промовляти вірші, називаючи їх рослинами і птахами, рибою і тваринами та стверджуючи, що вони – добрі.

Ведуча. Насамкінець Він уклав велику поему, назвав її чоловіком та жінкою і побачив, що вона не просто добра, а дуже добра, позаяк Він створив людину на свій образ і подобу.

Танець, в якому оспівується кохання хлопця і дівчини. (Прикарпатський танець із дзвіночками).

Ведучий. «І сотворив Бог людину на свій образ, на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх…» Ніхто з них не кращий від іншого, ніхто не вищий: вони є достоту єдиним, хоч і різняться в поглядах та характерних особливостях.

Ведуча. Можна відшукати ще чимало відмінностей між чоловіком і жінкою, однак серед них не знайдеться жодної, яку можна було б назвати суперечністю. Такі відмінності швидше взаємно доповнюються. Чоловік і жінка служать одне одному і довершують одне одного. Вони є цілковито різними світами, які, проте, взаємно притягаються.

Українська народна пісня про кохання
(«Порізала м пальчик» чи «Шуміла ліщина»)

Ведучий *(з-за сцени)*. Злуку чоловіка і жінки у подружжі церква визначає св. Таїнством Подружжя, що надає стосункам чоловіка і жінки подружньої гідності.

Ведуча.

Білий вельон, білий-білий...
Аж світи вбирає в очі.
Не віщуй, земна Сивілло.
Божа Мати напророчить.
Срібний перстень, срібний-срібний.
Аж сріблятьcя всі ікони.
Коровай святого хліба.
Рушничок людського льону.
Наречена – сяйна панна.
Наречений – паниченько.
Білий вельон – шлюб-осанна!
Срібний перстень – до рученьки.
Цар-корона – над волоссям.
І для двох коронування.
Щоб любилось, щоб жилося!
Шлюбна пісня – до вінчання...

(А. Листопад. Шлюбна пісня)

Священик читає уривок з Євангелія:

«Третього ж дня весілля відбувалося в Кані Галилейській, і була там мати Ісусова. Отож, запрошено на те весілля й Ісуса та Його учнів. Коли ж забракло вина, мати Ісусова й каже до Нього: «Вина в них нема». Ісус відповів їй: «Що Мені і тобі, жінко? Ще не прийшла моя година!» Але мати Його мовила до слуг: «Що тільки скаже вам, – робіть».

Було ж там шість кам'яних посудин на воду, що були для юдейських очищень; кожна вміщала дві або три мірки. Сказав їм Ісус: «Наповніть посудини водою». Вони й виповнили їх по вінця. А Він їм далі каже: «Зачерпніть тепер та й несіть до весільного старости». І понесли. Староста покуштував воду, яка стала вином, не знаючи, звідки воно взялося. Знали тільки слуги, які зачерпнули воду».

Ведуча. Вони запросили на своє весілля також Ісуса. Не тому, що сподівалися від Нього незвичайного подарунка.

Просто вони прагнули Його присутності тоді, коли були такі щасливі.

Ведучий. Вони запросили також Його Матір. Не тому, що так було потрібно. Просто вони дуже цінували її присутність і приязнь. Вони ніколи не дізналися, як багато завдячують цим своїм Гостям.

Ведуча. За столом сиділа світлосяйна наречена, щасливий наречений усміхався до неї – вони обоє не усвідомлювали того, що якраз в цей момент їх радість була під загрозою, що в кулуарах весільного бенкету вершилося тихе чудо, яке врятувало їхнє весілля.

Виходить Ангел:

– Дорогі наречені, на вашому весіллі може не забракнути нічого. Задовго перед цим ви закупили коньяки, вина і французьке шампанське для тосту. Все: від кольору краватки до покрою шлюбної сукні, до перших меблів у вашому новому домі – все було розплановане з олівцем у руці.

Чудотворця ви не брали до уваги. Не виглядало, що він може бути потрібним.

Вчора ви вперше примірювали обручки.

Сьогодні остання примірка шлюбної сукні. Ти впевнено дивишся на своє відображення в дзеркалі, бо воно говорить тобі, що все у твоєму подружжі має бути винятково щасливим. Ти така красива у цій білій сукенці з серпанком вельону на волоссі. В тобі стільки привабливості, ти вмієш готувати і дуже закохана.

Ти також бездоганно себе зарекомендував. Ти заповзятливий, маєш добру професію, сповнений енергії і палко кохаєш.

Однак для міцного фундаменту вашої подружньої спільноти цього замало.

Треба чуда, щоб тої великої сьогоднішньої радості ваших сердець вистачило вам на довгі роки спільної дороги.

Треба чуда,

щоб ніколи не забракло терпеливості;

щоб не вичерпалися сили;

щоб не втратила смаку взаємна близькість;

щоб не вивітрилося шляхетне й надихаюче вино вашої любові.

Роз'їдуться весільні гості. Зів'януть квіти шлюбного букету. Стануть буденністю подарунки. Залишаться фотографії та блиск обручки на безіменному пальці. Ви станете сам на сам з реаліями життя. І тоді потрібним, обов'язковим, незамінним буде для вас Той, хто допоможе вам, як воду на вино, перемінити в любов ваші ночі й дні. Ваші непритерті характери, повернення з праці додому, суп, що пригорів, перший крик дитини, зіпсутий кран, грошові клопоти і цілий ряд дрібниць, які, наче хмара москитів, будуть атакувати вашу любов.

Отже, недостатньо прослухати передшлюбні науки й висповідатись. Це замало – повідомити Бога про свій шлюб, вписати Його у список далеких родичів і знайомих. Треба цілим серцем запросити Його до вашого

дому, на велике весілля, що починається у ваших серцях. Треба помістити Його на першому місці у списку запрошених і на першому місці в ієрархії цінностей, які ваша молода родина прийме як свій закон життя. Учитель з Назарету не прийде з порожніми руками. Він принесе благодать, без якої неможливо збудувати міцного і вірного подружжя. Він обдарує вас понад ваші сподівання щастям, більшим від того, яке ви собі запланували. Так само, як у Кані Він здивував господарів вином, кращим від того, яке приготували вони.

Він не прийде сам. Разом з Ним приходить Мати, яка першою зауважить, чого вам бракує, щоб ваше весілля, ваша любов і радість були повними.

Бальний танець (весільний вальс).

Ведучий. Віддавна говорять про покликання людини до духовного стану. Сьогодення вимагає від нас якнайповніше усвідомити важливість покликання до стану подружнього. Успіх реалізації цього покликання залежить від досягнення нареченими певної життєвої зрілості, від їх готовності відкритися на Боже благословення, від розуміння ними суті подружнього зв'язку.

Ведуча. Один чоловік хотів, аби комп'ютер знайшов йому досконалу пару: «Шукаю тендітну вродливу дівчину, яка б займалася водними видами спорту і любила перебувати в колективі». Комп'ютер видав відповідь: «Одружися з пінгвіном».

Ведучий. Любити – означає прийняти іншого з його способом життя, з його інакшістю, з його вадами. Для досконалого подружжя характерна цілковита відмова від себе на користь іншого. Адже «немає більшої любові, ніж покласти своє життя заради друга».

Пісня.

Ведучий. За словами святого апостола Павла, в християнському шлюбі «чоловік є головою своєї дружини, як Христос є головою Церкви». Бути головою, правити – значить любити. Христос є главою Церкви, каже св. Павло, бо «полюбив Церкву й видав себе за неї». Чоловік є головою жінки власне тому, що любить її і піклується нею, як Христос Церквою. Піклується і жертвує собою за неї.

Ведуча. «Жінка є славою чоловіка», – проголошує апостол. Вона розкриває чоловіка перед ним самим, допомагає йому збагнути себе як дзеркало Христа і, як Різдвяна зірка, освітлює йому дорогу до Бога.

Ведучий. Кожне подружжя завжди відкрите на народження нової дитини – тої нової зірки, засвіченої на небі між мільярдами інших зірок.

Виходить маленька дитина в довгій білій сорочці (символ ще не народженої дитини).

Я скоро прийду у цей Білий ваш світ
На яснії зорі, на тихії води.
Спускає Господь мою вервицю літ.
І ймення речеться від імени Роду.
Аби ж на каліцтво ніхто не прирік.
Аби мою душу ніхто не спустошив.
Я хочу сміятись у сонячний бік.
І плакати хочу, як золотоноша.
Щоби не темнів – іскрогранився слід.
На жовтому крижмі – любисток зелений.
Я скоро з'явлюсь в Дивовижний Ваш світ.
Чи маєте Диво одне хоч для мене?!

(А. Листопад. Пісня народження)

Пісня «У хаті народився Бог»
(сл. Б. Британа, муз. Л. Кобільник).
Та сама дитина
(символ дитини, що вже прийшла у світ).

Як гарно співається: люлі.
Всміхається личко моє.
Спитайте в отої зозулі,
Про що вона в гаю кує.
Як тепло колишеться: гойда.
Я дуже маленький ще птах.
Летить неземний астероїд.
По теплих земних колисках.
По яблучку – в кожному очку
Русалка до нені несе.
Слова – такі ніжні листочки.
Усе розумію, усе,
...не вміючи ще розмовляти.

(А. Листопад. Пісня немовляти)

Ведуча *(з-за сцени)*. Малюк з'являється на світ... Батько з матір'ю стають співбудівничими нового життя. Яким же повинен бути батько, аби в майбутньому ця маленька зіронька щасливо сяяла на людському небосхилі?

Ангел. Батьку, співпрацюючи з Богом, ти сотворив безсмертний витвір – людину. Цей витвір має твої очі, твою посмішку. В її дитячих реакціях ти бачиш живу мініатюрку твоєї особи.

Дивишся схвильовано: вона беззахисна і довірлива, її цілком довірено тобі, твоїй опіці й відповідальності. Вона довірена тобі так само, як довірена тобі її мати – твоя дружина.

Ти дивишся – і в тобі росте любов. Від цього споглядання в тобі росте сила до праці, до боротьби. Ти готовий стати

на прю з кожною небезпекою, яка могла би перервати її спокійний сон. Ти готовий потроїти зусилля, щоб їй нічого не забракло, щоб запевнити її безпеку і щастя.

І ось до берега твого тихого захоплення прибивається хвиля неспокою, бо в кожній батьківській любові відлунює драма Яіра: ти не можеш дати своїй дитині всього.

Вона не завжди буде в полі твого зору, в межах вашого тихого помешкання.

Ця донечка твоя, але все-таки не належить тобі. Ти дав їй життя, але не маєш над ним влади.

Сьогодні ти поправляєш відкинуту ковдрочку, вигладжуєш складки на подушці, але ти не в стані сховати її від труднощів життя, не спроможний вигладити всі нерівності людської дороги.

Ти вимкнув телевізор, щоб вона могла спокійно спати, та все ж ти не приглушиш повністю гамір світу, який колись її оточить.

Ти не маєш влади над серцем твоєї дитини, над коханням, яке вона колись вибере.

А духовне здоров'я твоєї дитини? Скільки-то дітей, що мають бездоганне харчування, квітучий колір личок, западають у глибоку анемію в духовному розвитку. Тому що батьки не забезпечили дитині необхідної духовної поживи.

Вони забули, що, крім тіла, яке потребує вітамінів, дитина ще має душу; що вони народили свою дитину не тільки для кількох десятків років земного життя, а на цілу вічність. Не навчили любити. Не навчили молитися. Вони вбили дитячу прямолінійну потребу шукання Бога. Ці діти мертві. І ніхто не зауважив, навіть батьки, моменту їх смерті.

Чи твоя доня справді живе?

Раптом твоя сила починає здаватися тобі ілюзорною, твоя життєва второпність – непотрібною, твоя любов – без-

порадною. Бо без Христа людині не під силу виховати дитину, навчити її любити, забезпечити їй щастя і дати правдиве життя. Не тільки тут, на землі, але також і «життя після життя».

Отож, впади, як Яір, на коліна і гаряче проси:

Господи, я боюся за свою дочку. Прийди і поклади на неї руки, щоб вона жила тепер і вічно...

Якщо б вона закашляла, я побіг би тепер, вночі, по лікаря.

Якщо б їй забракло хліба, я би свої руки до решти випрацював, щоб його добути. Коли вона підросте, я проситиму вчителів і вихователів, щоб вони допомогли виплекати її розум і серце.

Якщо б виникла потреба, я віддав би заради неї життя і кров.

Але цього замало...

Ти – ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я, НАЙКРАЩИЙ ВИХОВАТЕЛЬ І УЧИТЕЛЬ. ХЛІБ І КРОВ. Увійди, хоч я недостойний, на поріг нашого дому і поглянь на мою маленьку донечку.

Якщо через нашу невмілість ми занедбали щось у її розвитку, воскреси її і розбуди, скажи: «Дівчинко, кажу тобі, встань».

Ведуча. Молода пара зайшла до магазину дитячих іграшок. Подружжя довго вибирало подарунок, оглядаючи полиці і перебираючи забавки. Однак не могли вирішити, що купити. До них підійшла ввічлива продавчиня.

– Розумієте, – почала пояснювати жінка, – ми маємо маленьку дівчинку, але цілий день нас не буває вдома.

– Донечка рідко усміхається, – продовжував чоловік.

– Ми хотіли б купити їй щось, що б зробило її щасливою, – говорила далі жінка, – навіть коли нас нема... Щось, що б її забавляло, розраджувало, коли вона сама.

– Вибачте, – посміхнулася продавчиня, – ми не продаємо батьків.

Ведучий. Народити дитину – це укласти з нею такий великий контракт, що більшого людський розум не може вигадати. Всі діти приходять до нас із карткою запрошення і кажуть: «Ти мене покликав, і я прийшов. Що ти даси мені?» Тут починається виховне завдання у всій його широті й глибині.

Дитячий танець.

Ведучий. Із повчань Митрополита Андрея Шептицького.

Ведуча. Батьки, старанно виховуйте своїх дітей! І якщо будете, мої милі браття і сестри, жити прикладом Божої Родини, – то Вам буде добре проживати на цьому світі. Бо нема більшого щастя на світі, як щастя, любов і згода в родині!..

Пам'ятайте, християнські родичі, що Ваша хата є першою і найважнішою школою, в якій діти Ваші мають навчитися любити Бога й людей.

Від першої ж хвилини, як тільки людина приходить на цей світ, треба їй, як тій маленькій рослині, сонця й роси згори – та доброї землі здолу. І якою буде Ваша родина, таким буде й те виховання, яке подаватимете своїм дітям! Бо ж без опіки батьків і нема дитині життя на світі! Зісохне рослинка, як цього не матиме! Марно згине людина, коли кинена буде на цей світ без сонця, землі і роси – без підпори. А тим сонцем дитини є любов батьків, дбайливість батьків, які піклуються нею, дрижать над її колискою та з неба випрошують для неї Божої ласки. А тією росою для дитини, – то ті перші науки й перші враження, яких вона дізнає, коли вперше розглянеться по світі. То перше слово неньки, перша наука батька, – перший приклад батьків, який дитина зрозуміє... Наука, що лишається, мої дорогі браття, на ціле життя людини, – то наука батьків!

Пісня «Ти іще в колисці, мій маленький сину»
(муз. Л. Кобільник, сл. В. Миронюка).

Ведучий. Щоб малюк добре розвивався, слід огорнути його любов'ю, дати відчути, що він є для когось найважливішим. Дочці потрібен такий батько, який, показуючи їй веселку, не буде дивитись при цьому на годинник. Їй потрібен батько, що не ставиться до неї, як до немовляти. Їй необхідно довіряти батькові. І ще повинна бути впевненою: він абсолютно щиро вважає її другою за красою (після її мами) жителькою планети. Кожний добрий батько намагається поділитися практичним досвідом свого життя з сином в надії, що дитині вдасться уникнути його помилок, довести до досконалості його майстерність, довершити розпочате ним.

Ведуча. Із не обігрітих батьківською любов'ю дітей виростають люди, які все життя шукають любові тільки для себе і винятково на собі зосереджують увагу, тому що вони ніколи не почувалися в безпеці настільки, щоби змогти вийти за межі самого себе. Вони не здатні до справді самостійного психічного життя, яке полягає в тому, щоб і брати, і давати.

Ведуча. Якщо батьки не дадуть дитині шансу відчути любов, доводячи своєю поведінкою, що вже саме існування малечі – це для них радість, то дитя, переконане у своїй непотрібності, відверне від світу своє засмучене личко і безпорадно опустить руки. Маленькі діти тягнуться до батьків, як квіти до сонця. Бідні квіти в холодне і похмуре літо: вони опускають голівки і в'януть.

Вірш «До тата хочу».
Пісня «Батько і мати».

Ведуча. Жінка завжди нахилена: над ліжечком, над плиткою, над дитячим зошитом, над розбитим коліном, над чиїмись слізьми... Вона змучена від безнастанної роботи: дім і діти, обід, батьківські збори, прибирання, дитина має нежить, пришити ґудзик, зробити закупи, «діти, не галасуйте», що завтра на обід?, заплатити рахунки, вечеря, чи зроблені уроки?, миття посуду, чому він ще не вертається?, «мамо, хочу пити», розкидані іграшки, голова розколюється, завтра збори, печуть очі, попрасувати спідницю, чому він не вертається?, тепер знову прання, прибирання, спати, спати... Пробує клякнути до молитви, напівпритомна, вичерпана, очі злипаються, засинає на середині «Богородице...».

Ведучий. Кілька виразних слів любові зняли би половину цього тягару. Але вона вже давно таких слів не чула. «Чи загнана людина може мати час на любов?» – з гіркотою питає сучасна співачка.

Ведуча. Той клавесин і плакав, і плекав
чужу печаль. Свічки горіли кволо.
Старий співак співав, як пелікан,
проціджуючи музику крізь воло.

Він був старий і плакав не про нас.
Той голос був як з іншої акустики.
Але губив під люстрами романс
Прекрасних слів одквітлі вже пелюстки.

На голови, де, наче солов'ї,
своє гніздо щодня звивають будні,
упав романс, як він любив її
і говорив слова їй незабутні.

Він цей вокал підносив, як бокал.
У нього був метелик на маніжці,
Якісь красуні, всупереч вікам,
до нього йшли по місячній доріжці.

А потім зникла музика. Антракт.
Усі мужчини говорили прозою.
Жінки мовчали. Все було не так.
Їм не хотілось пива і морозива.

Старий співав без гриму і гримас.
Були слова палкими й не сучасними.
О, заспівайте дівчині романс!
Жінки втомились бути не прекрасними.

(Ліна Костенко «Пелюстки старовинного романсу»)

Ведуча. Мікроклімат сім'ї глибоко впливає на духовні сили дитини. Якщо у родині батьки сердечно і віддано люблять одне одного, у такої дитини в душі мир і спокій, глибоке душевне здоров'я, тонка чутливість до засобів впливу і краси. Отже, корені морального здоров'я дитини – у справжній люблячій сім'ї. А подружня любов – це ті найтонші корінці, що живлять корінці материнської й батьківської мудрості.

Ведучий. У житті української родини є один могутній засіб, що робить домашнє вогнище справді Церковним святилищем, храмом. Це – ікони, що передаються з роду в рід, символізуючи Божу присутність, Боже благословення, Божу поміч, благодать...

Ведуча. Найсвятішим місцем української оселі традиційно було покуття. Тут, перед головною іконою Спаса чи Богоматері, при запаленій лампадці, заносились перед Престіл Всевишнього спільні родинні молитви.

На сцені – сім'я в молитві. Хор «Під Твою милість».

Ведуча. Коли самі батьки перебувають у Божій ласці, в молитві та участі у Святих Тайнах, то їхні діти, незалежно від віку, легко і радісно переживають своє духовне та релігійне становлення. В таких сім'ях діти, вживаючись у духовний мир, який огортає любов'ю дитячу душу, добре почувають себе чи то на спільній молитві вдома, чи на богослужінні у храмі.

Ведучий. А принести немовля до церкви ніколи не буває зарано. Колір та краса ікон, запах мира та воскових свічок, звук дзвонів та співу, відчуття Божого благословення, солодкий смак Святих Тайн – це той досвід, який формує емоційні зв'язки дитини, що згодом допоможуть вірити в час сумніву та метушні.

Ведуча. Щасливі родини, де батьки зуміли молитвою, читанням Святого Письма, власним прикладом життя в Бозі навчити дітей любити один одного безкорисливою любов'ю Христа.

Ведучий. Один батько залишив своїм синам у спадок поле. Брати його справедливо поділили – навпіл. Один брат був багатий і нежонатий, а другий – бідний і мав багато дітей. Настали жнива. Не йде сон на очі багатому братові, думки в голову лізуть: «Я багатий, навіщо мені стільки збіжжя? А мій брат бідний, йому треба годувати сім'ю».

Устав з ліжка старший брат, пішов на своє поле, взяв кілька снопів і переніс на братове. Тієї ж ночі бідний брат міркував собі так:

– Мій брат не має ні жінки, ні дітей. Єдине, що може його бодай трохи втішити, – це багатство. Допоможу йому збільшити багатство.

Він устав, пішов на своє поле, взяв кілька снопів і переніс на братове.

Вранці обидва брати потайки дуже дивувалися, що снопів на їхніх полях не поменшало.

Те саме діялося наступними ночами.

Кожен переносив своє збіжжя на братове поле, і обидва щоранку дивувалися, що його не зменшується.

Але однієї ночі, переносячи снопи, брати зустрілися на межі. Вони все зрозуміли, засміялися і радісно обійняли один одного.

У цей момент почувся голос з неба: «Місце, на якому об'явилося стільки братньої любові, заслуговує на те, щоб на ньому постав храм – храм братньої любови».

Молімося, щоб на нашій землі ніколи не бракувало таких місць – місць для побудови храмів братньої любові.

Ведуча. У Книзі Буття знаходимо перші звернені до батьків слова: «Покине чоловік батька і матір...» Отже, батьками стають не для того, щоб мати дітей для себе, а, швидше, для того, щоб дати дітям можливість вийти у світ.

Піти – не означає покинути, погордити, забути. Це радше стати самостійними настільки, щоб жити на власну відповідальність і могти брати на себе відповідальність за інших.

Ведучий. Батькам необхідно зрозуміти, що їхня дитина належить не їм, що вона має свою місію, яку повинна сповнити, має окреме покликання, своє місце у справах Небесного Отця. А батьківський дім – це лише перший тимчасовий етап цієї дороги, а потім, як струмок з джерела, життя дитини мусить поплисти власною незалежною течією.

Ведуча. І якщо наші сім'ї визначать для себе збірний пункт у святині, а місце зустрічі в Бозі; якщо батьки завчасу покажуть дітям дорогу до цієї святині та визначать

спільний напрям руху – до Бога, то хоч і траплятимуться перешкоди на родинному шляху чи розділятиме рідних віддаль, – усі зустрічатимуться в молитві.

Хор «Благослови, душе моя, Господа».

В.1. Колиши українську дитину
На вервечках своїх родових!
Може, виросте в добру годину,
Щоб людей шанувала живих.

І померлим віддати пошану
Не цуралась. На вічнім Хресті.
Колиши її звечора й зранку,
Меду дай до святої куті.

І ту пісню про рідну Вкраїну…
Щоби голос ніколи не стих!
Колиши українську дитину
На вервечках своїх родових!

Пісня «Родина, родина».

В.2. Цвіте калина біля хати
Курличуть в небі журавлі,
А на покутті – Божа Мати
І хліб рум'яний на столі.

Це все мій дім, моя Вітчизна,
Що Україною зову,
Моя сім'я, моя родина,
За них я Господа молю.

Пошли нам, Боже, благодаті:
Любові, щастя і добра.
Хай кожну українську хату
Господь завжди оберіга.

Хай буде злагода в родині,
Хай дім ваш повниться теплом.
Радійте старцеві й дитині
І за добро платіть добром.

Щебечуть діти у господі,
А на калині солов'ї,
Пливе молитва з уст народу,
І хліб святиться на столі.

Пісня-молитва «Боже Великий, Єдиний».

ВЕЧІР ПАМ'ЯТІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО "БУДУЧНІСТЬ НАРОДА У ВАШИХ РУКАХ"

В.1. Всечесні отці, шановні вчителі, дорогі друзі!

Наша сьогоднішня академія – молитва за прославу слуги Божого митрополита Андрея Шептицького. 44 роки митрополит Андрей через шторми, бурі і рифи суспільних катаклізмів вдало вів корабель Української греко-католицької церкви. На різних етапах суспільно-політичного процесу першої половини XX ст. Митрополит як Глава Церкви був мудрим провідником і далекоглядним політичним діячем, меценатом української культури, високоморальною Людиною, ціле життя якої є для нас свідченням святості.

В.2. За півстоліття перебування Андрея Шептицького на Святоюрському престолі Українська греко-католицька церква досягла небувалого розквіту. Митрополит був у нас не лише настоятелем митрополії. Він став батьком, князем та провідником українського народу, боронив його права і кермував його культурним, політичним і національним життям. Які важкі часи не були б, хто б не захоплював Галичину, Глава Церкви, як справжній український патріот, завжди відкрито стояв на обороні свого народу, на захисті національної свідомості, людської гідності.

В.1. А народився митрополит Андрей Шептицький 29 липня 1865 року в мальовничому селі Прилбичі, що на Яворівщині біля Львова у багатій графській родині Івана Шептицького та Софії з Фредрів. При хрещенні його назвали Романом-Марією-Олександром. Батько – Іван Шептицький – походив із древнього лицарського роду, що за особливі заслуги перед князівством отримав своє

шляхетство від самого Данила Галицького. Щоправда, ще у XVII – XVIII ст. цей рід через шлюби з поляками сполонізувався.

В.2. У родині Шептицьких розмовляли польською, хоч батько пам'ятав про своє українське коріння, про славних предків, серед яких було дуже багато громадських діячів та духовних осіб, пам'ятав історію та народні традиції. Мати Софія була донькою відомого польського письменника, графа Александра Фредра, жінкою високоосвіченою та дуже побожною. Вона знала кілька мов, малювала й мала письменницький талант.

В.1. День, коли народився Роман, був сонячний, і малий хлопчина ніби ввібрав у себе сонячне проміння: був завжди веселий, щасливий, зацікавлений усім. Граф Іван привітав дружину із народженням сина та зірвав для неї найкращі троянди зі свого городу. Щодня вони дякували Богові за те, що подарував їм сина, і просили благословення для нього. Бог вислуховував молитви батьків і в особливий спосіб опікувався Романом, наповнюючи його своїми щедрими дарами.

Графиня Софія. Мене часто запитують, яку виховну методику я застосовувала до своїх синів? Я тільки любила їх і старалася пізнати, яким є кожний із них. Моя єдина система виховання – «Богородице Діво». Ніщо інше – лише «Богородице Діво». Хлопець добрий, чемний, вчиться, слухає, здоровий – «Богородице Діво». І, навпаки, – хлопець зле робить лекції, непослушний, доказує, наражається на небезпечний випадок – знову «Богородице Діво».

Малий Роман Шептицький. Коли наша сім'я вселилася в новий будинок у Прилбичах, то з нагоди новосілля мама

подарувала кожному з нас іконку, на якій було написано: «Радше смерть, ніж гріх, мої найдорожчі діти. Бог з Вами – Софія Шептицька». Це були слова маминого дороговказу для нас усіх.

Пісня «Коли на волю проситься сльоза».

Оповідач. А дітей у Шептицьких було семеро – й усі сини. Найстарші Юрій та Степан померли в дитинстві. А молодші стали визначними людьми, хоч і з трагічною долею. Казимир, у чернецтві Климент, як і його брат Роман, обрав шлях духовного служіння і був ігуменом монастиря студитів. Помер у сталінських таборах. Станіслав – відомий генерал польської армії; Олександр – землевласник, загинув від рук гестапо у 1940 році в Замості. Лев – землевласник, розстріляний енкаведистами разом з сім'єю у вересні 1939 року.

Графиня Софія. В дитинстві Роман вирізнявся сумирною вдачею, любов'ю до молитви, до якої вмів пробудити любов серед оточення. Вервиця – це було його перше апостолування в родині. Чи він намовляв своїх братів, чи навчав, чи, може, вони самі йшли за його прикладом, не знаю, але без будь-якого впливу з мого боку за деякий час я побачила, що кожний з них має завжди вервицю в кишені, що молиться на ній і що засипає з нею, обмотаною довкола ручки.

Брат Романа Казимир. Роман був не лише моїм братом, але найкращим моїм товаришем. Він завжди здавався таким спокійним, але одночасно був потішним. Він сердечно сприймав усе, що життя йому пропонувало, і був найщасливішим, коли допомагав іншим. Роман намагався бачити Ісуса в кожній людині. Він завжди нагадував нам про велику любов, яку Ісус мав до кожного з нас.

Графиня Софія. Роман завжди пам'ятав, що все походить від Бога: його життя, талант, здібності – і повсякчас дякував Богові за дар свого життя. Він був життєрадісний, охочий до забав, але також він перший пригадував усім про Бога. Будучи восьмирічним хлопчиком, він впродовж довшого часу не їв при столі солодких страв. На моє питання про причину він відповів: «Це тільки покута за мої прогріхи».

Граф Іван. Коли Романові було 11 років, ми поїхали до Львова, щоби бути на страсних відправах та висповідатися перед Великоднем. Раптом наш син виявив бажання й собі посповідатися, щоби прийняти в своє серце Ісуса. Його перша сповідь та причастя відбулися в о. Мануїла, духівника Софії. Враженнями від цієї важливої в житті Романа події моя дружина поділилася зі своєю приятелькою, графинею Островською:

Графиня Софія «Уже другий мій хлопець Роман прийняв Перше Святе Причастя. Гарно і, можу сказати, свято... Якщо можна зобразити собі ангела, в повнім блиску непорочности, святости приступаючого до Свойого Господа – то це хлоп'я, котре Господь запалив особливішою любов'ю до себе, а в мене по-земськи, коли я найсильніше дякувала, так серце краялось, начебто я його мала вирвати зі своєї груди і тепер пишучи – то слези стають мені в очах, чому? Бо чую, що то дитя Бог хоче мати своїм – в який спосіб не знаю – а тільки земського ще в сій моїй нужденній душі».

Граф Іван. …Материнське серце відчувало…

Брат Романа Лев. Дуже багато часу Роман проводив у навчанні і читанні книг. Одного дня мама зайшла в Романову кімнату і побачила його на колінах із книжкою. Він

пояснив здивованій матері, що в зручному кріслі його хилить до сну, тому він вирішив стати на коліна.

Граф Іван. Дбаючи про всебічний розвиток дітей, ми часто виїжджали з ними за кордон, щоби вони пізнавали світ, вивчали мови, а буваючи в тамтешніх музеях та храмах, естетично виховувались і духовно багатіли.

Брат Романа Олександр. У 1876 році ми з батьками відвідали Саксонію, Бельгію, Брюссель, Прагу. Ці подорожі були не тільки пізнавальними, але й навчальними, тому що з собою в дорогу для нас батьки запрошували вчителя англійської мови.

Оповідач. Хоч Роман у дитинстві багато хворів, але розвивався дуже добре. Вже шестилітнім хлопчиком писав листи французькою мовою. Вдома його навчали різні вчителі. Гімназійну освіту Роман розпочав із десяти років у батьківському домі, згодом навчався у львівській, краківській гімназіях, в університетах Кракова, Вроцлава, Мюнхена, Відня. Знав німецьку, французьку, англійську, італійську, єврейську мови. Влітку 1883 року юнак Роман Шептицький відбув духовні вправи у Старому Селі під проводом о. Яцковського.

Графиня Софія. А там, у тиші монастирських мурів, під покровом Пречистої Діви, беручи за свідка об'явлену йому Божу волю, моє хлоп'я в покорі питається Господа: «Боже! Що хочеш, щоб я вчинив?» А Господь відповідає йому в душі тим голосом без слів, якого не чує людське вухо, але серце розуміє: «Покинеш батька й матір, братів і свій дім, покинеш латинський обряд, який виховав тебе для мене і який ти від дитинства полюбив, покинеш звичаї, які вросли у твоє серце, і підеш до нового життя, до чужих людей, може,

не прихильних до тебе... І візьмеш мій хрест на свої рамена та зазнаєш осуджень, підозрінь у тому, що для тебе найсвятіше й від мене передане... зазнаєш, може, й людської погорди, твої найближчі будуть здвигати раменами і називати тебе безумним, а мати над тобою плакати буде і її в плачі покинеш, але підеш, бо Я тебе кличу служити мені аж до смерті, може, навіть мученичої…»

Пісня «Моя дорога».

Оповідач 1. Протягом усіх студентських років Роман переконував батьків дозволити йому вступити до монастиря, але вони йому відмовляли. У квітні 1886 року Роман їде до Риму. Там він потрапляє на аудієнцію до Папи Лева XIII та повідомляє про свій намір вступити до монастиря Василіянського Чину. Папа, обійнявши його, промовив: "Мій сину, вибирай найліпшу частину, яка не відбереться від тебе..." Папа благословив його намір вступити до монастиря.

Оповідач 2. Коли відчув своє покликання жити в Бозі? Може, ще малим хлопчиком, коли тихцем розмовляв із Богом, намагаючись якнайбільше пізнати про Нього і Христа, і так вражало його вчення та життя Сина Господнього, що хотілося наблизитися до Нього близько-близько…

Оповідач 3. А може, щось особливе відчув, коли прийняв перше Причастя?

Оповідач 4. Може, коли споглядав галерею портретів славних предків у архиєрейських ризах та митрах?

Оповідач 5. А може, коли дивився на старі, понищені часом ікони талановитих невідомих українських малярів,

які дарували трепетне відчуття Бога, що так проникливо дивилися на нього і промовляли до його серця?

Оповідач 6. Може, й тоді, коли, тільки-но закінчивши краківську гімназію, поїхав до Унева? Про Унівський монастир часто чув від батька, саме там колись в ченцях були його предки, там зберігалися й родинні духовні святині. Може, тоді й зродилося бажання повернутися до свого коріння, до своєї Церкви? Адже споконвіків предки його були українцями, греко-католиками...

Оповідач 1. Село Прилбичі, де зростав, де був батьківський маєток, теж було українським, ту мову, пісню чув від хатньої прислуги, від селян і любив її всім серцем як рідну, бо рідною й була...

Звучить українська народна пісня.

Оповідач 2. Будь-що вирішив більше пізнати Україну, тому восени 1887 року виїжджає до Києва. Перебуваючи там, знайомиться з відомим істориком, професором Володимиром Антоновичем, який охоче показував йому історичні та культурні пам'ятки столиці. Спілкування зі знаним істориком мало на Романа неабиякий вплив, що було не випадково. Адже Антонович теж походив зі спольщеного українського роду і теж був колись римо-католиком, але повернувся до рідного коріння, змінив обряд і тепер очолював український рух.

Оповідач 3. З Києва Роман виїжджає до Москви, щоб ознайомитися з російською культурою. Там він зустрівся з відомим філософом Володимиром Соловйовим, який був прихильником об'єднання Церков і перейшов на католицизм, що теж справило на хлопця неабияке враження. Знайомства з тими цікавими, незвичайними

людьми тільки зміцнювали його в рішенні присвятити своє життя Богові.

Оповідач 4. Родичам та батькам важко було примиритися з тим, що їхній син, з яким було пов'язано стільки сподівань, має покинути світське життя. Але саме тоді хтось зі священиків, духівників переконав їх у тому, що рішення Романа – це воля Божа та його покликання. У тій впертості батьків був свій сенс. Це тільки укріплювало Романа в його прагненні, випробовувало та гартувало не один рік.

Входять графиня Софія, граф Іван та Роман.

Графиня Софія. Іване, вспокійся. Сядь і по-людському поговори з Романом.

Граф Іван. Спокійно говорити кажеш? Як можна спокійно говорити, коли він такого просить, чого не можна вволити.

Роман. Тату, я тільки прошу Твого благословення вступити до монастиря, до отців василіян. Що ж такого неможливого в цьому?

Граф Іван. А чому не до єзуїтів або венедиктинців чи якогось іншого латинського чину? Чому якраз до отців василіян?

Роман. Тату, я вступаю до чину моєї церкви, церкви моїх предків; до чину, до якого належали багато найславніших членів нашої родини. Я хочу як василіянин працювати над духовним піднесенням мого українського народу.

Графиня Софія. Але, Ромусю, ти ж поляк. Де ж тобі до українців чи греко-католицької церкви?

Роман. Ми про це вже не раз перед тим говорили. Тато говорили, хай я перше скінчу університет, – я закінчив право та здобув два докторати. Тоді тато казали відбути

військову службу, так я вступив і до війська. Що більше тато від мене хочуть? Тато не має права мені вже відмовляти від цього. Тато не має права більше мене так мучити *(виходить)*.

Графиня Софія. Іване, Іване, – що маємо робити? Ти ж бачиш, як він цього дуже хоче, як він через це дуже терпить.

Граф Іван. А я що, не терплю? Я теж бажаю добра для свого сина. Але не василіянина.

Графиня Софія. Іване, помолімся. Може, Господь відкриє нам, що маємо робити *(стають на коліна)*.

Граф Іван. Хай діється воля Господня. Давно я сказав, що якщо матиму кількох синів, одного віддам на греко-католицького священика. І Господь прийняв мою офіру. Роман виконав усі мої передумови, які я йому поставив, – я вже не маю права йому забороняти вступу до монастиря.

Графиня Софія. Таким Господь дав нам його і таким покликав на Свою службу, а ми, либонь, не заслужили на це. Ми хотіли його для себе, але його вибрав Господь.

Оповідач. 28 травня 1888 року виявився незвичайним днем для родини Шептицьких. День сповнений радості й смутку, сліз та молитов. Роман вирушав до монастиря у Добромиль. Виїзд був урочистим та зворушливим. Рано-вранці батьки разом із сином молилися в родинній каплиці, мати зі слізьми на очах благословляла в дорогу.

Графиня Софія. Моя благословенна в Господі дитино! Найбільший скарб, який я отримала від Бога, – це Ти. І цей найдорожчий скарб мого життя я повертаю Богові. В ту хвилю, коли ти береш на себе хрест, до якого Тебе покликав Господь, на ціле Твоє життя, терпіння, наміри

і радість, на серце Твоє і здоров'я, на душу Твою і тіло, – на все, що чинити будеш, на всі хрести, якими люди Тебе обтяжити можуть, і на всю любов, яку Ти їм дарувати будеш, посилаю Тобі своє материнське, Господом випробуване благословення!

Оповідач 1. Уже в монастирі Роман, проводжаючи батьків біля воріт, радісно махав їм рукою і нагадував щасливу дитину, яка нарешті отримала свій вимріяний подарунок. Софія писала у своєму щоденнику: "Думаю, що Ісус вдоволений, бо кожен, як міг, зложив Йому жертву". А батько все повторював, дякуючи Богові, що не гідні вони такої святої дитини.

Оповідач 2. Серце Романа переповнювало відчуття щастя і дивної легкості. Мрія його сповнилася. Молився гаряче і щиро зі слізьми безмежної радості – відтепер він буде з Господом. У монастирі Роман провадив суворе аскетичне життя. Проявив себе дуже смиренним, скромним, побожним, сумлінним, відповідальним. Першого липня 1888 року Роман Шептицький одержав василіянську рясу і змінив світське ім'я на монаше – Андрей.

Оповідач 3. 22 серпня 1892 року в Кристинополі Андрей приймає ієрейські свячення з рук єпископа Юліана Пелеша. А вже 17 вересня 1899 року доктор наук богослов'я, філософії та права ієромонах Андрей Шептицький отримує сан Станіславівського єпископа.

Єпископ Андрей Шептицький. Переїхавши ваші красні гори, я приніс з собою любов свою і молитву за вас свою. І від цієї миті я маю лише для вас жити, вам все посвятити, за вас, як буде того треба, життя своє положити. Я би хотів обтерти сльози з очей тих, хто плаче; потішити кожного, хто сумує; скріпити кожного, хто слабий; оздо-

ровити кожного, хто темний. Я би хотів стати всім для всіх, щоб вас спасти.

Оповідач 4. 17 грудня 1900 року Папою Левом XIII владика Андрей Шептицький іменований Галицьким Митрополитом. Його урочистий вхід у собор св.Юра у Львові відбувся 17 січня 1901 року.

Оповідач 5. Надзвичайно багато зусиль Митрополит приклав для справи об'єднання українських церков. Ідея екуменізму не полишала його впродовж усього життя. Він мав на меті не лише злуку греко-католицької та православної церков, але злуку всієї Східної Церкви з Західною. Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький, звертаючись у 1904 р. до російського православного Владики Антонія Храповецького, писав: «Що тут довго тлумачити про перевагу однієї Церкви над іншою? Одна лише є у світі істинна Церква Христова. Вона тепер розділена навпіл. Але не сама вона розділилася, а розділена насильно політикою. Тому вона повинна знову з'єднатися, повинна неодмінно, повинна обов'язково, повинна Христа ради, Бога істинного ради! І цю необхідність відчувають усі благородні душі – чи то серед католиків, чи поміж православними».

Оповідач 6. Як нащадок графського роду Митрополит Андрей успадкував значне майно, яке великодушно пожертвував на церковні та національні потреби. Глава Української греко-католицької церкви не шкодував на розвиток науки та освіти ні часу, ні коштів. Його доброчинна діяльність на користь українського народу меж не знала. Митрополит завжди підтримував талановиту молодь, часто навчав здібних молодих людей за власні кошти, надаючи їм стипендії для навчання за кордоном. Митрополит Андрей заснував Львівську Богословську

Академію (першим її ректором став о. Йосип Сліпий), розвивав релігійну пресу, фінансував видання часописів, журналів, книг на релігійно-християнську тематику.

Оповідач 1. Митрополит Андрей – покровитель української культури і мистецтва. В 1913 р. він заснував у Львові Український Національний Музей. До часу цього заснування галичани не мали жодного музею, де була б зібрана старовинна українська культура. Митрополит зібрав і передав у музей тисячі старовинних ікон, іконостасів, старовинних книг. Відомо, що сьогодні Український Національний Музей налічує найбільшу колекцію ікон у цілому світі. І це – заслуга митрополита Андрея.

Пісня «Під Твою милість прибігаєм».

Оповідач 2. У 1914 р. вибухнула Перша світова війна. Усвідомлюючи непримиренну ворожість російського царизму до ідеї суверенності України, галицька молодь гаряче відреагувала на заклик Української Ради творити національні збройні сили. Вперше в новітній історії було сформовано українські військові частини – добровільний легіон УСС. Це була дивовижна за своїм складом армія. На початку вересня 1914 р. з добровольців було вибрано національно свідомих, талановитих, освічених, інтелігентних людей. Українські Січові Стрільці мріяли, що стануть зародком великої української армії і здобудуть самостійну українську державу.

Пісня «Ой у лузі червона калина».

Оповідач 3. З перших днів заснування окремої національної військової формації – Легіону Українських Січових Стрільців – його воїни стали об’єктом піклування греко-католицької церкви. Безпосередньо у стрілецьких ла-

вах діяли патріотично налаштовані авторитетні польові духівники отці Пшепюрський, Їжак, Фацієвич, Боднар. 27-28 жовтня 1917 року частини Легіону УСС у Розвадові відвідав митрополит Андрей Шептицький, який урочисто освятив прапор Українських Січових Стрільців.

Пісня «За Україну».

Оповідач 4. З початком Першої світової війни російські війська окупували Галичину. Були закриті українські установи, розгромлено бібліотеки, музеї, редакції українських часописів, заборонено вживання української мови. Російська царська влада почала насильно насаджувати на Галичині православіє, чинити насилля над греко-католицькою церквою. Тому зразу ж, коли московські війська зайняли Львів, Митрополит Андрей у катедрі св. Юра виголосив проповідь, у якій закликав весь український народ Галичини твердо і непохитно стояти при своїй вірі та народництві. Цим закликом Митрополит підтримав дух всіх галицьких українців проти, здавалось, всесильного царату.

Виходить Митрополит Андрей:

Мої ви браття, сестри, діти,
Моя любове, мій ти світе!
Чи сподівався я, що буду
В таку пору для мого люду
Господнє слово глаголити?
Господнє слово – і гармати!
Господнє слово – і шрапнелі!
Зруйновані наші оселі!
Сплюндровані наші приюти!
До чаші налито отрути,
А ворог напасний і злий

Став над карком і каже: «Пий!»
Щоб ти міг легше позабути
Свій безталанний рідний край,
І рідну мову, і звичай,
І віру предків! Пий отруту
І покланяйсь, як Богу, кнуту.
І дякуй, дякуй темноті,
Що ясне сонце загасила.
О браття! Краще нам могила,
Аніж сподівання такі!
І краще в славі нам умерти,
Ніж славу прарідну затерти
Тавром нікчемности…
Боже Великий! О Боже Милий,
Зло побороти додай нам сили...
Боже єдиний! О Боже Великий,
Не дай пропасти в пітьмі навіки...

Оповідач 1. 19.09.1914 р. Митрополита арештовано і вислано до Росії. Причина вивезення – прагнення російської влади ліквідувати греко-католицьку церкву в Галичині, позбавити її власної ієрархії. Незважаючи на протести відомих дипломатичних та церковних діячів з вимогою про звільнення Митрополита з-під арешту, Росія на це згоди не давала. В 1917 р. в Росії почалася революція. Революційна влада Керенського звільнила Митрополита із заслання і дозволила приїхати до Петербурга, а потім і до Києва.

Оповідач 2. У революційному Києві доби Української Народної Республіки Митрополита радо та урочисто вітали Симон Петлюра, Софія Русова, Микола Міхновський та інші діячі Центральної Ради. А відомий історик Сергій Єфремов виголосив характерне вітання: «Високодо-

стойний Владико, Київ не раз гостив визначих людей, провідників нації та борців за державну незалежність, але Ваш приїзд у Київ можна прирівняти хіба що з в'їздом гетьмана Хмельницького до Києва після перемог…»

Оповідач 3. Після такого чудового привітання Шептицький виступив із промовою, яка й сьогодні є актуальною: «Якою б не була Росія, вона добровільно не зречеться своєї влади над Україною. Та якщо Україна хоче жити вільним життям, то мусить обов'язково відокремитись від Москви, мусить стати незалежною державою, шукати собі союзників поміж інших вільних народів».

Оповідач 4. Від вересня 1918 р., відчуваючи близький упадок Австро-Угорщини, українці в Галичині почали готуватися до перебрання влади у краю. Поваливши владні структури у Львові, УСС проголосили нову вільну державу – ЗУНР. Митрополит Андрей Шептицький вітав проголошення ЗУНР, відстоював право України на власну державу.

Оповідач 5. У багатьох своїх посланнях Митрополит звертається до мистецтва молитви. «На першому місці, – навчав Митрополит, – має бути прослава Бога: коли ми молимося про наші потреби, або про потреби наших найближчих, або цілого народу, ми, певно, добре робимо, але хто ж з нас може знати, скільки в тих його молитвах самолюбства? Але якщо в молитві зуміємо бодай на хвильку про себе, про своїх забути і Богові во Тройці Єдиному поклонитися задля Нього Самого – задля того, чим є, така хвиля в молитві може мати більше і вище значення. Така хвиля може бути однією з тих, у яких сам Божий Дух у душах, у серцях наших молиться».

Оповідач 6. Митрополит Андрей – людина непересічного таланту, працелюбності, доброти і милосердя. Він засновував сиротинці, утримував захоронки (садочки). Наведемо лише один приклад із життя Митрополита. На початку двадцятих років Глава нашої Церкви перебував у США. Там він зібрав кошти для галицьких дітей-сиріт, зокрема для тих, чиї батьки загинули в Українській Галицькій Армії. Священик, який його супроводжував у тій поїздці, розповідав потім про такий випадок: якось Митрополита боліла нога, надворі було дуже слизько, але він вперто шкандибав до свого готелю. Отець дивувався, чому Митрополит не взяв таксі, це ж всього один долар коштує, на що Митрополит відповів: «У Галичині за цей долар сирота зможе цілий тиждень прожити».

Оповідач 7. 1 вересня 1939 р. розпочалась Друга світова війна. Відразу ж після окупації Західної України сталінський режим розпочав свій наступ і на українську греко-католицьку церкву. Протягом 1939 – червня 1941 рр. було конфісковано всі маєтності та церковні землі, націоналізовано школи та лікарні, що належали УГКЦ, заборонено церковні видання й релігійні організації, закрито духовні навчальні заклади і друкарні, обмежено діяльність чернечих згромаджень, розпочато брутальну атеїстичну пропаганду та масовий терор і депортацію мирного населення.

Оповідач 1. Страхітливі злочини «перших совітів» не оминули і Митрополита – 27 вересня 1939 р. в Прилбичах працівники НКВД розстріляли брата А.Шептицького Лева з дружиною, всіма членами сім'ї (разом 13 осіб); над родовою усипальницею Шептицьких скоєно наругу, сімейний маєток Шептицьких було пограбовано, знищено цінні стародавні документи. «Цілком очевидно, що

під більшовиками всі ми почувалися приреченими на смерть; вони не приховували свого стремління знищити і задушити християнство, затерти його найменші сліди», – писав Митрополит Андрей Шептицький у 1941 р. в листі до папського нунція Ротти.

Пісня «Йшли селом партизани».

Оповідач 2. У страшні роки Другої світової війни Митрополит Андрей переховував у підвалах Святоюрського храму сотні євреїв, за що був удостоєний пам'ятника в державі Ізраїль. Про велике, повне милосердя та любові серце митрополита Андрея Шептицького свідчить жидівський рабин Кагане, якому вдалось втекти із львівського гето в 1943 р. та знайти захист і притулок у палаті Митрополита Андрея – святої людини, яка любила весь світ і виступала проти будь-якого насильства.

Оповідач 3. «Моя зустріч із митрополитом Шептицьким, – писав рабин Кагане, – повернула мені силу все пережити і дивитися в майбутнє з вірою, що добра воля завжди тріумфує над злом... Коли я кажу, що Андрей Шептицький був святий, я не перебільшую. Я – офіцер летунства, рабин, доктор філософії та теології. Я знаю, що якості, які творять правдивого святого, такі рідкі, що майже не існують. Але граф Шептицький мав їх усі».

В.1. Вже у вересні 1944 року стан здоров'я Митрополита Андрея Шептицького значно погіршився. Він був паралізований, у візочку, не міг правити Службу Божу без допомоги отців, бо руки його були зовсім нерухомими. Важливі документи підписував, взявши перо до вуст. Страждав від сильного болю, часто втрачаючи свідомість. Але жодного стогону, жодного нарікання від

нього не чули. З жовтня хвороба прогресувала настільки, що Митрополит уже не вставав з ліжка.

В.2. Передчуваючи близький кінець, прийняв Святу Тайну Єлеопомазання від свого брата Архимандрита Климентія. Біля його ліжка щоночі чергували близькі йому отці, монахи. Один із них, о. Кладочний згадував, як 31 жовтня 1944 року о 9.30 він увійшов до кімнати Митрополита. Шептицький лежав, важко дихаючи. Тихо промовив французькою: "Мій дорогий Боже", почав молитися французькою, потім церковнослов'янською мовами. Взяв отця за руку і сказав: "Я вмираю". Отець Кладочний в ту хвилю відчував пекучий жаль і страх: що буде з нашою Церквою і з нами усіма після смерті Митрополита? Адже тільки він, Митрополит, міг врятувати і Церкву, й народ від загибелі. По-дитячому не вірилося, що Митрополит Андрей може померти. Він завжди здавався таким сильним, великим, безсмертним…

В.1. Митрополит знову молився, а трохи згодом заговорив до них: "Наша Церква буде знищена, розгромлена більшовиками. Але держіться, не відступайте від віри, від святої Католицької Церкви. Вона буде гарнішою, величавішою від давньої та буде обнімати цілий наш народ. Україна звільниться від свого упадку та стане державою могутньою, з'єднаною, величавою, яка буде дорівнюватися другим високо розвинутим державам. Мир, добробут, щастя, висока культура, взаємна любов і згода будуть панувати в ній. Все те буде, як кажу, тільки треба молитися, щоби Господь Бог і Мати Божа опікувалися завжди нашим бідним, замученим народом. Прощаюся з вами. Будьте сильні і стійкі у вірі, витривалі, ревні в служінні Господу Богу. Більше мого голосу не почуєте, аж на страшному суді".

В.2. Митрополит замовк і більше не сказав жодного слова. 1 листопада о 1.30 серце великого Митрополита перестало битися. Тисячі людей йшли нескінченним потоком, щоби попрощатися з улюбленим Митрополитом. Молилися, плакали, в домовину клали картки з написаними проханнями. Вірили, що й після смерті своєї він не покине їх, не втратить своєї духовної сили і продовжуватиме молити за нас Господа.

В.1. Його смерть була начебто й не смертю. Просто урочистим молитовним відходом. Відходом до Господа Бога. Відходом до того кращого, досконалого світу, де він продовжує невтомно молити Господа за своїх грішних дітей-українців.

В.2. Ім'я нашого славного Митрополита Андрея давно вже стало символом української Церкви, символом духовності нації, символом національного та духовного єднання народу. Для кожного українця ця незвичайна постать – святий приклад для наслідування. Адже його заповіти – вчення справжньої віри та любові до ближнього, свідомого християнства й національного патріотизму – заповіти на всі віки, на всі прийдешні покоління.

Виходять малі діти.

1. Хоч я хлопчик ще маленький,
Братчики великі
Мені правду розказали
Про цього Владику.

2. Що колись у Львові княжив
При Юрія храмі,
Всім дари давав великі
Щедрими руками.

3. Всім спішив на допомогу
Сам старенький, кволий.
В нього очі добрі, наче
В святого Миколи.

4. Діво Чистая Маріє,
Вдячну пісню Ти прийми –
За Шептицького Андрея
Богу дякуємо ми.

5. Ти бо вмовила Владику,
Щоб Вкраїні дарував
Він пророка і велику
Силу ласк йому подав.

6. І отримала Вкраїна
В подарунок від Творця
Вірного й святого сина –
Братства й єдності співця.

7. За батьків правдиву віру
Серцем він молив Христа,
Щоби Церква була щира,
І єдина, і свята.

8. Богородице Маріє,
Свого Сина обійми,
Щоб Слугу свого Андрея
Він прославив між людьми.

9. Осінь спомин далекий розносить
На весь світ, де живе наш народ.
Вічним зором, просвітленим досі,
Наш Андрей стереже нас з висот.

10. Приклонімо ж серця у покорі,
До небес молитви вознесім,
Щоб святим і прославленим скоро
Засіяв він на радість усім.

В.1. А зараз всі разом помолимось до Всевишнього Господа, щоби скоріше настав той час, коли наша Церква буде мати ще одного святого на землі – світильника істини, Князя Своєї Церкви, якого ще за життя називали Святим буденного дня.

МОЛИТВА ЗА ПРОСЛАВУ СЛУГИ БОЖОГО
МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Господи Ісусе Христе, Ти нагороджуєш Твоїх вірних слуг не тільки особливішими дарами Своєї любови, але й вічною нагородою Святих у небі, а в многих випадках прославою на Твоїх святих Престолах тут, на землі. Ми покірно благаємо Тебе: зволь так прославити Твого вірного слугу Андрея Шептицького. Він упродовж свого праведного життя, повного досвідів і терпінь, був добрим пастирем свого стада та великим подвижником церковної єдности. Через його заступництво благослови нас новими, ревними пастирями, духовними покликаннями до священичих і чернечих чинів. Через його заступництво вислухай і подай нам ось цю ласку, про яку ми тепер просимо... Через його заступництво пошли всьому нашому народові великий дар єдности і свободи. Амінь.

СВЯТО ЛЮБОВІ

Виходить група дітей.

Пісня «Ми Твої діти».

В.1. Це трапилося в дитячому відділі однієї великої лікарні. У дитячих ясельках від плачу розривалася дитина. Її неспокій нічим не можна було вгамувати. Мама дитини захворіла і не могла бути поруч з донечкою.

В.2. Всі думали, що робити, щоб повернути немовлятку почуття безпеки й спокою. Дехто піддав думку награвати класичну музику. Але незнайома мелодія не змогла заспокоїти дитину.
Шукаючи вихід, хтось запропонував записати і відтворити серцебиття мами дівчинки.

В.3. Так і зробили. В палаті тихенько залунало биття материнського серця, яке чула дитина, перебуваючи в лоні матері.
І сталося чудо. Почувши таке рідне звучання, дитина заспокоїлася і заснула. Вона отримала відчуття безпеки й любові.

В.4. Даруючи нам життя, Господь вкладає його в руки батьків. Задумаймося, хто вдень і вночі чатує над колискою, прислухаючись до подиху немовляти?

В.5. Хто накриває, кутає Боже створіння, коли рученята ще зовсім безпомічні?

В.6. Хто витирає сльозу малюкові й пригортає до серця, щоб заспокоїти його болі в поцілунку любові?

В.1. Хто першим складає рученята дитини до молитви й усе життя благає Господа про дитя своє?

В.2. Материнська, батьківська любов...
Безмежна, безкорислива...
Чи всі ми це усвідомлюємо?

Сценка «Рахунок мамі»
(див. с.183).

Пісня «Діамантові дві росинки».
Муз. Лілії Кобільник, сл. Олени Кобільник.

В.3. Благословенна будь, дитино й мати,
Зв'язок одвічний цей не можна розірвати.
Хай благодать Господня вас не покидає,
Любов і мир невпинно наповняє.

В.4. Любімо наших батьків, не засмучуймо їх, спішімо творити для них тільки добро.

Пісня «Мамині казки».

В.5. Кілька років тому в Америці провели жахливий експеримент. Це було у будинку немовлят сиріт. В одну кімнату принесли шестеро немовлят. Вони були дуже добре забезпечені продуктами харчування, але обділені любов'ю. Хотіли спостерегти, який вплив має піклування без любові на розвиток людини.
І незабаром побачили! Через три місяці всі діти були дуже хворі, вони не хотіли їсти, були засмучені та боязкі.
Людині необхідні затишок та любов.
Щоб жити, ми всі потребуємо доброзичливості від інших.

Сценка «Золоте правило»

Дійові особи: бабуся та її онук Артем.
На сцені — житлова кімната. Артем складає портфель, збираючись до школи. Входить бабуся.

Бабуся. Артемчику! Не запізнишся до школи?

Артем. Ні, бабусю. Вже біжу.

Бабуся. Чекай-но, сьогодні ж день народження Дмитрика. Твої однокласники будуть його вітати. Ти б теж щось приємне приготував для нього.

Артем. Бабусю! В нашому класі щодня в кого-небудь день народження. На всіх подарунків не вистачить!

Бабуся. Але ж друга потрібно привітати!

Артем (*зітхає.)* Потрібно, звичайно. Добре, я йому подарую... я йому подарую... а, ось, фломастери. *(Кидає коробку з фломастерами до портфеля.)*

Бабуся. Фломастери? Але ж ти сам скаржився, що вони вже не пишуть! Незручно ж!

Артем. Ой, бабусю, зручно. Якщо поплювати на них, намочити добряче, писатимуть як нові.

Бабуся. Артеме! Вигадай щось інше. Ти й Тетянці подарував поламану ручку. Так не можна!

Артем. Нема коли, бабусю! Я побіг.

Бабуся *(навздогін.)* Артеме! Не затримуйся після уроків, будь ласка. Тітка Ганна з Тетянкою обіцяли зайти ввечері.

Артем. Добре, бабусю, прийду вчасно. Бувай! *(Іде.)*

Бабуся. Старі фломастери — в подарунок! Дмитрик, напевно, образиться. Але треба йти — готуватися до приходу гостей.

Та ж кімната. Видно, що в будинку були гості.

На столі — посуд, на тарілочці лежать шматочки торту. Чути голоси з передпокою.

Голос бабусі. До побачення, Ганнусю!

Голос Артема. Таню, телефонуй, дякую за подарунок.

Голоси гостей. Дякуємо за частування: чай і торт були дуже смачні. До побачення.

Артем. Бабусю, дивись, Тетянка подарунок мені вручила. Цікаво! *(Розгортає подарунок, виймає гарну футболку дуже маленького розміру. Здивовано розглядає, прикладає футболку до себе.)* Це мені?

Бабуся. Ой, яка гарна!

Артем. Вона-то нічого, але для мене замала.

Бабуся. Нормальна футболка! Ти її намочи добряче й натягни. Нехай на тобі висохне — стане якраз.

Артем. Ти знущаєшся наді мною. Це Танька з неї виросла, а викинути шкода: «На, Артемчику!» Ото вже скнара!

Бабуся. Ніяка вона не скнара! Тетянка так само, як і ти, не дотримується «золотого правила».

Артем. Що це за правило й чому воно золоте?

Бабуся. «Золотим правилом» християни називають одну із заповідей Ісуса Христа. Правило дуже просте, але воно стає чудодійним для всіх, хто його дотримується.

Артем. Дуже цікаво!

Бабуся. Ось послухай: «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви».

Артем. Як ти кажеш? Стався так до інших людей, як хотів би, щоб і до тебе ставилися?

Бабуся: Так, Артемчику, саме так.

Артем *(знову прикладає до грудей футболку.)* Виходить, це мені висохлі фломастери й поламана ручка відгукуються.

Бабуся. Виходить, що так!

Артем. Отже, якщо я хочу, щоб мене любили, я сам маю всіх любити?

Бабуся. Звичайно. Якщо хочеш мати вірних друзів, сам будь вірним; якщо любиш приємні сюрпризи, роби їх іншим; якщо хочеш поваги до себе...

Артем *(перебиває бабусю.)* Зрозумів, зрозумів: умій поважати інших. І так в усьому-усьому?

Бабуся. Авжеж! Та хіба ж це складно?

Артем. Любити легко тільки себе, а інших... інших — буває складно.

Бабуся. За добро любити неважко.

Артем. За добро можна, звичайно, але...

Бабуся. Артеме, я думаю, що в будь-якій людині можна знайти гарні риси характеру. От за них уже й можна любити.

Артем. Можливо, бабусю! Але щось ніхто не квапиться першим чинити добро іншим.

Бабуся. А ти почни! Запевняю — нічого не втратиш. Побачиш, тобі сподобається.

Артем. Повірю тобі, бабусю. Випробую-но я це золоте, чудодійне правило... на Сергійкові. Знаєш його? Він з паралельного класу, з „Б“.

Бабуся. Знаю. Щось він перестав до нас заходити. Ви, здається, були приятелями?

Артем. Були, але вже не товаришуємо.

Бабуся. Чому ж так?

Артем. Розумієш, йому подарували захоплюючу книжку про інків. Мені дуже хочеться її почитати. А він не дає.

Бабуся. Мабуть, дуже рідкісна книга?

Артем. Каже, що дуже, і боїться, що раптом я її загублю.

Бабуся. Його побоювання можна зрозуміти.

Артем. А сам мріє про мій морський бінокль. Хоче через нього зірки розглядати. Я йому, звісно, кажу: «Розіб'єш, з балкону впустиш, як на зірки задивишся».

Бабуся. То що ж будемо робити?

Артем. А я йому зараз дещо запропоную. *(Підходить до телефону, набирає номер.)* Сергійку, ти? *(Слухає відповідь.)* Дивуєшся? А в мене сьогодні гарний настрій. Слухайно, заходь. Тортом поласуємо, бінокль мій візьмеш. Та ні. *(Слухає відповідь.)* Та ні, правда! *(Слухає відповідь.)* Та нема за що так дякувати. *(Слухає відповідь.)* Що? Книга про інків? Звичайно, ще й як мрію! Так ти її захопиш? *(Слухає відповідь.)* От здорово! Чекаю! *(Кладе слухавку).* Бабусю! Неймовірно! Сергійко вже біжить і свою безцінну книгу несе. Я думав, що ніколи її не випрошу в нього. А він сам запропонував!

Бабуся. От бачиш! Переконався?

Артем. Ще й як переконався! Справді, чудодійне правило! *(До глядацького залу.)* Друзі, як на мене, варто запам'ятати цю золоту істину: «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви».

Бабуся. Запам'ятали? А тепер виконуйте й чекайте на приємні сюрпризи! Вони обов'язково будуть!

Пісня «Тому, хто біля тебе, дай любов»

В.1. Одного дня молода та дуже виснажена дівчина стояла на розі вулиці і просила милостиню.

Дівчина була одягнена в забруднену, пошматовану одежу і не зачесана. Молодий, з вигляду забезпечений чоловік минув ріг вулиці, навіть добре не глянувши на дівчину.

Коли він повернувся до своєї розкішної оселі, його привітала щаслива, заможна родина. Він смачно пообідав. Стіл був заставлений багатьма стравами.

Пізніше, того ж вечора, він пригадав собі бідну дівчину на розі вулиці. Чим більше про це думав, тим більше у нього зростало почуття невдоволення й протесту проти Бога, що допускав існування таких злиднів. Він докоряв Богові у молитві.

– Як можеш таке допустити?

Чому не зробиш щось, щоб допомогти дівчині!

Тоді у глибині свого єства він почув відповідь Бога: «Я над цим думав, тому створив тебе!»

Одна прекрасна молитва каже: «О, тільки на короткий час Ти позичив нас для інших. Ми всі довжники один одного. Кожна людина – дарунок, даний нам в любові від Бога».

В.2. Одна дівчинка, приходячи до дитячого садка, завжди приносила в сумочці дві хусточки. Вихователька не розуміла, в чому річ.

На сцені вихователька і дівчинка.

– Галинко, навіщо ти носиш дві хустинки?
– Бо так сказала мені мама.
– А що ти будеш з ними робити?
– Одну буду мати для себе.
– А другу?
– А другу, а другу...
– А другу?
– А другою буду витирати очі моїх друзів, коли вони плакатимуть.

Задумаймося, чи ми також носимо дві хустинки?

В.2. Ще одна дівчинка повернулася від сусідки, у котрої щойно померла восьмирічна дочка.

На сцені мама з дочкою.

– Христинко, чому ти ходила до пані Олі?
– Щоб її розрадити.
– А як ти, така мала, могла її розрадити?
– Я обняла її, вона взяла мене на коліна, і я... плакала з нею.

В.3. Якщо хтось поруч тебе радіє, – радій разом з ним. Якщо хтось страждає, – плач разом з ним. Любов дивиться і бачить, чує і вислуховує.

Любити – це брати участь усім своїм єством у радості чи горі ближнього.

Ми – ангели тільки з одним крилом.

Отже, ми можемо літати тільки тоді, коли когось обіймаємо.

Пісня «Друзі».

В.4. У книзі про отців пустині читаємо, як один монах приніс Св. Макарію китицю винограду. Цей подякував за любов брата і також, не думаючи про себе, а про інших, заніс

цей виноград сусідові. А цей дав ще іншому, і так цей виноград носили з келії до келії, що були широко розкинуті по пустелі.

І ніхто не знав, звідки цей виноград вийшов. Врешті, під вечір, він знову повернувся до Св. Макарія.

Отак замкнулося коло. Коло радості.

В.5. Не чекаймо, щоб хтось інший почав дарувати. Починаймо коло радості першими.

Часто достатньо дуже маленької іскри, щоб вибухнула велика кількість динаміту. Досить іскорки доброти, щедрості – і світ почне змінюватися.

Одну з найгарніших поезій останніх часів написала одна американська дівчина «Але ти цього не зробив»:

На сцену виходить дівчина.

Дівчина. Пам'ятаєш той день, коли я взяла твій новий автомобіль і побила його? Я думала, що ти вб'єш мене, але ти цього не зробив.

Пам'ятаєш той день, коли я потягнула тебе на пляж якраз перед зливою? Я думала, що ти докорятимеш мені, але ти цього не зробив.

Пам'ятаєш той день, коли я кокетувала з усіма, щоб викликати в тебе ревнощі? І так сталося. Я думала, що ти покинеш мене, але ти цього не зробив.

Пам'ятаєш день, коли я забула сказати тобі, що ми підемо на бенкет, і ти прийшов у джинсах? Я думала, що ти образишся на мене, але ти цього не зробив.

Так, є дуже багато речей, яких ти не зробив. Ти був терпеливий зі мною, ти любив мене й оберігав. Було стільки речей, за котрі я просила б твого прощення, коли б ти повернувся. Але ти не повернувся. Ти не повернувся з війни...

В.5. Всі ми живемо тільки один раз, тому все добро, яке можемо вчинити, чи чуйність, яку можемо подарувати нашим ближнім, виявляймо зараз. Не відкладаймо на пізніше, не занедбуймо, тому що живемо один раз.

Пісня «Моя молитва».

В.6. Читаємо у Біблії, що перше, що створив Господь, було світло. Світло, щоб могли світити сонце й місяць, щоб сяяли зорі, щоб через багато років ми могли увімкнути його у своїй кімнаті, коли стане темно. Воно зігріває та освітлює, викликає до життя рослини й сприяє виробленню кисню, без якого ми не могли б дихати. Без світла не було б ані води, ані дощу, лишень – темрява... А яка сила світла! Запалену свічку видно вночі в полі за 8 кілометрів. Усього лише маленька свічка, проте її світло сильніше за будь-яку темряву.

В.1. Але не забуваймо, що, даруючи нам світло, свічка спалює себе.

Сценка «Свічка та нарцис».

На одному з підвіконь самотнього старого будинку стояла маленька свічка, а поряд з нею в кришталевій вазі красувався нарцис. Було це давно, коли в будинках ще не було електричного освітлення. У ті часи свічки вечорами старанно працювали, освітлюючи всі закутки в кімнатах. Коли після робочого дня втомлені мешканці засинали, свічка і нарцис, які залишалися на підвіконні, розпочинали між собою розмову. Одного дня нарцис стурбовано озвався до свічки:

– Подруго, ти усе меншаєш і меншаєш. Коли ти гориш, ти танеш. Будь обережною, а то раптом від тебе нічого не залишиться!

Свічка посміхнулася:

– Світити – це мені дійсно дечого коштує. Але ж мене для цього зроблено.

– Знайшла з чого радіти. Подивись, яка ти маленька. От якби ти була вогнем маяка й указувала великим кораблям шлях у гавань, тоді варто було б витрачати себе.

– Я маленька. Це правда. Але я можу освітити темний закуток. Хіба ти не бачив, як учора бабуся розсипала монети з гаманця. Мною посвітили навколо – й усі монети відшукалися! Моє світло допомогло бабусі.

І свічка знову посміхнулася. Але нарцис насупився. Відповісти він не встиг, бо прийшла бабуся, узяла свічку й пішла з нею коридором до себе в спальню. Свічка та нарцис зустрілися лише наступного дня. І тут занепокоєння нарциса досягло межі.

– Ой-ой-ой, – запричитав він, – що ж це з тобою сталося! Ти ж удвічі менша, ніж була учора!!!

Свічка весело підморгнула і відповіла:

– Знаєш, як усе було? Бабуся при світлі мого полум'я почала читати Біблію. Вона так зачиталася, що мені довелося горіти до півночі . Та це нічого. Я була дуже рада світити їй. Ти не уявляєш, яка я щаслива, що могла послужити старенькій своїм світлом.

Нарцис знову не знав що відповісти. Одного разу сталося дещо дивне. Навіть після того, як усі повкладалися спати, свічка на підвіконні продовжувала весело горіти. Ніхто не загасив її. Надворі лютувала завірюха. Вітер вив і свистів, кружляючи снігові вихори. Час від часу крізь щілини у рамах на свічку потрапляв холодний струмінь повітря. Від цього вона танула ще швидше.

– Та ти що! Ти ж подбай про себе хоч трохи! Адже від тебе нічого не залишиться! Дозволь наступному подиху вітерця загасити тебе й урятувати від остаточного знищення, – знову занепокоївся нарцис.

Проте весела свічка тільки посміхнулася. Вона продовжувала горіти, стаючи дедалі меншою. Нарцис хвилювався не жартома.

– Та невже ти мене не послухаєшся?! Ти ж можеш урятувати життя, якщо перестанеш світити!

– Мене поставили тут, щоб світити. Це моє місце. І я буду віддавати своє світло до кінця!

– Це божевілля! – не стихав нарцис.

У цю мить за вікном почулися звуки, потім – кроки на ґанку. Хтось постукав і смикнув за ручку дверей. Стукіт почули не тільки свічка та нарцис. Хазяїн та старші сини прокинулися й відчинили двері. Струмінь холодного повітря увірвався до кімнати й примусив полум'я свічки тремтіти ще дужче. Через поріг намело снігу, а з темряви ночі в освітлену свічкою кімнату увійшла дівчина. Вона ледве пересувалася. Нічну гостю влаштували біля пічки, допомогли зняти пальто й заходилися терти задубілі на холоді руки та ноги. Зігрівшись і трохи оговтавшись, дівчина почала розповідати:

– Я заблукала. Сніг пішов дуже лапатий, і хуртовина замела шлях. Вже кілька годин я блукаю, марно намагаючись натрапити на нього. Зовсім знесилилась і подумала: ляжу в сніг і помру. Але в ту саму мить я побачила слабке світло і зрозуміла, що неподалік чиясь оселя.

А ми саме для цього й залишили свічку горіти на підвіконні, – сказав хазяїн. –У таку погоду люди часто збиваються зі шляху.

При цих словах хазяїн поглянув на підвіконня, де стояла свічка. Вона горіла так довго, що від неї нічого не залишилось.

– Добра маленька свічко, ти врятувала сьогодні людське життя, – усміхнувшись, сказав він.

Маленька свічка, наче теж усміхнувшись у відповідь, блиснула ще раз яскравим полум'ям – і згасла.

В.2. Це – притча... Біблія говорить про те, що Бог є Світло. Не фізичне світло, а духовне. Після того, як перші люди впустили до прекрасного світу гріх, увесь світ у духовному сенсі поринув у темряву. І Бог посилає у цей світ свого сина Ісуса Христа. Бог бо так полюбив світ, що Сина Свого єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, а жив життям вічним.

В.3. Усе життя Ісуса – це безмежна любов, любов невгасима, неземна: «Сліпі бачать, криві ходять, прокажені очищуються і глухі чують. Мертві воскресають і вбогим проповідується Добра Новина. Навіть вороги відчули Його всепрощаючу, всеспасаючу любов: «Отче, відпусти їм, не знають бо що роблять».

В.4. З великої любові Божий Син віддав життя на хресті задля того, щоб врятувати кожного з нас, аби подарувати світло спасіння нашому темному світові.

Пісня «Голгота, хрест».

В.5. Ісус Христос промовляє до кожного з нас: «Це Моя заповідь, щоб ви любили один одного, як Я вас полюбив, і додає: – Ніхто не спроможний любити більше ніж тоді, коли він за друзів життя своє віддає».

В.6. Любов Христа настільки безмежна, що і на смертному хресті Голготи Він не перестає думати про нас і віддає християнський світ під опіку своєї Матері.

Пісня «Коли на волю проситься сльоза».

В.1. У Пречистої Діви ми вчимося любити Господа і ближнього. Адже усе своє земне життя наша Небесна Покровителька казала Богові «Так», без застереження сприймаючи все, що посилав Господь.

В.2. Любити Бога усім серцем – означає мати таку настанову, як мала Богородиця, коли сказала: «Ось я слуга Господня, нехай зо мною станеться по Твоєму Слову».

В.3. Ударили вечірні дзвони на дзвіниці,
Полинули акорди ніжні до зірниці,
Озвалася вечірня пісня молитовна,
О, радуйся, Маріє Діво, ласки повна.

Пісня «Сідає сонце».

В.4. Одна дитяча медсестра розповідала, як їй часто доводилося слухати сердечка своїх маленьких пацієнтів. Інколи вона закладала стетоскоп на їх маленькі вушка і давала їм слухати биття їх власних сердець. Дитячі очка світилися від здивування.

«Ніколи не забуду тієї хвилини, – розповідала лікар, – коли я заклала стетоскоп малій дитині і приклала його до її серця: «Слухай, Христинко, що це може бути?» Брови дівчинки звузилися розгублено, наче загубилася у таємничому «стук – стук – стук» у її грудях. За хвилину її личко опромінилося радісною усмішкою:

– Чи це Бог стукає? – запитала вона.

Я посміхнулася на цю думку, – продовжувала розповідь лікар. Очевидно, хтось колись сказав дитині, що Бог бажає увійти до її серця».

Роздумуючи над цією розповіддю, можемо зробити висновок, що дитина сказала правду. Бог приходить до кожного з нас і ніжно стукає до дверей нашого серця: «От стою при дверях і стукаю. Як хто почує голос мій і відчинить двері, увійду до нього».

Тож нехай нашою єдиною реакцією на стукіт Бога буде шарудіння дверей, що відчиняються. Відчиняються, щоб впустити любов, наповнитися нею і нести її у світ.

Сценка «В сонячний недільний ранок».

В сонячний недільний ранок
Галя з мамою своєю
В церкву радісно спішить.
Уклякнули побожненько,
Дівча глипне цікавенько
Та й до неньки лебедить:

«Мамо, чом тут стільки квітів,
І свічки тихенько світять,
Щиро моляться усі.
А в святилищі – хатинка.
Хто в хатинці тій живе,
Що до неї кожен йде?»

Мама доню пригорнула:

«Добре, доню, ти збагнула,
Де білесенький обрус,
Ангели святі вклякають,
Щиро Господу співають,
А ім'я Йому – Ісус.
А ось та велика свічка,
Що горить і вдень, і в нічку,
Щиро просить всіх людей:
«До кивоту Ви спішіть.
Там Господь чекає всіх»

Зі святині вийшли люди.
Всюди пусто, тихо всюди,
Тільки блисне промінець.
Вже погасла ясна днина.
Кошичок несе дитина –
І до церкви навпростець.

Тихо в дверях заскрипіло,
До кивоту просто, сміло йде,
І пальчиком: стук, стук.

«Милий Господи, чи чуєш?
Не боїшся? Сам ночуєш.
Дар прийми з маленьких рук.
В мене забавок багато,
Що купили мама й тато,
Як ще менша я була.
Все тепер Тобі дарую.
Чи Ти чуєш?»

«Чує, чує, – тихо мова поплила, –
Гарно, Галю, ти зробила,
Що до Бога загостила,
Він тобі зготує Рай.
Лялечки свої гарненькі
Сиротам даруй бідненьким,
Богові – серденько дай».

Пісня «Перша сповідь».

В.5. Шлях покаяння – це шлях заблуканих дітей до люблячого Батька. Це означає покинути зло і стати на дорогу добра, це глибока і рішуча переміна у своєму житті, це суд над собою, щоб повернутись до Любові.

Пісня «Блудний син».

В.6. А справжня любов – це означає жити не для себе, а для іншого, це виконувати чиюсь волю, а не свою, це з довір'ям ставитися до ближнього, все терпеливо зносити і прощати. Так, ми повинні свідчити свою любов до Всевишнього навіть тоді, коли є не так, як ми хочемо, це означає у всьому і завжди годитися з Божою волею.

Пісня «Хай буде воля Твоя».

В.1. І знову Ісус промовляє: «Я Світло для світу, хто йде вслід за мною, той не буде ходити у темряві, але матиме світло життя».

В.2. Ми постійно відчуваємо потребу робити великі діла для Ісуса. При цьому забуваємо, що Ісус сказав: «Хто напоїть, як учня, одного з цих малих тільки кухлем холодної водиці, істинно кажу вам, той не втратить своєї нагороди».

В.3. Маленькі вияви любові, маленькі приємності, даровані убогим, відвідини хворих Ісус вважає дуже важливими.

В.4. Адже тепер на землі Ісус не має тіла, окрім нашого.

В.5. Не має рук, окрім наших, аби підвести тих, хто впав.

В.6. Не має ніг, окрім наших, аби шукати загублених.

В.1. Не має очей, окрім наших, аби бачити гіркі сльози тих, хто терпить.

В.2. Не має вух, окрім наших, аби вислухати самотніх.

В.3. Не має голосу, окрім нашого, аби полюбити тих, кого ніхто не любить.

В.4. До своєї великої праці Христос закликає звичайних людей – таких, як ми з вами.

В.5. Господь промовляє до нас: «Ви світло для світу. Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла та прославляли Отця вашого, що на небі». Кожен з нас може стати світлом, таким потрібним у цьому світі, де так багато темряви.

Пісня «Ісусе Христе, Ти Світло між нами».

В.6. Господь запрошує до святості кожного з нас: «Тож будьте мені святі, бо святий Я, Господь Бог ваш». Запрошує і надіється, що ми приймемо це запрошення і будемо жити, виконуючи Його заповіді Любові, щоб Боже ім'я славилося у наших серцях, наших вчинках і думках.

Пісня «Любов Божа процвітає у серцях».

«МУДРІСТЬ ЗАВЖДИ ПОРОДЖУЄ ВІРУ, НАДІЮ, ЛЮБОВ».

Вечір, присвячений Дню Святого Валентина

Звучить музичний фон.

В.1. Сучасна людина відчуває себе сиротою, не має коренів поза часом і простором, чується загубленою у Всесвіті. Сказано їй, що Бог-Отець є ворогом її свободи і незалежності, неначе тиран.

В.1. Суспільство намагалося позбутися того Бога, проголошуючи смерть Отця. З одного боку, воно Його вбиває, з іншого – має постійну тугу за ним.

В.1. Вік, що минув, можна назвати трагедією Отця. Але Христос об'являє нам Отця, який переживає, турбується, любить.

В.1. Отця, який віддає свого Сина за нас, шанує нашу волю і свободу.

В.1. Отже, євангельська благовість полягає в тому, що ми не сироти, бо отримали дар віри.

Фон стихає.

Вистава «Християнські чесноти».

Софія. Важко мені, але хіба одній мені так. У Римі, з наказу імператора Андріана, постійні переслідування, розправи над християнами. А мої донечки такі ще тендітні та вразливі, а це у наш нелегкий час небезпечно... Але чому їх так довго немає? Чи не трапилося щось?.. *(порається у домі).* Виховуючи дівчаток, я вкладаю всю любов свого серця в кожну з них. Вони – моя справжня радість та підмога, адже нелегко вдові поставити на ноги трьох дітей.

Якби жив їх батько, була би їм опора, та й мені було б легше. Але що це я? Дякувати Богу, ми не одні. Він – наша підмога у всьому. Я горда з того, що зуміла це закласти у душі своїх донечок.

Але якщо про це довідається цісар Андріан – жорстокий і нестерпний ворог християн. Не хочу навіть думати про це. Проте на все воля Божа.

Вбігає Любов.

Любов. Вітай, мамусю.

Софія. Вітай, моя люба. Як справи?

Любов. Я сьогодні навчилась нової мережки. Декілька моїх серветок взяли у цісарський двір.

Софія. Туди беруть найгарніші. Пальчики мої золоті...

Любов. Мамусю, завтра нашій Вірі виповниться 12 років. Я теж їй готую серветку. Але зараз не покажу. Це сюрприз. Я буду у саду.

Софія. Ти не голодна?

Любов. Ні, ні... я дочекаюся сестер!

Софія. Моя ти щебетухо!

Любов вибігає.

Софія. Дівчатка ростуть. Вірі завтра 12, Наді минуло 10, а наймолодшій вже 7 років. Вони добрі, побожні і не зуміють зрадити своїм християнським переконанням. Яка доля приготована їм? Проте життя покаже.

Входять діти. Цілують маму.

Віра. Матусю, ти не хвилюйся. Ми знаємо, що зараз краще мовчати, бо нишпорки імператора лиш того й чекають.

Надія. Але ми горді з того, що ми – християни.

Софія. Будьмо обережними, щоб не потрапити в руки вояків, бо тоді... Проте завжди пам'ятайте, що зрадити своїм переконанням – це зрадити не тільки собі, але й Богові.

Любов. Матусю, не хвилюйся. Ти нас добре виховала.

Віра. Інакше жити ми б не зуміли.

Вбігає сусідка.

Сусідка. Софіє, лишенько, Софіє!

Софія. Заспокійся, що трапилось?

Сусідка. Ось, читай.

Софія. Це, напевно, за несплату податків.

Сусідка. Якби то так...

Софія *(читає разом з дітьми)*. Мене до двору викликають, але чому з дівчатами?

Сусідка. Ой, лишенько, це неспроста.

Софія *(кланяються взаємно)*. Прощавай, ти була доброю мені й моїм дітям.

Ангел. І сталось так, як мало статись:
Загинули дівчата, але не відреклися від Христа.
Софія-мати ще три дні жила,
та горе так було велике, що на могилі донечок
з молитвою у вічність відійшла.

Пісня «Віра, надія, любов...»

В.1. Віра, надія, любов... Чесноти, які виходять з суто духовного життя людини. Ними вона якісно відрізняється від інших живих створінь, бо ці чесноти спрямовують людину в царини, через які вона входить у світ. Ці три поняття дають можливість осягнути віру, яка є доказом того, що людина покликана до чогось більшого. Осмислюючи себе та своє життя, бачимо, що ми є місцем з'єднання обмеженого з нескінченним.

В.2. У цьому безконечному та безкрайому здійснюється щасливість, яка творить сенс людського існування.
Саме на цьому основному тяжінні до безконечного грунтуються і християнські чесноти віри, надії та любові.

В.1. Віра – це щит, а щит перший приймає ворожі удари і зберігає в цілості зброю... Віра – це щит, що охороняє тих, які вірять не досліджуючи.

В.2. Воюють у нас помисли – висуньмо наперед віру. Бунтуються в нас погані бажання – закличмо на допомогу віру. І в трудних обставинах, і в нещасті будемо шукати потіхи у вірі.

Оповідач. У домі спалахнула пожежа. Весь дім почав горіти. Малий хлопчик, рятуючись, виліз на дах. Внизу стояв батько і з розпростертими руками кликав сина:

Батько. Стрибай! Не бійся, я тебе зловлю!

Оповідач. Для хлопчика єдиним виходом було стрибнути з даху, бо вогонь вже підбирався до нього. Все затягнуло чорним димом. Він чув голос батька, але не бачив його. Хлопця охопила паніка. Батько в розпуці крикнув ще раз.

Батько. Сину! Стрибай! Я тебе зловлю, не бійся!

Оповідач. Та хлопчик не наважувався стрибнути і крикнув до батька:

Син. Тату! Я тебе не бачу!

Батько. Але я тебе бачу. І це – найважливіше!

Оповідач. І дитина стрибнула прямо в руки батька.

Але чи вміємо ми, як цей маленький хлопчик, довіряти своє життя Небесному Батькові? Найчастіше наша віра є дуже слабкою.

Жити у вірі – це означає повністю віддати себе Творцеві; у будь-яких обставинах зуміти сказати: «Нехай буде воля Твоя!»

В.3. Велика сила і надії.

Вона – неприступна огорожа, нездобута стіна, єдина допомога, тиха пристань, незнищима твердиня, непоборна зброя, нездоланна сила, що прокладає собі дорогу через непрохідні місця. Нею неозброєні перемагали озброєних.

В.4. Християнська надія не є сховищем від терпіння, ані утечею перед протиріччями життя. Вона є силою, яка спонукає дивитись труднощам у вічі, щоб їх подолати.

Читець. Коли довкола ніч є чорна,
Життя важке, неначе жорна,
А серце з болю мліє,
Приходиш ти, надіє!
Приносиш ясний усміх долі,
Хвороба гоїться поволі.
Обнова в серці спіє.
О нам світи, надіє!
Коли розпечені в нас чола,
Душа отруєна і квола,
Твій свіжий холод віє,
До нас лети, надіє!
Іде на манівці дорога,
Не бачиш сонця з-за порога,

Зневіра в серці тліє,
Приходиш ти, надіє,
Дочка Бога!

Пісня «Хай живе любов».

В.5. Любов – це дуже багатогранне почуття, яке ніхто ніколи не зможе до кінця осягнути. Сила любові відкриває людині досі не звідані дари милосердя, каяття, прощення. Тоді серце вчиться відчувати радість і смуток тих людей, що є поруч із тобою.

В.6. Людині необхідний затишок та любов. Щоб жити, ми всі потребуємо доброзичливості від інших.

FILIA – щира та безкорислива любов до друзів та рідних.

Сценка «Золоте правило» *(див. с.160).*

В.5. Любов – це єдиний скарб, що помножується, це єдиний дар, що росте тоді, коли його роздають.

Любов... Даруй її... Розсівай її...

В.6. Якщо хтось поруч тебе страждає, плач разом з ним. Якщо хтось радіє, радій разом з ним. Любов дивиться і бачить, чує і вислуховує. Любити – це брати участь усім своїм єством у радості чи горі ближнього.

Той, хто любить, відкриває у собі безмежні можливості розради і співчуття. Ми – ангели тільки з одним крилом.

Отже, ми можемо літати тільки тоді, коли когось обіймаємо.

Пісня «Друзі».

В.7. Другий вид любові – STORGE.

Любов батьків до дітей і дітей до батьків.

На жаль, діти часто під впливом різних обставин закривають своє серце перед силою материнської любові, проте у будь-який момент через вплив зовнішніх чи внутрішніх факторів вони можуть повернутися обличчям до неї.

Сценка «Рахунок мамі».

Маленький хлопчик сидить за столом і щось старанно записує в зошит.

Входить мама.

Мама. Що ти так старанно пишеш?

Син. Рахунок для тебе!

Мама. О, це вже мене зацікавило.

Син. Побачиш, коли я закінчу.

Мама *(читає)*.

Мій рахунок мамі: 3 рази приніс молоко – 30 гривень. 2 рази прибрав кухню – 20 гривень. 3 рази повитирав посуд – 10 гривень. 5 разів почистив взуття – 20 гривень. 4 рази накрив на стіл – 30 гривень. Усе разом – 110 гривень.

Мама засміялась і взяла олівець.

Мама. І я напишу тобі свій рахунок.

Син. Твій рахунок? Ти що, теж щось для мене зробила?

Мама. Ну так, трішки.

Написала і дає синові.

Син *(читає)*. Рахунок Тарасові:

8 років для нього варила їсти – 0 гривень. 8 років для нього прала – 0 гривень. 50 курток і штанів зашила – 0 гривень. 100 ночей просиділа біля нього, коли був хворий – 0 гривень. Все разом – 0 гривень.

Але, мамо, чому ти скрізь написала «0 гривень».

Мама. Тому, що мати для своєї дитини все робить просто так, безкоштовно. Але я можу дати тобі 110 гривень, які ти заслужив.

Син *(засоромлено)*. Ні, мамо, я не хочу жодної гривні, бо твій рахунок повинен би в сотні разів перевищувати мій.

Ведуча. У Біблії читаємо: «Хто шанує батька, той гріхів позбувається. Хто звеличує матір свою, той немов скарби збирає. Усім своїм серцем прославляй свого батька і не забувай про болі матері твоєї. Пам'ятай, що вони привели тебе на світ.

Чим заплатиш за те, що вони для тебе вчинили?"

Оповідач. Сталося це давно. В бідної пралі було троє синів. Після шкільних занять діти зазвичай допомагали матері розносити білизну. Та найближчої середи мало відбутися шкільне свято, й мама, аби порадувати синів, обіцяла того дня звільнити їх від роботи. Хлопці з нетерпінням очікували середи. Нарешті довгожданий день настав, але на дітей чекало велике розчарування: мати спіткнулась і вивихнула ногу.

Мама. Діти, підійдіть до мене *(підходять троє синів різного віку)*. На жаль, я не зможу виконати своєї обіцянки: вам доведеться рознести білизну. Мені шкода вас, але білизну треба доставити вчасно. Ви й самі бачите, що іншого виходу немає.

Хлопці похнюпились.

Старший син *(незадоволено)*. Немає так немає. Я віднесу білизну. Це ж треба було скоїтись такому: все наше свято зіпсовано.

Середущий син. Якби я сказав, що не хочу йти, це однаково нічого б не змінило.

Молодший син *(ніжно притулився до матері)*. Не хвилюйся, мамо, я все з радістю зроблю. Я тебе люблю!

Оповідач. Всі троє допомогли матері. Але чия допомога була наймилішою? Звісно ж, того, хто найбільше любив маму.

Пісня «Мамо, матусю...»

Оповідач. Любов може врятувати людину. Любов Божа, любов родинна...

В.8. Третій вид любові – EROS, кохання, любов чоловіка і жінки.

Усі прагнуть вийти заміж чи одружитися, мати дітей, але далеко не всі прагнуть протягом усього життя берегти родинне вогнище, захищати його навіть ціною власного життя і, що дуже важливо, – вчитися прощати. І пам'ятати: добрі справи не можна відкладати на пізніше, занедбувати їх, тому що живемо лише один раз.

Музичний фон.

Дівчина. 1. Одну з найгарніших поезій останніх часів написала молода дівчина. «Але ти цього не зробив...»

Дівчина. 2. Пам'ятаєш той день, коли я взяла твій новий автомобіль і побила його? Я думала, що ти вб'єш мене, але ти цього не зробив. Пам'ятаєш день, коли я потянула тебе на пляж якраз перед зливою? Я думала, що ти докорятимеш мені, але ти цього не зробив!

Пам'ятаєш той день, коли я кокетувала з усіма, щоб викликати в тебе ревнощі, і так сталось? Я думала, що ти покинеш мене, але ти цього не зробив. Пам'ятаєш той день, коли я облила салон твого автомобіля сметанним кремом? Я думала, що будеш мене сварити, але ти цього

не зробив. Пам'ятаєш день, коли я забула сказати тобі, що ми підемо на банкет, і ти прийшов у джинсах? Я думала, що ти покинеш мене, але ти цього не зробив. Так, є дуже багато речей, яких ти не зробив! Ти був терпеливим зі мною, ти любив мене й оберігав. Було стільки речей, за котрі я просила б твого прощення, коли б ти... повернувся... з війни.

Музичний фон замовкає Але ти... не... повернувся. *Тиша.*

Пісня «Чомусь так гірко плакала вона...»

Після пісні – тихий фон.

Читець. Кохання – дивне почуття. Воно буває таким світлим, чистим, пристрасним і шаленим, солодким, мов мед, і гірким, мов полин-трава.

Воно облагороджує людину і вчить прощати.

Дві Біблії лежать на столику. Виходять хлопець і дівчина, беруть Біблії і читають.

Дівчина. Гімн любові – з величної книги Біблії.

Хлопець. «Якби я говорив мовами людськими й ангельськими, але не мав любові, я був би немов мідь бреняча або кимвал звучний. Якби я мав дар пророцтва і відав усі тайни і усе знання, і якби я мав усю віру, щоб і гори переставляли, але не мав любові, – я був би ніщо.

І якби я роздав бідним усе, що маю, та якби віддав моє тіло на спалення, але не мав любові, то я не мав би жодної користи…

Дівчина. Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого; не поривається до гніву, не заду-

мує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою.

Все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить, усе простить.

В.9. AGAPE – надприродна любов, та, яка є істотно пов'язана з життям благодаті і становить відбиток любові самого Бога.

В.10. Це любов спонтанна, яка проявляється тому, що є любов'ю.

В.9. Це безкорислива любов, що охоплює людину.

В.10. Agape – це любов творча, яка приходить не тому, що ти вартий любові, а для того, щоб ти був її вартий.

В.9. Agape намагається поселити у кожній людині добро, проте вона не може бути зачиненою.

Це любов, як добро, мусить розливатися, мусить переказуватися.

В.10. Agape – це Христос, який живе у кожному в радості і тривозі і який через кожного любить інших.

Пісня «Коли в твою душу загляне тривога...»

Вистава «Святий Валентин».

Читець. Ні горе, ні лихо, ані смерть не стали перешкодою святому Валентинові на шляху Любові. Покровитель закоханих прийняв у своє серце жертвенну Господню любов і обдаровував нею усіх людей.

І картина

Вояк. Витай, управителю!

Цісар. Чи виконується наказ імператора? Якщо ні, то відповідати будеш ти.

Вояк. Але ж, управителю...

Цісар. Досить. Усі юнаки є військовозобов'язані. Імперія стоїть вище, ніж якесь там почуття. Негайно виконувати наказ!

Вояк виходить.

Цісар (*сам*): А отець Валентино? Теж мені горішок. Такий собі захисник, як він каже, законних прав закоханих. Понавидумують законів. Найважливіший є мій закон! *(Виходить).*

II картина

Валентино *(сам).* Боже, не дай мені завагатись, не дай відступити! Адже ті молоді люди кохають одне одного. Ти, Господи, допустив це почуття, Ти маєш його благословити.

Слуга. Отче, там... прийшли...

Валентино. Я знаю... Прошу, хай заходять...

Входять молодята.

Хлопець. Вибачте, отче, що ми вже вдруге сьогодні Вас турбуємо, але батьки теж нас не зрозуміли.

Дівчина. Вони виконавчі люди і не відважаться порушити закон імператора.

Валентино. Любі мої, ми не будемо його обговорювати. Але знайте одне: ніякий із указів не повинен принижувати гідності людини.

Хлопець. То ви вирішили нас обвінчати?

Валентино. На те воля Божа, діти мої. Завтра буде найважливіший день у вашому житті. Не забувайте: що Бог з'єднав, те людина не може роз'єднати. А зараз ходіть зі мною.

ІІІ картина

Цісар. То ти кажеш, що Валентино пішов мені наперекір?

Вояк. Я знаю це напевне.

Цісар. Він хоче бути добрим, справедливим. Ну, ну... Подивимось, як відреагує Валентино на моє слово. А воно буде вирішальним. Він тут, у дворі? Як сприйняв свій арешт?

Вояк. Спокійно, управителю!

Цісар. Давай його сюди. Подивимось, що скаже він, коли почує слово імператора.

Валентино входить. Мовчить.

Цісар *(єхидно).* Чи задоволені ви... отче?

Валентино. Сьогодні я щасливий, бо сповнив волю Бога.

Цісар. Залишилось лиш сповнити мою!

Валентино. Я знаю. І згоджуюсь.

Цісар. А все ж... останнє слово за тобою.

Валентино. Нехай любов'ю повняться серця, нехай вона ніколи не минає.

Цісар *(злісно).* Смерть! І тільки смерть!

Цісар виходить. Валентино і вояк.

Вояк. Ну що ж бо, отче Валентино?

Валентино. Готовий я. Одне лиш попрошу. Передай це молодятам *(вояк бере конверт).*

IV картина

Цісар *(дивиться у конверт*). Де лист?

Вояк. Я ще не відкривав!

Цісар. Якісь серця... Тепер я розумію, що він дійсно дивним був. Віддай їм ці серця. Може, для них вони щось значать.

V картина

Звучить музика вальсу і починають танцювати 3 пари. Сцена весілля. Вояк перериває музику і танець. 2 пари відходять вбік.

VI картина

Вояк. Наказ! Ось лист передали вам.

Молодий. Від кого він?

Вояк. Від... Валентино.

Наречена. Отець мав бути нині з нами.

Вояк. Він не прийде уже ніколи, бо... Проте... *(Махнув рукою і вийшов).*

Ангел. Невинного отця заради двох закоханих сердець... убили. Хоча й не оминула його страшна ця мить, проте була це мить великої любові, що із душею у вічність відійшла.

Ангел виходить.

Наречений. Поглянь, люба.

Наречена. Серця... Наші з’єднані серця...

Пісня «У світі вже давно ведеться...».

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ…

У вчительській праці ніколи немає місця байдужості. Щоденні уроки – це важка робота. І тоді, коли вже і вчитель, і учні втомлюються від такої праці, приходить думка: настав час для свята.

Позакласна робота – невід'ємна складова навчального процесу. Тут навіть ті учні, які не надто активно готуються до уроків, часто розкривають свої таланти.

Процес підготовки кожного заходу – різний, але всіх їх об'єднує особлива атмосфера. Командний дух незмінно єднає учасників дійства. Кожен дбає, аби виступити якнайкраще, аби не підвести товариша.

У цьому збірнику ми подали сценарії свят, що творились поступово, з року в рік.

Кожне покоління учнів робить свої перші кроки на театральній сцені, в будні та свята відвідує репетиції, діти вчать напам'ять слова, виробляють початкові навики володіння сценічним голосом, доречного жестикулювання. Звичайно, сьогодні незмінним доповненням свята є використання мультимедійних засобів, створення дітьми тематичних презентацій.

Кожен сценарій, поданий у цьому збірнику, був поставлений учнями на сцені. Деякі, як-от «Стіна» чи «На порозі безсмертя», – уже двічі. Через роки інші діти по-своєму трактують образи, пропускають їх через свої серця.

Звичайно, кожне свято має певну історію. Незмінно на сцені поруч зі своїми вихованцями присутні наставники. Так, роль батька Олени Теліги зіграв учитель. Музичні номери також часто виконують педагоги. Запрошуємо до участі у наших заходах і гостей. В академії «Парох Майданека», присвяченій вшануванню пам'яті о.Омеляна Ковча, покровителя греко-католицьких священиків, мистецтво ду-

ховного співу дарували глядачам семінаристи Дрогобицької Духовної семінарії блаженних священномучеників Северина, Якима та Віталія, учасники гурту «Quo vadis». Музичне наповнення академії «Шевченкова філософія християнського гуманізму» створював ансамбль «Росинки любові».

Щоб краще пізнати нові постаті, учні перед створенням сценарію відвідують місця, пов'язані з їх іменем. Наприклад, перед постановкою «Пароха Майданека» семикласники побували в Перемишлянах, де служив о. Омелян Ковч.

І ось настає ця мить. Зал повен глядачів, актори подолали неймовірне хвилювання, виходять на сцену і грають свою роль, аби запалити іскру небайдужості, аби своєю творчістю зробити світ хоч трішки кращим.

ЗМІСТ

“З повноти серця уста промовляють”. *Ірина Дмитрів* 3

Літературна академія «Шевченкова філософія християнського гуманізму».....5

«Стіна» (за мотивами однойменної п’єси Юрія Щербака). Вшановуємо пам’ять Тараса Шевченка 20

«Сподіватись» (за мотивами однойменної п’єси Юрія Щербака). Таланту Лесі Українки присвячується.....54

«На порозі безсмертя». Реквієм митцям. Нескореності духу Олени Теліги та Олега Ольжича присвячується.....90

Урочиста академія «Парох Майданека». Блаженному священномученику о.Омелянові Ковчу присвячується 107

Свято Родини 120

Вечір пам’яті Митрополита Андрея Шептицького “Будучність народа у ваших руках” 138

Свято Любові.....159

«Мудрість завжди породжує віру, надію, любов». Вечір, присвячений Дню Святого Валентина 177

Замість післямови 192

Для нотаток

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Світлана Фаринович

ІЗ ГЛИБИНИ СЕРЦЯ

Навчальний посібник

Сценарії виховних заходів

Комп'ютерний набір
Світлана Фаринович

Макетування та верстка
Василь Герман

Дизайн обкладинки
Олег Лазебний

Здано до набору 08.05.2018 р. Підписано до друку 29.08.2018 р.
Гарнітура Times New Roman. Формат 60х84 1/16.
Друк офсетний. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 11,39. Зам. № 1054
Наклад 300 примірників

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 2509 від 30.05.2006 р.

Друк ПП «ПÓСВІТ»
Адреса: вул. І. Мазепи, 7, м. Дрогобич, 82100 Україна
тел. (03244) 2-23-35, 3-38-50.
E-mail: posvitdruk@gmail.com

На залізний вівтар свого
убогого краю вона поклала
все, що мала: талант, і серце,
і свої недовгі дні.

Купріян-Sty
ЗОШ №1